

บทที่ 4

การรำของชนชาวกะเหรี่ยง

การรำของชนชาวกะเหรี่ยงประกอบไปด้วยการแสดง 4 ชุด ได้แก่

1. รำตง
2. รำกระทบไม้ไผ่
3. รำตำข้าว
4. การแสดงเพลงกล่อมลูก

จากการแสดงแต่ละชุดนั้นจะมีรูปแบบ วิธีการแสดง รวมทั้งท่ารำที่ปรากฏแตกต่างกันไป การแสดงใน 3 ชุดแรกนั้น ได้แก่ รำตง รำกระทบไม้ไผ่ และรำตำข้าว เป็นการแสดงที่มีรูปแบบ วิธีการแสดง องค์ประกอบในการแสดงต่างๆ รวมทั้งท่ารำมีการสืบทอดต่อมา ส่วนการแสดงในชุดเพลงกล่อมลูกนั้นเป็นการแสดงที่ไม่ปรากฏการสืบทอดการแสดงแล้ว ทำให้องค์ประกอบในการแสดงต่างๆ รวมทั้งลักษณะของท่ารำไม่มีปรากฏการณ์แสดงให้เห็นโดยทั่วไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการวิเคราะห์หรืออนุมานลักษณะหรือรูปแบบการแสดงเพลงกล่อมลูกจากการสัมภาษณ์ และคำบอกเล่าของชนชาวกะเหรี่ยงซึ่งมีอายุตั้งแต่ 45-80 ปีขึ้นไป นำมาวิเคราะห์ หรืออนุมานลักษณะของการแสดงในงานวิจัยฉบับนี้

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลต่างๆ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ท่ารำของชนชาวกะเหรี่ยงซึ่งลักษณะท่ารำที่ผู้วิจัยนำเสนอในงานวิจัยฉบับนี้เป็นท่ารำที่ปรากฏเฉพาะในปี พ.ศ.2544-2545 เท่านั้น โดยแยกการศึกษาออกเป็นแต่ละชุดการแสดง ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 รำตง

ท่ารำที่ผู้วิจัยนำเสนอในงานวิจัยฉบับนี้ เป็นภาพการสาธิตของผู้แสดงทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย เนื่องจากผู้แสดงทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายทุกคนจะปฏิบัติท่ารำในรูปแบบเดียวกันทั้งหมด โดยฝ่ายหญิงจะปฏิบัติท่ารำตงตามท่ารำของฝ่ายหญิง ส่วนผู้แสดงฝ่ายชายก็จะปฏิบัติท่ารำตงตามท่ารำของฝ่ายชาย ซึ่งรูปแบบลักษณะท่ารำระหว่างฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย มีบางท่ารำที่ผู้แสดงหญิงและผู้แสดงชายรำไม่เหมือนกัน ซึ่งในการรำตงผู้วิจัยจะแบ่งวิเคราะห์ท่ารำเป็นฝ่ายหญิง และฝ่ายชาย เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างได้ชัดเจน สำหรับชื่อท่ารำที่ผู้วิจัยกำหนดเรียกนั้น ผู้วิจัยกำหนดเรียกตามลักษณะการปฏิบัติท่ารำของผู้แสดง ซึ่งรำตงประกอบด้วยกระบวนท่ารำ 12 ท่า โดยแบ่งเป็นท่าย่อย 38 ท่า ดังนี้

ก่อนที่ผู้แสดงจะเริ่มรำนั้น จะมีผู้นำการแสดงส่งสัญญาณโดยการกล่าวเป็นภาษา กะเหรี่ยง เพื่อให้เกิดความพร้อมเพรียงในการรำซึ่งเป็นการแสดงเป็นกลุ่ม จึงกำหนดท่าเตรียมก่อน ที่จะทำการแสดง ดังนี้

4.1.1 กระบวนท่ารำตง

กระบวนท่ารำตง ท่าเตรียม 1	ท่าคว่ำมือระดับหน้าขาด้านซ้าย
ท่าเตรียม 2	ท่าวาดแขนฐูไปทางขวา
ท่าเตรียม 3	ท่าป้องกัน

เมื่อผู้แสดงชาย-หญิง ปฏิบัติในท่าเตรียมเรียบร้อยแล้ว จึงเริ่มรำซึ่งประกอบด้วย กระบวนท่ารำ 12 ชุด มีท่าย่อย 38 ท่า ดังนี้

ชุดที่ 1 ท่าตบมือและเหวี่ยงมือ

- 1.1 ท่าตบมือด้านขวา
- 1.2 ท่าเหวี่ยงมือด้านหน้า
- 1.3 ท่าเหวี่ยงมือด้านซ้าย

ชุดที่ 2 ท่าสะบัดมือขวาระดับศีรษะ

- 2.1 ท่าสะบัดมือด้านขวา
- 2.2 ท่าตั้งวงด้านขวา
- 2.3 ท่าสะบัดมือด้านซ้าย
- 2.4 ท่าตั้งวงด้านซ้าย

ชุดที่ 3 ท่าตั้งมือด้านหน้า

- 3.1 ท่าตั้งมือขวาด้านหน้า
- 3.2 ท่าตั้งมือซ้าย ด้านหน้า

ชุดที่ 4 ท่าตบมือ

- 4.1 ท่าตบมือระดับอก
- 4.2 ท่าตบมือซ้าย ด้านหน้า
- 4.3 ท่าตั้งมือขวา ด้านหน้า

ชุดที่ 5 ท่านั่งขยับตัว

- 5.1 ท่าชูมือขวา ย่อเข้า

ชุดที่ 6 ท่าสลับแถว

- 6.1 ท่าสลับแถวด้านขวา
- 6.2 ท่าสลับแถวตรงกัน
- 6.3 ท่าสลับแถวด้านซ้าย

- 6.4 ทำตั้งวงด้านซ้าย
 - 6.5 ทำสลับแถวตั้งวงขวา
 - 6.6 ทำสลับแถวตรงกัน
 - 6.7 ทำสลับแถวตั้งวงขวา
 - 6.8 ทำตั้งวงด้านซ้าย
- ชุดที่ 7 ทำยืน-นั่งสลับมือ
- 7.1 ทำยืนสลับมือด้านซ้าย ผู้แสดงชาย
 - 7.1.1 ทำนั่งสลับมือด้านซ้าย ผู้แสดงหญิง
 - 7.2 ทำยืนสลับมือด้านซ้าย ผู้แสดงชาย
 - 7.2.1 ทำนั่งสลับมือด้านขวา ผู้แสดงหญิง
 - 7.3 ทำยืนสลับมือด้านซ้าย ผู้แสดงชาย
 - 7.3.1 ทำยืนสลับมือด้านซ้าย ผู้แสดงหญิง
 - 7.4 ทำยืนสลับมือด้านซ้าย ผู้แสดงชาย
 - 7.4.1 ทำยืนสลับมือด้านขวา ผู้แสดงหญิง
- ชุดที่ 8 ทำรำवादมือ
- 8.1 ทำवादมือด้านขวา
 - 8.2 ทำป้องหน้าด้านขวา
 - 8.3 ทำवादมือด้านซ้าย
 - 8.4 ทำป้องหน้าด้านซ้าย
- ชุดที่ 9 ทำกำมือ 2 ข้าง
- 9.1 ทำกำมือด้านหน้า
 - 9.2 ทำกำมือด้านขวา
 - 9.3 ทำกำมือด้านซ้าย
 - 9.4 ทำกำมือระดับอก
- ชุดที่ 10 ทำพนมมือ
- 10.1 ทำพนมมือระดับปาก
- ชุดที่ 11 ทำกำมือชูสูง
- 11.1 ทำกำมือขวายกมือขวา ผู้แสดงชาย
 - 11.1.1 ทำย่อเท้า ผู้แสดงหญิง
 - 11.2 ทำกำมือขวาย่อเท้าขวา ผู้แสดงชาย
 - 11.2.1 ทำย่อเท้า ผู้แสดงหญิง

11.3 ทำย่าเท้า ผู้แสดงชาย

11.3.1 ทำกำมือขาวสูงย่าเท้าขวา ผู้แสดงหญิง

ชุดที่ 12 ทำม้วนมือสูงด้านขวา

12.1 ทำม้วนมือขาวสูงด้านขวา ย่าเท้า

ผู้แสดงทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายจะปฏิบัติท่ารำตามกระบวนท่ารำ ทั้งหมดที่กล่าวมา แต่จะมีบางท่าที่ปฏิบัติซ้ำกัน ซึ่งผู้แสดงทั้งฝ่ายหญิงและฝ่ายชายจะต้องก้าวเท้า ตะเท้า และย่าเท้าให้สัมพันธ์กับจังหวะของกลองและทำนองเพลง ซึ่งลักษณะท่ารำที่กล่าวถึงในงานวิจัยฉบับนี้จะเป็นลักษณะท่ารำที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากอาจารย์สมบัติ วิโรจน์ประสิทธิ์ เพราะเป็นท่ารำที่ได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ซึ่งลักษณะท่ารำตงมีดังนี้

ภาพที่ 4.1 : ลักษณะการรำตง

ที่มา : ภาพโดยบุษบา รอดอัน ณ หมู่บ้านป่าเต็ง ตำบลป่าเต็ง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี ในวันที่ 7 กรกฎาคม 2545

กระบวนการทำราตง

ท่าเตรียม ท่าที่ 1 ท่าคว่ำมือระดับหน้าขาด้านซ้าย

- ภาพที่ 4.2 ท่าคว่ำมือระดับหน้าขาด้านซ้าย
- ศีรษะ ตั้งตรง
- ลำตัว โนมมาด้านหน้า
- แขน เขยียดตึง
- มือ คว่ำมือทั้งสองข้าง มือซ้ายอยู่ล่าง มือขวาอยู่บน
- เท้า เท้าซ้ายอยู่หน้า เท้าขวาเปิดส้นอยู่ด้านหลัง
- อธิบายท่าท่า ก้าวเท้าซ้ายมาด้านหน้า งอเข่าเล็กน้อย ย่อตัวลงพร้อมกับโน้มตัวมาด้านหน้า
มือทั้งสองวางอยู่ตรงเข่าซ้าย

ท่าเตรียม ท่าที่ 2 ท่าวาดแขนชูไปทางขวา

- ภาพที่ 4.3 : ท่าวาดแขนขวาชูไปด้านขวา
- คิริชะ : เอียงซ้าย
- ลำตัว : เอียงซ้าย
- แขน : แขนขวาชูไปทางขวาเหยียดตึง แขนซ้ายเหยียดตึงวางบนหน้าซ้าย
- มือ : มือขวาหงายมือ มือซ้ายแบคว่าตรงซ้าย
- เท้า : เท้าซ้ายอยู่หน้า ยืนเต็มเท้า เท้าขวาเปิดสั้น
- อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงยังยืนอยู่ในตำแหน่งเดิม จากนั้นยกมือขวาชูขึ้นระดับคิริชะ มือซ้ายวางตรงระดับเข่าซ้าย พร้อมกับย่อตัวเล็กน้อย

ท่าเตรียม ท่าที่ 3 ท่าป้องกัน

- ภาพที่ 4.4 : ท่าป้องกัน
- คีรีชะ : เอียงทางซ้าย
- ลำตัว : เอียงทางซ้าย
- แขน : ขวาทั้งวงสูงระดับคีรีชะ แขนซ้ายเหยียดตั้ง
- มือ : ขวาคู่ระดับคีรีชะ มือซ้ายคู่ตรงหน้าขาซ้าย
- เท้า : ซ้ายอยู่หน้า ยืนเต็มเท้า เท้าซ้ายเปิดสั้น
- อธิบายท่าว่า : ผู้แสดงยืนอยู่ในตำแหน่งเดิม โดยชูมือขวาพร้อมกับวาดมือมาป้องกัน

4.1.1 ลักษณะท่าร่างกาย

1. กระบวนท่าร่างกาย ชุดที่ 1 ท่าตบมือและคว่ำมือ

1.1 ท่าตบมือด้านขวา

- ภาพที่ 4.5 : ท่าตบมือด้านขวา
- ศิลปะ : ตั้งตรง
- ลำตัว : ตั้งตรงหันไปด้านขวา
- แขน : เหยียดแขนตั้งด้านขวาระดับเอวทั้งสองข้าง
- มือ : ตบมือทั้งสองด้านขวา
- เท้า : ก้าวเท้าขวาไปด้านข้าง เท้าซ้ายเปิดสั้น
- อธิบายท่าร่างกาย : เคลื่อนมือทั้งสองมือทั้งสองมาตบด้านขวา 1 ครั้ง ให้เกิดเสียงดัง โดยเบี่ยงตัวไปทางขวา และหันหน้ามาทางผู้ชม ก้าวเท้าขวาไปทางขวาเบี่ยงตัวเล็กน้อย

1.2 ทำเวียงมือด้านหน้า

- ภาพที่ 4.6 : ทำเวียงมือด้านหน้า
- ศีรษะ : ตั้งตรง
- ลำตัว : ตั้งตรง
- แขน : แขนเหยียดตั้งระดับเอวทั้งสองข้าง
- มือ : มือแบมือคว่ำระดับเอวทั้งสองข้าง
- เท้า : ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง
- อธิบายท่ารำ : เคลื่อนมือทั้งสองมาตั้งวงล่างพร้อมกับย่อตัวลงจากนั้นจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติในท่ารำ ต่อไป

1.3 ทำเหวี่ยงมือด้านซ้าย

- ภาพที่ 4.7 : ทำเหวี่ยงมือ ด้านซ้าย
- คีรชะ : ตั้งตรง
- ลำตัว : โน้มตัวมาทางซ้าย
- แขน : เขยิบดั่งทางวา ทั้งสองข้าง
- มือ : แมมือคว่ำระดับสะโพกทางขวาทั้งสองข้าง
- เท้า : เท้าซ้ายเปิดส้น เท้าขวายืนอยู่กับที่
- อธิบายท่ารำ : เคลื่อนมือทั้งสองมาตั้งวงด้านขวา ย่อเข้าทั้งสองข้างพร้อมกับเหวี่ยงตัวมาทาง
ด้านซ้าย ปฏิบัติทำซ้ำกัน ในกระบวนท่ารำชุดที่ 1 จำนวน 6 ครั้ง

2. กระบวนท่ารำ ชุดที่ 2 ทำสะบัดมือขวาระดับคีรีชะ
2.1 ทำสะบัดมือด้านขวา

- ภาพที่ 4.8 : ทำสะบัดมือขวาระดับคีรีชะด้านขวา
- คีรีชะ : ตั้งตรง
- ลำตัว : ตั้งตรงหันไปด้านขวา
- แขน : แขนขวางอระดับคีรีชะ แขนซ้ายเท้าสะเอว
- มือ : มือขวาสะบัดมือตั้งวง มือซ้ายเท้าสะเอว
- เท้า : เท้าซ้ายอยู่หน้า เท้าขวาเปิดส้น
- อธิบายท่ารำ : ก้าวเท้าซ้ายไปทางขวา ยืนเต็มเท้า พร้อมกับเบี่ยงตัวหันไปทางขวา จากนั้นจึงหันหน้ามาทางผู้ชม แล้วจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติในท่าต่อไป

2.2 ทำตั้งวงด้านขวา

- ภาพที่ 4.9 : ทำตั้งวง ด้านขวา
- คีรีชะ : ตั้งตรงหันไปทางซ้าย
- ลำตัว : ตั้งตรงหันไปทางขวา
- แขน : แขนขวาตั้งวงระดับคีรีชะ แขนซ้ายงอแขนระดับสะเอว
- มือ : มือขวาตั้งวงระดับคีรีชะ มือซ้ายเท่าสะเอว
- เท้า : เท้าซ้ายอยู่หน้า เท้าขวาเปิดสั้น
- อธิบายท่ารำ : ก้าวเท้าซ้ายไปทางขวา ยืนเต็มเท้า พร้อมกับเบี่ยงตัวทางขวา หันหน้ามาทางผู้ชม

2.3 ทำสะบัดมือด้านซ้าย

- ภาพที่ 4.10 : ทำสะบัดมือด้านซ้าย
- คีรีชะ : ตั้งตรง
- ลำตัว : ตั้งตรงหันไปด้านซ้าย
- แขน : แขนซ้ายงอ ระดับคีรีชะ แขนขวางระดับสะเอว
- มือ : มือซ้ายสะบัดมือตั้งวง มือขวาเท้าสะเอว
- เท้า : เท้าขวาอยู่หน้า เท้าซ้ายเปิดสั้น
- อธิบายท่ารำ : ก้าวเท้าขวาไปทางซ้าย ยืนเต็มเท้า พร้อมกับเบี่ยงตัวไปทางซ้าย จากนั้นจึงหันหน้ามาทางผู้ชม

2.4 ทำตั้งวงด้านซ้าย

- ภาพที่ 4.11 : ทำตั้งวง ด้านซ้าย
- คีระชะ : ตั้งตรง
- ลำตัว : ตั้งตรงหันไปด้านซ้าย
- แขน : แขนซ้ายตั้งวงระดับคีระชะ แขนขวางอระดับสะเอว
- มือ : มือซ้ายตั้งวง มือขวาเท่าสะเอว
- เท้า : อยู่ในลักษณะเดิม
- อธิบายท่าว่า : ทำอยู่ในลักษณะเดิม จากนั้นเบี่ยงตัวไปทางซ้าย มือซ้ายหักข้อมือมาตั้งวง หันหน้ามาทางผู้ชม

3. กระบวนทำรำ ชุดที่ 3 ทำตั้งมือด้านหน้า
- 3.1 ทำตั้งมือขวาด้านหน้า

- ภาพที่ 4.12 : ทำตั้งมือขวา ด้านหน้า
- คีรีชะ : ตั้งตรง
- ลำตัว : ตั้งตรง
- แขน : แขนขวางอด้านหน้าระดับไหล่ แขนซ้ายเหยียดตั้งข้างลำตัว
- มือ : มือขวาหันฝ่ามือออกนอกลำตัว ด้านหน้าระดับไหล่ มือซ้ายปล่อยข้างลำตัว
- เท้า : เท้าขวาอยู่หน้า เท้าซ้ายเปิดส้น
- อธิบายทำรำ : ก้าวเท้าขวามาด้านหน้า แต่พื้นโน้มตัวมาด้านหน้าเล็กน้อย มือขวาตั้งวงระดับไหล่ พร้อมกับก้าวเท้าซ้ายมาด้านหน้า จากนั้นจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติทางด้านขวา

3.2 ทำตั้งมือซ้ายด้านหน้า

- ภาพที่ 4.13 : ทำตั้งมือซ้ายด้านหน้า
- คิริชะ : ตั้งตรง
- ลำตัว : ตั้งตรง โนมตัวมาด้านหน้า
- แขน : แขนซ้ายงอแขนด้านหน้าระดับไหล่ แขนขวาเหยียดตั้งข้างลำตัว
- มือ : มือซ้ายขวาหันฝ่ามือออกนอกลำตัวระดับไหล่ มือขวาปล่อยข้างลำตัว
- เท้า : เท้าซ้ายแตะพื้น ยืนเต็มเท้าขวา
- อธิบายท่ารำ : ก้าวเท้าซ้ายมาด้านหน้าพร้อมกับแตะพื้น โนมตัวมาด้านหน้าเล็กน้อย มือซ้ายตั้งวงหน้าระดับไหล่ มือขวาปล่อยข้างลำตัว หลังจากนั้นจึงเปลี่ยนมาปฏิบัติด้านขวา มือขวาดังวงระดับไหล่ มือซ้ายปล่อยข้างลำตัว

4. กระบวนท่ารำ ชุดที่ 4 ท่าตบมือ
4.1 ท่าตบมือระดับอก

- ภาพที่ 4.14 : ท่าตบมือระดับอก
 ศีรษะ : ตั้งตรง
 ลำตัว : ตั้งตรง
 แขน : แขนงอทั้งสองข้าง
 มือ : ตบมือระดับอก
 เท้า : ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง
 อธิบายท่ารำ : ตบมือด้านหน้าระดับอก 1 ครั้ง เพื่อให้เกิดเสียงดัง

4.2 ทำตั้งมือซ้าย ด้านหน้า

- ภาพที่ 4.15 : ทำตั้งมือซ้าย ด้านหน้า
- ศีรษะ : ตั้งตรง
- ลำตัว : ตั้งตรง
- แขน : งอแขนซ้ายตั้งวงหน้า แขนขวาเหยียดตั้ง
- มือ : มือซ้ายตั้งมือ มือขวากำมือ
- เท้า : เท้าซ้ายอยู่หน้ายื่นเต็มเท้า เท้าขวาเปิดสั้น
- อธิบายท่ารำ : ปฏิบัติท่ารำเหมือนท่าที่ 9

4.3 ทำตั้งมือขวา ด้านหน้า

- ภาพที่ 4.16 : ทำตั้งมือขวา ด้านหน้า
- คีรีชะ : เอียงขวา
- ลำตัว : เอียงขวา
- แขน : ขวางอด้านหน้าระดับคีรีชะ แขนซ้ายเหยียดตั้งข้างลำตัว
- มือ : ขวาแบมือหงาย มือซ้ายแบลงข้างลำตัว
- เท้า : เท้าขวาอยู่หน้ายื่นเต็มเท้า เท้าซ้ายเปิดสั้น
- อธิบายท่ารำ : ปฏิบัติท่ารำเหมือนท่าที่ 8

5. กระบวนท่ารำ ชุดที่ 5 ทำนั่งขยับตัว
5.1 ท่าชুমือขวาสูงย่อเข่า

- ภาพที่ 4.17 : ทำนั่ง ชুমือขวา
 ศีรษะ : ตั้งตรง
 ลำตัว : ตั้งตรง
 แขน : แขนขวางระดับศีรษะ แขนซ้ายงอเท้าสะเอว
 มือ : มือขวาแบมือตั้ง มือซ้ายเท้าสะเอว
 เท้า : เท้าขวาอยู่หน้าวางเต็มเท้า เท้าซ้ายเปิดส้น
 อธิบายท่ารำ : เท้าซ้ายยืนเต็มเท้า พร้อมกับย่อตัวนั่งลง ชุมือทำท่าสะบัดมือออกตามจังหวะ 3 ครั้ง และขยับตัวให้เข้ากับจังหวะ ปฏิบัติเช่นนี้จนครบจังหวะเพลง

6. กระบวนท่ารำ ชุดที่ 6 ท่าสลับแถว

6.1 ท่าสลับแถวด้านขวา ยืนเหลื่อมคู่ เยื้องขวา

- ภาพที่ 4.18 : ท่าสลับแถวด้านขวา ยืนเหลื่อมคู่ เยื้องขวา
- คีรีชะ : ตั้งตรง
- ลำตัว : ตั้งตรง
- แขน : แขนขวาอตั้งระดับคีรีชะ แขนซ้ายเหยียดตั้งไปด้านข้าง
- มือ : มือขวาแบตั้งระดับคีรีชะ มือซ้ายคว่ำ
- เท้า : ก้าวเท้าขวาด้านข้างยืนเต็มเท้า เท้าซ้ายเปิดสั้น
- อธิบายท่ารำ :
- ผู้แสดงชาย : อยู่ด้านหลังผู้แสดงหญิงเบี่ยงตัวมาทางด้านขวาเล็กน้อย มือขวาตั้งวงสูง พร้อมกับก้าวเท้าขวาโน้มตัวไปด้านขวา จากนั้นจึงก้าวเท้าซ้ายชิดเท้าขวา
- ผู้แสดงหญิง : อยู่ด้านหน้าผู้แสดงชายปฏิบัติท่ารำเหมือนกัน

6.2 ทำสลับแถวตรงกัน ผู้แสดงหญิงอยู่หน้า ผู้แสดงชายอยู่หลัง

ภาพที่ 4.19	ทำสลับแถวตรงกัน
คีรีชะ	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง
แขน	แขนซ้ายงอระดับคีรีชะ แขนขวาเหยียดตั้งข้างลำตัว
มือ	มือซ้ายหงายมือ มือขวาเหยียดตรงข้างลำตัว
เท้า	เท้าขวาเหลื่อมเท้าซ้าย
อธิบายท่ารำ	
ผู้แสดงชาย	ก้าวเท้าขวาไปด้านหลังให้ตรงกับผู้แสดงหญิง มือซ้ายตั้งวงระดับคีรีชะ มือขวาปล่อยข้างลำตัว
ผู้แสดงหญิง	อยู่หน้าผู้แสดงชาย ปฏิบัติท่ารำเหมือนกัน

6.3 ทำสลับแถวด้านซ้าย ยืนเหลื่อมคู่ ด้านซ้าย

ภาพที่ 4.20	ทำสลับแถวด้านซ้าย ยืนเหลื่อมคู่ ด้านซ้าย
คีรีระ	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง
แขน	แขนขวางระดับคีรีระ แขนซ้ายเหยียดตั้งไปด้านข้าง
มือ	มือขวาตั้งวงระดับคีรีระ มือซ้ายแบมือคว่ำระดับสะโพก
เท้า	ก้าวเท้าขวาด้านข้างเต็มเท้า เท้าซ้ายเปิดสั้น
อธิบายท่ารำ	
ผู้แสดงชาย	อยู่ด้านหลังผู้แสดงหญิง พร้อมกับเบี่ยงตัวไปทางด้านซ้าย เพื่อสลับแถวไปทางซ้าย ก้าวเท้าซ้ายไปทางซ้าย ก้าวเท้าขวาในลักษณะเดียวกับเท้าซ้ายตามจังหวะ 1-2-3
ผู้แสดงหญิง	อยู่ด้านหน้าพร้อมกับเบี่ยงตัวทางด้านขวาเพื่อสลับแถวไปทางขวา ก้าวเท้าขวาไปทางขวา ก้าวเท้าซ้ายในลักษณะเดียวกับเท้าขวา

6.4 ทำตั้งวงด้านซ้าย

ภาพที่ 4.21	ทำตั้งวงด้านซ้าย
คีรีชะ	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง
แขน	แขนซ้ายงอแขนระดับคีรีชะ แขนขวาเหยียดตั้งข้างลำตัว
มือ	มือซ้ายหงายมือตั้งระดับคีรีชะ มือขวาแบมือคว่ำ
เท้า	ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง
อธิบายท่าว่า	ผู้แสดงชายก้าวเท้าขวามาด้านหน้า ในแนวเดียวกันกับผู้แสดงหญิงทางด้านซ้าย ในท่าว่าเดียวกัน จากนั้นยกมือซ้ายตั้งวงระดับคีรีชะ มือขวาแบมือคว่ำเหยียดตั้งห่างจากสะโพกเล็กน้อย

6.5 ทำสลั๊บแถวตั้งวงขวา ยืนเหลื่อมคู่ ด้านซ้าย

ภาพที่ 4.22	ทำสลั๊บแถวตั้งวงขวา ยืนเหลื่อมคู่ ด้านซ้าย
คีรีระ	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง
แขน	แขนขวางระดับคีรีระ แขนซ้ายเหยียดตั้งข้างลำตัว
มือ	มือขวาหงายมืองตั้งระดับคีรีระ มือซ้ายแบมือคว่ำ
เท้า	เท้าขวายืนเต็มเท้า เท้าซ้ายเปิดส้น
อธิบายท่ารำ	
ผู้แสดงชาย	ก้าวเท้าขวาไปด้านหลังในท่ารำเดียวกัน จากนั้นยกมือขวาตั้งวงระดับคีรีระ มือขวาแบมือคว่ำเหยียดตั้งห่างจากสะโพกเล็กน้อย
ผู้แสดงหญิง	ย้ายเท้าขวาตะเท้าซ้ายสลับไปมา 2 ครั้ง ตามจังหวะปฏิบัติท่ารำเหมือนกัน

6.6 ทำสลั๊บแถวตรงกัน

ภาพที่ 4.23	ทำสลั๊บแถวตรงกัน
คิระชะ	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง
แขน	แขนซ้ายงอระดับคิระชะ แขนขวาเหยียดตั้งข้างลำตัว
มือ	มือซ้ายตั้งมือแบระดับคิระชะ มือขวาแบมือคว่ำ
เท้า	เท้าขวายืนเต็มเท้า เท้าซ้ายเปิดสั้น
อธิบายท่ารำ	
ผู้แสดงชาย	ก้าวเท้าขวาไปด้านหลังให้ตรงกับผู้แสดงหญิง มือซ้ายยกสูงตั้งวงระดับคิระชะ
	มือขวาเหยียดตั้งข้างลำตัว คิระชะและลำตัวโน้มไปด้านข้างตามจังหวะการก้าวเท้า
ผู้แสดงหญิง	ย่อเท้าขวาแตะเท้าซ้าย 2 ครั้ง ปฏิบัติท่ารำเหมือนกัน

6.7 ทำสลั๊บแถวตั้งวงขวา

ภาพที่ 4.24	ทำสลั๊บแถวตั้งวงขวา
คีรีชะ	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง
แขน	แขนขวางอมือเหนือคีรีชะ แขนซ้ายเหยียดตั้งข้างลำตัว
มือ	มือขวาแบมือหงาย มือซ้ายแบมือคว่ำ
เท้า	เท้าซ้ายยืนเต็มเท้า เท้าขวาเปิดส้น
อธิบายท่ารำ	
ผู้แสดงชาย	ก้าวเท้าขวาไปทางด้านขวา ก้าวเท้าซ้ายเช่นเดียวกับเท้าขวาตามจังหวะ 2 ครั้ง ยกมือขวาตั้งวงสูงระดับคีรีชะ มือซ้ายเหยียดตั้งห่างจากสะโพกเล็กน้อย
ผู้แสดงหญิง	ก้าวเท้าซ้ายไปทางด้านซ้าย ก้าวเท้าขวาเช่นเดียวกับเท้าซ้ายตามจังหวะ 2 ครั้ง ยกมือในลักษณะเดียวกันกับผู้แสดงชาย

6.8 ทำตั้งวงด้านซ้าย

ภาพที่ 4.25	ทำตั้งวงด้านซ้าย
คีรีระ	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง
แขน	แขนซ้ายงอระดับคีรีระ แขนขวาเหยียดตั้ง
มือ	มือซ้ายตั้งขึ้นหันฝ่ามือออกด้านนอก มือขวาแบมือคว่ำข้างลำตัว ระดับสะโพก
เท้า	ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง
อธิบายท่ารำ	
ผู้แสดงชาย	ก้าวเท้าขวามาด้านหน้าในแนวเดียวกันกับผู้แสดงหญิงทางด้านขวา ก้าวเท้าซ้ายในลักษณะเดียวกันกับเท้าขวา จากนั้นยกมือซ้ายตั้งวงระดับคีรีระ มือขวาแบมือคว่ำข้างลำตัว
ผู้แสดงหญิง	ก้าวเท้าขวาขยับชิดเท้าซ้ายตามจังหวะ 2 ครั้ง ปฏิบัติท่ารำเช่นเดียวกับผู้แสดงชาย

7. กระบวนท่ารำชุดที่ 2 ท่ายืน-นั่ง สลับมือ

7.1 ท่ายืนสลับมือด้านซ้าย ผู้แสดงชาย

ภาพที่ 4.26	ท่ายืนสลับมือ ด้านซ้าย
ศิลปะ	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง
แขน	แขนซ้ายยกระดับสะโพก แขนขวาเหยียดตั้งไปทางซ้าย
มือ	มือซ้ายคว่ำหันฝ่ามือเข้าหาตัว มือขวาเหยียดตั้งระดับสะโพก
เท้า	เท้าซ้ายแตะพื้น ยืนเต็มเท้าขวา
อธิบายท่ารำ	ก้าวเท้าซ้ายแตะพื้น งอเข่าซ้าย พร้อมกับย่อตัวลงเล็กน้อย ยกมือขวามาทางด้านซ้าย ตรงหน้าขาซ้าย มือขวาลดลงมาระดับสะโพกทางด้านซ้าย จากนั้นม้วนมือสลับขึ้นลง โดยหมุนมือเข้าหาตัวเองตามจังหวะ 3 ครั้ง หลังจากนั้นจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติทางด้านขวา

7.1.1 ทำนึ่งสลั้มือด้านซ้าย ผู้แสดงหญิง

- ภาพที่ 4.27 : ทำสลั้มือด้านซ้าย
- คีระชะ : ตั้งตรง
- ลำตัว : ตั้งตรง
- แขน : แขนซ้ายเหยียดตั้งระดับสะโพก แขนขวาเหยียดตั้งไปทางซ้าย
- มือ : มือซ้ายคว่ำ หันฝ่ามือเข้าหาตัว มือขวาดังข้อมือขึ้น
- เท้า : เท้าซ้ายอยู่หน้ายืนเต็มเท้า เท้าขวาเปิดสั้น
- อธิบายท่ารำ : ก้าวเท้าซ้ายยืนเต็มเท้า เท้าขวาเปิดสั้น พร้อมกับนั่งลงบนสั้นเท้า ยกมือขวาลงวางบนเข่าข้างซ้าย มือซ้ายคว่ำท้องแขน หันฝ่ามือเข้าหาตัว ปฏิบัติท่ารำเหมือนนักแสดงชาย หลังจากนั้นจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติทางด้านขวา

7.2 ทำยีนสลัมือด้านขวา ผู้แสดงชาย

- ภาพที่ 4.28 : ทำยีนสลัมือด้านขวา
- คีระชะ : ตั้งตรง
- ลำตัว : ตั้งตรง
- แขน : แขนขวายกระดับสะโพก แขนซ้ายเหยียดตั้งไปทางขวา
- มือ : มือขวาคว่ำ หันฝ่ามือเข้าหาตัว มือซ้ายตั้งข้อมือ
- เท้า : เท้าขวาแตะพื้น ยืนเต็มเท้าซ้าย
- อธิบายท่ารำ : ก้าวเท้าขวาแตะพื้นงอเข่าขวา พร้อมกับย่อตัวลงเล็กน้อย ยกมือซ้ายมาทางด้านขวา ตั้งวงลดลงมาระดับสะโพกทางด้านขวา จากนั้นม้วนมือสลัขึ้นลง โดยหมุนมือเข้าหาตัวเองตามจังหวะ 3 ครั้ง เมื่อจะเปลี่ยนไปปฏิบัติอีกด้านค่อยๆ นั่งลง

7.2.1 ทำนังสลับมือด้านขวา ผู้แสดงหญิง

- ภาพที่ 4.29 : ทำนังสลับมือด้านขวา
- คีรีระ : ตั้งตรง
- ลำตัว : ตั้งตรง
- แขน : แขนขวากระดับสะโพก แขนซ้ายเหยียดตึง วางบนเข่าข้างขวา
- มือ : มือขวาคำว่าฝ่ามือเข้าหาตัว มือซ้ายตั้งข้อมือขึ้น
- เท้า : เท้าขวายืนเต็มเท้า เท้าซ้ายเปิดส้น
- อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงยังนั่งอยู่ในลักษณะเดิมเพียงแต่เปลี่ยนมาปฏิบัติด้านขวา จากนั้นม้วนมือสลับขึ้นลง โดยหมุนมือเข้าหาตัวเองตามจังหวะ 3 ครั้ง เมื่อจะเปลี่ยนไปปฏิบัติอีกด้านค่อยๆ ยืนขึ้น

7.3 ทำนั้งสลับมือด้านซ้าย ผู้แสดงชาย

- ภาพที่ 4.30 : ทำนั้งสลับมือด้านซ้าย
- คีรีชะ : เอียงซ้าย
- ลำตัว : เอียงซ้าย
- แขน : แขนซ้ายเหยียดตั้ง แขนขวางอไปทางซ้าย
- มือ : มือซ้ายตั้งข้อมือ มือขวาคว่ำฝ่ามือเข้าหาตัว
- เท้า : เท้าขวายืนเต็มเท้า เท้าซ้ายเปิดสั้น
- อธิบายท่ารำ : ก้าวเท้าขวายืนเต็มเท้า พร้อมกับนั่งลงถ่ายน้ำหนักลงทางซ้าย มือขวายกลงมาทางด้านซ้าย หันฝ่ามือเข้าหาตัว มือซ้ายลดลงต่ำตั้งข้อมือขึ้น จากนั้นหมุนมือสลับขึ้นลงโดยหมุนมือเข้าหาตัวเองตามจังหวะ 3 ครั้ง หลังจากนั้นจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติทางด้านขวา

7.3.1 ทำยีนสลับมือด้ายซ้าย ผู้แสดงหญิง

- ภาพที่ 4.31 : ทำยีนสลับมือด้านซ้าย
- ศิลปะ : ๒ ตรง
- ลำตัว : ๒ เอียงซ้าย
- แขน : ๒ แขนซ้ายเหยียดตั้ง แขนขวาเหยียดตั้งไปทางซ้าย
- มือ : ๒ มือซ้ายตั้งข้อมือ มือขวาคว้าฝ่ามือเข้าหาตัว
- เท้า : ๒ เท้าซ้ายแตะพื้น เท้าขวายืนเต็มเท้า
- อธิบายท่ารำ : ก้าวเท้าซ้ายยืนเต็มเท้า พร้อมกับย่อเข่าลงเล็กน้อย ถ่ายน้ำหนักมาทางซ้าย ยกมือขวาลงมาทางซ้าย หันฝ่ามือเข้าหาตัว มือซ้ายลดลงต่ำตั้งข้อมือขึ้น จากนั้นม้วนมือสลับขึ้นลง โดยหมุนมือเข้าหาตัวเอง ตามจังหวะ 3 ครั้ง หลังจากนั้นจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติด้านขวา

7.4 ทำนั้งสลับมือด้านขวาผู้แสดงชาย

ภาพที่ 4.32	ทำนั้งสลับมือด้านขวา
ศิลปะ	เอียงขวา
ลำตัว	เอียงขวา
แขน	แขนซ้ายยกขึ้นระดับไหล่มาทางขวา ลดแขนขวาลงตรงเข้าขวา
มือ	มือซ้ายคว้าหันฝ่ามือเข้าหาตัว มือขวาดึงข้อมือขึ้น
เท้า	เท้าขวายืนเต็มเท้า เท้าซ้ายเปิดส้น
อธิบายท่ารำ	ผู้แสดงเปลี่ยนมาปฏิบัติด้านขวา พร้อมกับโน้มตัวลงด้านหน้าเล็กน้อย มือซ้ายยกลงมาทางด้านขวา หันฝ่ามือเข้าหาตัว มือขวาลดลงต่ำตรงเข้าข้างขวาดึงข้อมือขึ้น จากนั้นม้วนมือสลับขึ้นลงโดยหมุนมือเข้าหาตัวเองตามจังหวะ 3 ครั้ง หลังจากนั้นจึงค่อยๆ ยืนขึ้น

7.4.1 ทำยีนสลับมือด้านขวา ผู้แสดงหญิง

- ภาพที่ 4.33 : ทำยีนสลับมือด้านขวา
- คีระชะ : ตรง
- ลำตัว : เอียงขวา
- แขน : แขนซ้ายเหยียดตั้งไปทางขวาระดับเอว แขนขวาเหยียดตั้งระดับสะโพก
- มือ : มือซ้ายคว่ำหันฝ่ามือเข้าหาตัว มือขวาตั้งข้อมือ
- เท้า : เท้าขวาแตะพื้น เท้าซ้ายยืนเต็มเท้า
- อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงค่อยๆ ลุกขึ้นยืน ก้าวเท้าขวาแตะพื้นนอกเข้าพร้อมกับย่อตัวลงเล็กน้อย มือซ้ายยกลงมาทางด้านขวาหันฝ่ามือเข้าหาลำตัว มือขวาลดลงต่ำตั้งมือขึ้นระดับเอว จากนั้นม้วนมือสลับขึ้นลง โดยหมุนมือเข้าหาตัวเองตามจังหวะ 3 ครั้ง

8. กระบวนท่ารำ ชุดที่ 8 ท่าวดมือ

8.1 ท่าวดมือด้านขวา

- ภาพที่ 4.34 : ท่าวดมือด้านขวาระดับคีรีชะ
- คีรีชะ : ตรง
- ลำตัว : ตรง
- แขน : แขนขวาเหยียดตั้งไปทางขวาระดับคีรีชะ แขนซ้ายงอระดับสะเอว
- มือ : มือขวาหงายฝ่ามือ มือซ้ายเท้าสะเอว
- เท้า : เท้าขวาเปิดส้น ยืนเต็มเท้าซ้าย
- อธิบายท่ารำ : ย่ำเท้าซ้าย เท้าขวาแตะพื้นไปด้านหลังงอเข่า พร้อมกับวาดมือข้างขวาขึ้นสูงระดับคีรีชะ โดยหงายฝ่ามือขึ้น ย่อตัวลงเล็กน้อย

8.2 ทำป้องหน้าด้านขวา

- ภาพที่ 4.35 : ทำป้องหน้า ด้านขวา
- คีระชะ : เอียงซ้าย
- ลำตัว : เอียงขวา
- แขน : แขนขวางอด้านหน้าระดับคีระชะ แขนซ้ายงอระดับสะเอว
- มือ : มือขวาแบมือคว่ำด้านหน้าระดับคีระชะ มือซ้ายเท้าสะเอว
- เท้า : เท้าขวาเปิดสั้น ยืนเต็มเท้าซ้าย
- อธิบายท่าว่า : ผู้แสดงยังยืนอยู่ในลักษณะขาเดิม ซึ่งเป็นท่าต่อเนื่องกับท่าที่ 8.1 เพียงแต่
วาดมือขวามาด้านหน้าระดับหน้าผาก ในลักษณะท่ามอง พร้อมกับย่อตัวลงถ่าย
น้ำหนักตัวลงทางด้านซ้าย

8.3 ทำวาดมื่อด้านซ้าย

- ภาพที่ 4.36 ทำวาดมื่อด้านซ้าย
- คีรีชะ : ตรง
- ลำตัว : เอียงขวา
- แขน : แขนซ้ายเหยียดตั้งไปทางซ้ายระดับคีรีชะ แขนขวางอระดับสะเอว
- มือ : มือซ้ายหงายฝ่ามือ มือซ้ายเท้าสะเอว
- เท้า : เท้าซ้ายเปิดสัน ยืนเต็มเท้าขวา
- อธิบายท่ารำ : ย่ำเท้าขวา เท้าซ้ายแตะพื้นไปด้านหลังงอเข่าเล็กน้อย พร้อมกับวาดมือข้างซ้าย
ขึ้นสูงระดับคีรีชะ โดยหงายฝ่ามือขึ้น ถ่ายน้ำหนักไปทางด้านขวา

8.4 ทำป่องหน้าด้านซ้าย

- ภาพที่ 4.37 : ทำป่องหน้า ด้านซ้าย
- คีรีชะ : เอียงขวา
- ลำตัว : เอียงขวา
- แขน : แขนซ้ายงอไปทางขวา แขนขวางอระดับเอว
- มือ : มือซ้ายแบมือคว่ำด้านหน้าระดับคีรีชะ มือขวาคำว่ามีระดับสะเอว
- เท้า : เท้าซ้ายเปิดส้น ยืนเต็มเท้าขวา
- อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงยังยืนอยู่ในลักษณะเดิม ซึ่งเป็นท่าต่อเนื่องกับท่าที่ 8.3 เพียงแต่วาดมือซ้ายมาด้านหน้าระดับหน้าผากในลักษณะท่ามอง พร้อมกับย่อตัวลง ถ่ายน้ำหนักตัวลงมาทางด้านขวา

9. กระบวนท่ารำ ชุดที่ 9 ท่ากำมือ 2 ข้าง
 9.1 ท่ากำมือด้านหน้า

- ภาพที่ 4.38 : ท่ากำมือ
 คีรีชะ : ตั้งตรง
 ลำตัว : ตั้งตรง
 แขน : งอแขนทั้งสองข้างระดับอก
 มือ : กำมือทั้งสองข้างระดับอก
 เท้า : ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง
 อธิบายท่ารำ : มือทั้งสองกำระดับอก ย่ำเท้าขวา เท้าซ้ายสลับกันไปมา 3 ครั้ง

9.2 ทำกำมือด่านขวา

- ภาพที่ 4.39 : ทำกำมือด่านขวา
- ศิระชะ : ตั้งตรง
- ลำตัว : โน้มลำตัวหันทางขวา
- แขน : งอแขนทั้งสองข้าง ระดับเอว
- มือ : กำมือทั้งสองข้างระดับเอวไปทางขวา
- เท้า : ยืนเต็มเท้าซ้าย เท้าขวาเปิดส้น
- อธิบายท่ารำ : ท่านี้เป็นท่าต่อเนื่องจากท่า 9.1 โดยกำมือทั้งสอง พร้อมกับเหวี่ยงตัวหันไปทางขวาตามจังหวะ 1 ครั้ง เท้าขวาแตะพื้น ถ่ายนำหนักลงทางด้านขวา หลังจากนั้นจึงเปลี่ยนมาปฏิบัติทางด้านซ้าย

9.3 ทำกำมือด่านซ้าย

- ภาพที่ 4.40 : ทำกำมือด่านซ้าย
- คิริระ : ตั้งตรง
- ลำตัว : โน้มลำตัวหันทางซ้าย
- แขน : งอแขนทั้งสองข้างระดับเอว
- มือ : กำมือทั้งสองข้างระดับเอวไปทางซ้าย
- เท้า : ยืนเท้าขวาเต็มเท้า เท้าซ้ายเปิดสั้น
- อธิบายท่าเรา : กำมือทั้งสองพร้อมกับเหวี่ยงตัวหันไปทางซ้าย ตามจังหวะ 1 ครั้ง เท้าซ้ายแตะพื้นถ่ายน้ำหนักลงทางด้านซ้ายตามจังหวะ

9.4 ทำกำมื่อระดับออก

ภาพที่ 4.41	ทำกำมื่อระดับออก
ศิลปะ	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง
แขน	งอแขนทั้งสองข้างระดับออก
มือ	กำมื่อทั้งสองข้างระดับออก
เท้า	ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง
อธิบายท่าท่า	ผู้แสดงท่าท่าในลักษณะกำมื่อหลวมๆ ระดับออก พร้อมกับย่อตัวลงเล็กน้อยตามจังหวะ 1 ครั้ง

10. กระบวนท่ารำ ชุดที่ 10 ท่าพนมมือ
 10.1 ท่าพนมมือด้านหน้าระดับปาก

- ภาพที่ 4.42 : ท่าพนมมือด้านหน้าระดับปาก
 ศีรษะ : ตั้งตรง
 ลำตัว : ตั้งตรง
 แขน : งอแขนทั้งสองข้าง
 มือ : แขนทั้งสองปลายนิ้วชนกัน ฝ่ามือห่างกันทั้งสองมือ
 เท้า : ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง
 อธิบายท่ารำ : ท่านี้เป็นท่าต่อเนื่องจากท่า 9.4 ซึ่งผู้แสดงทำท่าในลักษณะพนมมือ ปลายนิ้วติดกันโดยที่ฝ่ามือด้านล่างห่างกัน ระดับปากพร้อมกับยืดตัวขึ้นตามจังหวะ 1 ครั้ง

11. กระบวนท่ารำ ชุดที่ 11 ท่ากำมือสูง
 11.1 ท่ากำมือขวา ยกเท้าขวา ผู้แสดงชาย

ภาพที่ 4.43	ท่ากำมือขวายกเท้าขวา
คีรีชะ	ตั้งตรง
ลำตัว	ตั้งตรง
แขน	ยกแขนขวาพร้อมกับงอแขนระดับคีรีชะ แขนซ้ายงอระดับสะเอว
มือ	มือขวากำมือหลวมๆ มือซ้ายเท้าสะเอว
เท้า	เท้าซ้ายยืนเต็มเท้า เท้าขวายกไปด้านหลัง
อธิบายท่ารำ	มือขวากำมือหลวมๆ และยกขึ้นระดับคีรีชะ งอแขนเล็กน้อยพร้อมกับยกเท้าขวาไปด้านหลังจากนั้นจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติท่าต่อไป

11.1.1 ท่าอย่าเท้า ผู้แสดงหญิง

- ภาพที่ 4.44 : ท่าอย่าเท้า
- คีรีชะ : ตรง
- ลำตัว : ตรง
- แขน : เขยียดตั้งทั้งสองข้าง
- มือ : แขน่มือแนบลำตัวทั้งสองข้าง
- เท้า : ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง
- อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงยืนรอจังหวะซึ่งเป็นการร้องสลับกับผู้แสดงชาย พร้อมกับอย่าเท้าตามจังหวะ 2 จังหวะ มือทั้งสองเขยียดลงข้างลำตัว

11.2 ทำกำมือขวาย่าเท้า ผู้แสดงชาย

- ภาพที่ 4.45 : ทำกำมือขวาย่าเท้า
- คีรีระ : ตรง
- ลำตัว : ตั้งตรง
- แขน : แขนขวายกสูงเหนือคีรีระ แขนขวางระดับสะเอว
- มือ : มือขวากำมือ มือซ้ายเท้าสะเอว
- เท้า : ยืนเต็มตัวทั้งสองข้าง
- อธิบายท่ารำ : มือขวากำมือหลวมๆ ชูมือขึ้น สะบัดแขนตึง 3 ครั้ง พร้อมกับย่าเท้าทั้งสองข้าง ตามจังหวะเพลง 3 ครั้ง

11.2.1 ทำยาแก้ ผู้แสดงหญิง

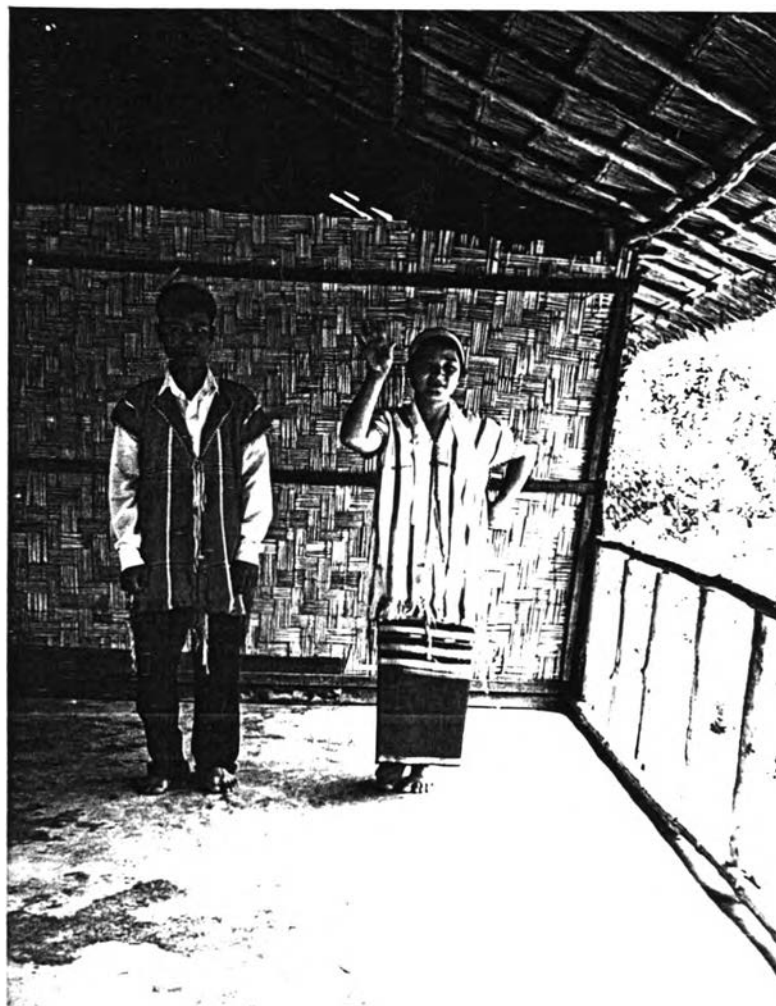
- ภาพที่ 4.46 : ทำยาแก้
- ศีรษะ : ตั้งตรง
- ลำตัว : ตั้งตรง
- แขน : ทั้งสองเหยียดตั้ง
- มือ : มือแนบลำตัวทั้งสองข้าง
- เท้า : ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง
- อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงหญิงยังยืนอยู่ในลักษณะเดิม โดยปฏิบัติท่ารำเหมือนท่า 12.2

11.3 ทำย่าเท้า ผู้แสดงชาย

- ภาพที่ 4.47 = ทำย่าเท้า
- คีรีชะ = ตั้งตรง
- ลำตัว = ตั้งตรง
- แขน = แขนทั้งสองเหยียดตั้งข้างลำตัว
- มือ = กำมือหลวมๆ ทั้งสองข้าง
- เท้า = ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง
- อธิบายท่ารำ = ยืนรอจังหวะซึ่งเป็นการร้องสลับกันกับผู้แสดงหญิง พร้อมกับย่าเท้าตามจังหวะ
3 ครั้ง

11.3.1 ท่ากำมือชาวซุงย้าเท้าขวา ผู้แสดงหญิง

- ภาพที่ 4.48 : ท่าชูมือด้านขวา
- คีรีชะ : ตั้งตรง
- ลำตัว : ตั้งตรง
- แขน : แขนขวายกสูงงอระดับคีรีชะ แขนซ้ายงอระดับสะเอว
- มือ : มือขวาแบ่มือและยกขึ้นตั้งระดับคีรีชะ โดยหันฝ่ามือออก มือซ้ายเท้าสะเอว
- เท้า : มือขวาแตะพื้น ยืนเต็มเท้าซ้าย
- อธิบายท่ารำ : มือขวายกสูงงอแขนระดับคีรีชะ หันฝ่ามือออกนอกตัวพร้อมกับสะบัดมือ 3 ครั้ง ตามจังหวะ ลักษณะการสะบัดมือให้ใช้พลังข้อมือสะบัดนิ้วออกนอกตัว

12. กระบวนท่ารำ ชุดที่ 12 ท่าม้วนมือสูงด้านขวา

12.1 ท่าม้วนมือสูงด้านขวา

- ภาพที่ 4.49 : ท่าม้วนมือสูง ด้านขวา ย่าเห่า
- คีรีชะ : ก้มคีรีชะเล็กน้อย
- ลำตัว : ตั้งตรง
- แขน : แขนขวาอสูงระดับคีรีชะ แขนซ้ายงอระดับสะเอว
- มือ : มือกำมือหลวมๆ ชูสูงระดับคีรีชะ
- เท้า : ยืนเต็มเท้าขวา เท้าซ้ายแตะพื้น
- อธิบายท่ารำ : ยกมือขวากำมือหลวมๆ ทั้งสองข้าง พร้อมกับสับมือออกนอกตัว 3 ครั้ง จากนั้นจึงย่อเท้าซ้าย เท้าขวาสลับกันไปมา 3 ครั้ง จนจบจังหวะเพลง

4.1.2 การวิเคราะห์ท่าร่างกาย

ในการวิเคราะห์ท่าร่างกายผู้วิจัยขอแยกวิเคราะห์ลักษณะท่าร่างกายที่ปรากฏทั้งหมดตามหัวข้อ ดังนี้

1. การใช้วัยอะส่วนต่างๆ ของร่างกาย จากลักษณะท่าร่างกายทั้ง 38 ท่าย่อย ผู้วิจัยขอแยกวิเคราะห์ออกตามส่วนของร่างกายดังนี้

1. การใช้ศีรษะ มี 2 ลักษณะคือ

1.1 ศีรษะตั้งตรง เป็นลักษณะการใช้ศีรษะปกติก่อนที่จะใช้ศีรษะในลักษณะอื่นต่อไป ซึ่งศีรษะตั้งตรงจะสัมพันธ์กับลำตัวตั้งตรง

1.2 ศีรษะเอียงตามลำตัว เป็นการเอียงศีรษะตามลำตัวที่เอนไปด้านข้างเพื่อให้เกิดความสมดุลของร่างกาย และทำให้ท่าร่างกายดูสวยงามไม่แข็งจนเกินไป

2. การใช้ลำตัว มี 3 ลักษณะคือ

2.1 ลำตัวตั้งตรง การทรงตัวมิให้เอนไปทางด้านใดด้านหนึ่ง

2.2 ลำตัวเอนไปทางด้านข้าง เป็นการเอนลำตัวไปด้านข้างที่ท้ายเนินเต็มเท้ารับน้ำหนักตัวไว้

2.3 ตีไหล่ เป็นการตีไหล่ข้างหนึ่งไปด้านหลัง และตีกลับมาด้านหน้าและเบี่ยงไปอีกด้านหนึ่ง โดยการใช้การบิดลำตัวช่วยเป็นแรงส่งในการตีและเบี่ยงไป

3. การใช้มือ มี 6 ลักษณะ

3.1 แขนงอ ลักษณะของการแบมือที่พบมี ลักษณะคือ

- แขนงอตั้ง (แบบชาวบ้านไม่มีการหักข้อมือ) โดยที่ลำแขนทั้ง 2 ข้างเหยียดไปด้านซ้าย งอแขนห่างกันเล็กน้อย

- การม้วนมือ โดยการรวมมือและฝ่ามือม้วนเข้าโดยไม่ต้องกรีดนิ้ว และรับม้วนมือโดยไม่ต้องตั้งวงอย่างรวดเร็วตามจังหวะ ระดับทิศทางอยู่ทางด้านข้างทุกครั้ง

- แขนงอตั้ง โดยข้อมือระดับหน้าผาก ฝ่ามือเข้าหากัน ปลายนิ้วชิดกัน ข้อมือห่างกันประมาณ 4 นิ้ว โดยที่ลำแขนงอเป็นรูปมุมแหลมประมาณ 70 องศา

3.2 กำมือ ลักษณะของการกำมือมีเพียงลักษณะเดียวคือกำมือหลวมๆ ทั้งสอง ซึ่งแบ่งเป็นท่าย่อย คือ

- กำมือไปด้านหน้า

- กำมือเข้าหาลำตัว

ก้ามมือชูสูงระดับเหนือศีรษะ

3.3 ท่าม้วนมือ แบบไม่จับเป็นกิริยาต่อเนื่องจากมือแบตั้งขึ้นแล้ว พลิกข้อมือหันฝ่ามือเข้าหาลำตัวจากนั้นหมุนข้อมืออย่างรวดเร็ว 3 ครั้ง ซึ่งลักษณะม้วนมือแบบไม่จับนิ้ว พบในกระบวนท่ารำตง

3.4 มือตั้งวง มือตั้งวงที่พบเป็นมือตั้งวงแบบชาวบ้านส่งสูงเหนือศีรษะ ลักษณะมือตั้งวงคือ นิ้วเหยียดมือไม่อ่อน ไม่เก็บนิ้วหัวแม่มือเข้าหาฝ่ามือ ไม่มีการหักข้อมือ

3.5 ท่าสะบัดมือ เป็นลักษณะของการชูมือขึ้นระดับหน้าผาก โดยหันฝ่ามือเข้าหาลำตัว แล้วใช้ข้อมือสะบัดออก นิ้วเหยียดตามธรรมชาติ (ไม่มีการบังคับนิ้วเหมือนการรำไทย)

3.6 ท่าเท้าสะเอว เป็นลักษณะการใช้มือข้างใดข้างหนึ่งเท้าสะเอวโดยใช้หลังมือแตะตรงบริเวณเอว (ถ้าใช้มือซ้ายแตะตรงบริเวณเอวด้านซ้าย ใช้มือขวาแตะตรงบริเวณเอวด้านขวา)

4. ตำแหน่งของแขน

ระดับแขนของท่ารำตงทั้งหมดที่ปรากฏ สามารถแบ่งตำแหน่งของการใช้แขนเป็นระดับ และทิศทางต่างๆ ได้ดังนี้

4.1 ระดับศีรษะ ได้แก่ มือที่ทำเป็นลักษณะต่างๆ เช่น มือแบ ม้วนมือ สะบัดมือ ก้ามมือ แต่ยกขึ้นให้สูงอยู่ในระดับศีรษะ หรือสูงกว่าต่ำกว่าเล็กน้อย เช่น ท่าม้วนมือ ท่าสะบัดมือ ด้านหน้า ท่าก้ามมือ

4.2 ระดับต่ำกว่าไหล่ มักจะพบในลักษณะต่างๆ เช่น ก้ามมือ แขนมือ ตบมือ ตั้งมือ ทอดแขนให้มือเหล่านี้อยู่ในระดับต่ำซึ่งโดยส่วนมากเกิดจากผู้แสดง

5. ลักษณะของการใช้เท้ามี 4 ลักษณะซึ่งการใช้เท้าในการรำตงทั้งหมดปรากฏลักษณะของการใช้เท้า คือ

5.1 ยืนตรง เข้ายืนห่างกันเล็กน้อย ลักษณะของการใช้เท้าแบบนี้พบในทำยืนรอจังหวะเพื่อที่จะก้าวหน้า ทำท่าต่อไป ผู้รำจะยืนตรงเต็มเท้า ดังภาพที่ 32

5.2 ก้าวเท้าเป็นการก้าวเท้าที่ผู้รำก้าวข้างใดข้างหนึ่งในลักษณะเต็มเท้าถ้าน้ำหนักไปอยู่เท้าที่ก้าวออกไป และเปิดส้นหลังเล็กน้อย เพื่อเตรียมที่จะก้าวต่อไปข้างหน้าหรือก้าวข้าง

5.3 ตะเท้า ใช้เท้าใดเท้าหนึ่งรับน้ำหนักตัวไว้ และใช้ปลายเท้าอีกข้างหนึ่งแตะพื้นไว้ การแตะพื้นในการรำมี 2 ลักษณะคือ การแตะเท้าโดยยึดตัวขึ้นในขณะที่ปลายเท้าแตะพื้น พบในท่ารำที่ 28 ส่วนการแตะเท้าโดยยุบตัวลงในขณะที่ปลายเท้าแตะพื้นพบในท่ารำที่ 28 เช่นเดียวกัน

5.4 ย่ำเท้า เป็นลักษณะการใช้เท้าโดยผู้รำยกขาข้างใดข้างหนึ่งแล้ววางลงในลักษณะเต็มเท้าพร้อมๆ กับยกขาอีกข้างหนึ่งขึ้นเพื่อวางต่อไป ลักษณะการย่ำเท้านี้ผู้รำมักจะยกขา

สลับกันไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากการศึกษารวบรวมท่ารำในครั้งนีพบว่า มีลักษณะการย่อเท้าต่างๆ กัน ดังนี้คือ

5.4.1 ย่อเท้า 2 จังหวะ (ย่อแตะ) การย่อเท้า 2 จังหวะนี้ได้แก่ การที่ผู้รำยกขาข้างใดข้างหนึ่งแล้วย่างลงไปวางเต็มเท้า แล้วยกขาอีกข้างหนึ่งมาแตะ ซึ่งบางครั้งก็ยกขาข้างที่แตะ ย่างลงไปอีกแล้วก็ยกขาอีกข้างมาแตะสลับกัน

5.4.2 ย่อเท้า 2 จังหวะ (ย่อแตะหลัง) การย่อเท้า 2 จังหวะนี้ ได้แก่ การที่ผู้รำยกขาข้างใดข้างหนึ่งแล้วย่างลงไปวางเต็มเท้า แล้วยกขาอีกข้างหนึ่งแตะไว้ด้านหลัง ซึ่งบางครั้งก็ยกขาข้างที่แตะ ย่างลงไปอีก แล้วก็ยกขาอีกข้างมาแตะสลับกัน

5.4.3 ย่อเท้า 3 จังหวะ ก้าวไปทางขวา การย่อเท้าลักษณะนี้เป็นการย่อเท้าสลับกันขวาซ้าย เพียงแต่เคลื่อนที่ด้วยการเดินไปทางด้านขวา

5.4.4 ย่อเท้า 3 จังหวะ ก้าวไปทางซ้าย การย่อเท้าลักษณะนี้เป็นการย่อเท้าสลับกันซ้ายขวา เพียงแต่เคลื่อนที่ด้วยการเดินไปทางด้านซ้าย

6. การใช้ขา

การยืดและยุบตัวในการรำตงไม่ใช้การกระแทกเข้า กล่าวคือ เมื่อยืดตัวขึ้นก็จะไม่ยืดตัวจนสุดเข้า และเมื่อยุบตัวลงก็จะใช้การยุบตัวลงมาตามธรรมดาในท่าหนึ่ง 1 ครั้ง เป็นการยกลำตัวขึ้นแล้ววางลงตามธรรมดาโดยไม่มีการกระแทกเข้าเช่นเดียวกัน

7. การนั่ง

เป็นการนั่งลงระหว่างส้นเท้าทั้งสองข้างโดยเข้าทั้งสองไม่ติดกับพื้นดิน พบในท่ารำที่ 6, 9, 13, 18, 20 และ 21

จากการศึกษาลักษณะท่ารำตงสามารถสรุปได้ว่า มีการใช้ส่วนของร่างกายประกอบการรำ ดังนี้

ศีรษะ พบว่า มีการใช้ศีรษะตั้งตรงมากที่สุดในการรำ นอกจากนี้ยังพบว่ามีการเอียงศีรษะตามลำตัวด้วยเช่นกัน ซึ่งการเอียงตามลำตัวนี้เป็นการใช้ประกอบกับท่าการใช้มือ แขน ขา ลำตัวเพื่อให้เกิดความสมดุลในร่างกาย ให้ร่างกายเกิดความโค้ง สร้างความรู้สึกให้ท่าดูอ่อนช้อยสวยงาม

ลำตัว เป็นการใช้ลำตัวที่พบมีลักษณะเช่นเดียวกับการใช้ศีรษะ คือ ลำตัวตั้งตรงเอนไปทางด้านข้าง และจะพบมากที่สุดคือลำตัวตั้งตรง เป็นลักษณะลำตัวตั้งตรงปล่อยตามธรรมชาติ ไม่มีการดัดเอนหรือดัดโค้ง ส่วนลำตัวเอนไปด้านข้างพบเพียง 1 ท่าเท่านั้น คือท่าที่มีลักษณะมือข้างหนึ่งส่งสูงระดับศีรษะจะใช้การเอนลำตัวไปด้านข้าง คือใช้ควบคู่กับการส่งมือไปด้านข้าง เพื่อให้ท่ามือและลำตัวสัมพันธ์ กลมกลืนกัน ซึ่งทั้งที่ผู้แสดงทั้งหญิงและชายมีการใช้ลำตัวที่เหมือนกัน

มือ ในการรำตงผู้วิจัยพบว่าการใช้มือที่ใช้กันส่วนใหญ่จะเป็นท่าทางการรำแบบชาวบ้าน มือตั้งวงที่พบโดยส่วนใหญ่เป็นการตั้งวงที่ยกแขนข้างใดข้างหนึ่งระดับศีรษะ แล้วทิ้งน้ำหนักของลำแขนมาทางด้านหน้าและคว่ำฝ่ามือ

นอกจากนี้มีการใช้มือในลักษณะอื่นๆ ได้แก่ มือแบ มีอวางบนหน้าขา มือเท้าสะเอว กำมือ ม้วนมือ สะบัดมือ บีบมือ

สำหรับระดับแขนที่ส่งออกไปในท่ารำโดยส่วนใหญ่จะเป็นแขนที่ต่างระดับกัน และมักจะส่งแค่ระดับศีรษะ เช่น ท่ากำมือ ท่าม้วนมือ และท่าสะบัดมือ ส่วนแขนที่ส่งในระดับตั้งแต่คอลงมา และตั้งแต่เอวลงไปก็พบเช่นเดียวกัน ได้แก่ ท่าตบมือ และท่าสะบัดมือ

การนั่ง ลักษณะการนั่งที่พบจะมีอยู่ลักษณะเดียวเท่านั้นคือ การนั่งยองๆ ซึ่งน้ำหนักจะอยู่ที่ปลายเท้าหน้า ยกสันเท้าขึ้น ซึ่งเป็นการนั่งสลับการยืนระหว่างผู้แสดงชายและผู้แสดงหญิง ซึ่งการปฏิบัติท่ารำเช่นนี้ก็จะเป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้การรำดูแปลกตา และน่าสนใจมากกว่าการยืนปฏิบัติท่ารำเพียงอย่างเดียว

เท้า ผู้วิจัยพบว่ามีการใช้หลายลักษณะ ได้แก่ ก้าวเท้า ก้าวหน้า ถอยหลัง ตะเท้า ย่ำเท้า

ท่าย่ำเท้าตามจังหวะ โดยใช้เท้าซ้ายสลับซ้ายขวาไปตามจังหวะของเพลง ย่ำโดยวางเท้าลงเต็มเท้า และวางเท้าลงเสมอกัน ย่ำเท้าโดยวางเท้าลง

ท่าก้าวเท้าตะ โดยก้าวเท้าข้างใดข้างหนึ่งไปด้านหน้า และลากเท้าหลังมาด้านข้างและตะปลายเท้า และก้าวหน้าด้วยเท้าที่ตะ ลากเท้าหลังมาตะเหมือนเดิม ทำสลับกันไป แต่ลักษณะการปฏิบัตินั้นไม่ได้บังคับส่วนของร่างกายมากนัก เช่น การตะเท้าของผู้รำจะไม่ใช้จมูกเท้าตะพื้น ปลายนิ้วชี้ขึ้น แต่ปล่อยเท้าในลักษณะปกติ

2. ทิศทางในการเคลื่อนไหว จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่ารำตงเป็นการรำทั้งบนเวทีและลานบ้าน ลานปูน สนาม ที่มีความกว้าง ยาวเหมาะสม ดังนั้นรูปแบบแถวของการรำจึงเรียงเป็นแถวตอนคู่ ผู้หญิง ผู้ชาย ส่วนมากจะใช้ผู้แสดงจำนวน 4, 6, 8, 12,... คน ขึ้นอยู่กับขนาดพื้นที่ที่ใช้ในการรำ โดยคำนึงถึงความพร้อมเพียงเป็นสิ่งสำคัญ เพราะเป็นการรำที่มุ่งเน้นถึงความสามัคคีของกลุ่มชน ทิศทางในการเคลื่อนไหวพบว่ารำตงมีทิศทางการเคลื่อนไหวไปด้านหน้า ด้านหลัง ด้านข้าง

ตลอดการรำโดยเคลื่อนไหวไปในลักษณะเส้นตรง โดยเคลื่อนจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง โดยการหันลำตัวตรง และลักษณะท่ารำสามารถปฏิบัติซ้ำไปได้เรื่อยๆ และเน้นการใช้มือและเท้าเป็นหลัก การใช้พลังในการรำมีทั้งหนักและเบาสลับกันไป ซึ่งจังหวะหนักเป็นจังหวะของการก้าวเท้า และย่อเท้า เพราะไม่มีการย่อตัว อีกทั้งลำตัวตั้งตรงปล่อยตามธรรมชาติ

3. ลักษณะท่ารำ พบว่าท่ารำตงประกอบด้วยกระบวนท่า 12 ท่า มีท่าย่อย 38 ท่า เป็นท่ารำที่มีได้เน้นความสวยงาม แต่จะเน้นถึงการรำที่พร้อมเพรียงกันโดยใช้ผู้แสดงเป็นกลุ่มชาย-หญิง จะปฏิบัติท่ารำเหมือนกัน จะสังเกตได้ว่าลักษณะท่ารำตงมีลักษณะท่ารำมาก และมีการปฏิบัติมือและเท้าหลายลักษณะ แต่ก็จะดูคล้ายๆ กัน และซ้ำกัน คือท่ารำที่ปฏิบัตินั้นผู้แสดงจะรำซ้ำกัน ทั้งนี้เป็นเพราะการรำตงเป็นการรำที่มีเนื้อร้องโต้ตอบกันระหว่างชาย-หญิง และมีลูกคู่คอยรับ ดังนั้นท่ารำจึงปฏิบัติซ้ำๆ กัน ดังนั้นเพื่อให้ผู้ชมรู้สึกเบื่อหน่ายในการชมผู้แสดงจึงต้องเน้นการใช้มือและเท้าหลายลักษณะ ซึ่งท่ารำส่วนใหญ่ไม่ได้สื่อความหมายตามเนื้อร้องแต่ประการใด

4. การใช้พลังในการรำ พบว่า ผู้รำใช้พลังที่รวดเร็วในการรำ ดังนั้นการใช้อวัยวะส่วนต่างๆ จึงเคลื่อนไหวไปอย่างรวดเร็ว เป็นพลังที่มีความแรงต่อเนื่อง และมีการเคลื่อนไหวอย่างรวดเร็วอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการก้าวเท้า ตะเตะเท้า ย่ำเท้า ซึ่งทำนองและการร้องเพลง ก็ดำเนินไปอย่างรวดเร็ว แสดงถึงความคล่องตัวในการรำ เพราะมีความเร็วสม่ำเสมอ และสร้างความเข้าใจตามลักษณะท่ารำเพื่อให้ดูสอดคล้องและสัมพันธ์กับจังหวะและทำนองเพลงรำตง

จากลักษณะท่ารำตง พบว่ามีลักษณะเด่นดังนี้ คือ การใช้มือของผู้รำ

- การใช้มือ

ผู้รำจะใช้มือในลักษณะ แบมือ กำมือ ตบมือ ไปทั้งสองข้างสลับกันไปมา อย่างรวดเร็ว เพื่อให้สัมพันธ์กับเท้า

- การใช้เท้า

ลักษณะการก้าวเท้า ตะเตะเท้า ของการรำตงเป็นการก้าวเท้าและเตะเท้าที่รวดเร็ว

4.2 รำกระทบไม้ไผ่หรือจี่วะ

ทำรำกระทบไม้ไผ่ที่ผู้วิจัยนำเสนอในงานวิจัยฉบับนี้ ได้มาจากการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในการแสดงจริง คืองานเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ณ หมู่บ้านป่าแดง ตำบลป่าแดง อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ.2544 และในการแสดงงานอนุรักษ์ศิลปะการแสดงของชนชาวกะเหรี่ยง ในงานพระนครคีรี จังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545

การนำเสนอในงานวิจัยฉบับนี้เป็นภาพการสาธิตโดยใช้วิธีการบรรยายประกอบภาพซึ่งแสดงจังหวะไม้ไผ่ที่กระทบกันในจังหวะเพลง เพื่อให้เห็นความชัดเจนของท่ารำมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกระบวนท่ารำกระทบไม้ไผ่โดยกำหนดคำว่ากิ่งหมายถึง ลักษณะไม้ไผ่ 12 ลำ แยกห่างจากกันในจังหวะห่างและกระทบกับไม้รองไม้ไผ่ ก๊อก หมายถึง ลักษณะไม้ไผ่ 6 คู่ กระทบกันแต่ละคู่ในจังหวะชิด ท่ารำที่ผู้วิจัยได้ศึกษานี้เป็นการสาธิตประกอบการรำกระทบไม้ไผ่ จำนวน 8 คน ดังที่จะได้นำเสนอต่อไปดังนี้

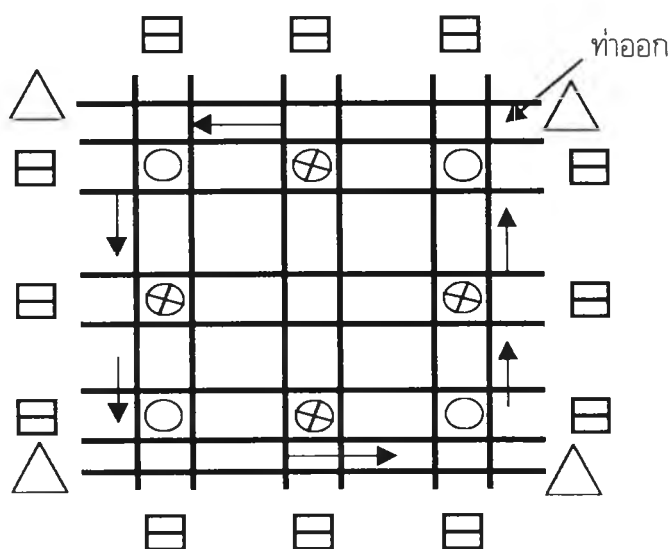
ในการอธิบายกระบวนท่ารำของการรำกระทบไม้ไผ่ ผู้วิจัยขออธิบายตามลักษณะผู้รำ และกระบวนท่ารำ คือกระบวนท่ารำกระทบไม้ไผ่เป็นคู่ชาย-หญิงเป็นวงกลมทวนเข็มนาฬิกาและ วงกลมตามเข็มนาฬิกา ซึ่งมีการจับมือเป็นคู่ระหว่างผู้แสดงชาย-ผู้แสดงหญิง จับมือระหว่างผู้แสดงหญิงด้วยกัน และผู้แสดงชายด้วยกัน หรือสลับตำแหน่ง ซึ่งในการรำกระทบไม้ไผ่นั้นจะมีผู้ร้องเพลงประกอบในการรำ แต่ลีลาท่าทางในการรำนั้นไม่ได้รำตามความหมายของเนื้อเพลง เพราะผู้แสดงจะฟังทำนองเพลงและจังหวะของไม้ไผ่ที่กระทบกัน หลังจากนั้นจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติท่ารำในท่าต่อไปจนจบกระบวนท่า ซึ่งทั้งนี้ผู้แสดงจะต้องคอยดูและฟังจังหวะของไม้ไผ่ที่กระทบกันในจังหวะห่างและจังหวะชิด ดังนั้น เนื้อเพลงและความหมายของเพลง ไม่ได้มีบทบาทต่อการรำกระทบไม้ไผ่มากนัก เพียงแต่เป็นการร้องประกอบเพื่อความสนุกสนานเท่านั้น ซึ่งผู้วิจัยได้แยกวิเคราะห์และกำหนดท่าทางตามลักษณะของผู้แสดง ดังมีรายละเอียดดังนี้

กระบอบไม้ไผ่ผู้วิจัยขอกำหนดทำรำในกระบวนท่าที่ 1 ซึ่งการกระบอบไม้ไผ่มีทั้งจังหวัดต่างและจังหวัด ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดเรียกไม้ไผ่ที่กระบอบกันในจังหวัดต่าง คือ กิ่ง กิ่ง กิ่ง และในจังหวัดคือ ก้อก ดังรายละเอียดตามแผนผังนี้

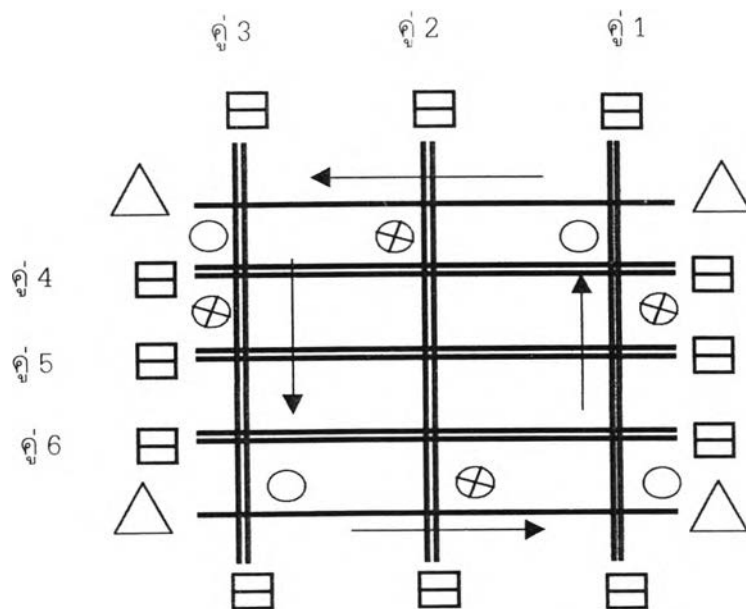
แผนผังทิศทางการเคลื่อนที่ในท่าออกเพลงรำกระบอบไม้ไผ่

จังหวัดกระบอบของไม้ไผ่ในกระบวนท่าที่ 1-10

นักดนตรี / นักร้อง

ลานแสดงจังหวัดของไม้ไผ่ในจังหวัดต่าง

ลานแสดงจังหวัดของไม้ไผ่ในจังหวัด

4.2.1 กระบวนท่ารำวงกลมทวนเข็มนาฬิกา

1. กระบวนท่ารำในจังหวะเพลงกระทบไม้ไผ่หรือจี่วะ

การรำในเพลงนี้ผู้แสดงเริ่มรำเป็นกระบวนท่าแรก ซึ่งผู้แสดงจะก้าวกระโดดเท้าโดยผู้แสดงหญิงก้าวกระโดดเท้าขวาออกมาก่อนและตามมาด้วยผู้แสดงชายจะก้าวเท้ากระโดดตามหลังผู้แสดงหญิง ซึ่งลักษณะของการก้าวทำนั้นจะเหมือนกับผู้แสดงหญิง เป็นคู่ ในลักษณะวงกลมทวนเข็มนาฬิกา ดังรูปต่อไปนี้

ภาพที่ 4.50 : ผู้แสดงรำกระทบไม้ไผ่ในกระบวนท่ารำวงกลมทวนเข็มนาฬิกา
ที่มา : ถ่ายภาพโดย บุษบา รอดอัน ณ หมู่บ้านป่าเต็ง อำเภอกำแพงกระเจาน จังหวัดเพชรบุรี
ในวันที่ 31 สิงหาคม 2545

ทำออก

1. กระบวนทำร่างกลมทวนเข็มนาฬิกา

ทำร่างกลมทวนเข็มนาฬิกานี้จะเป็นการรำเข้าไปในไม้ไผ่ที่จังหวัดต่าง โดยที่ผู้แสดงทั้งสองฝ่ายจะก้าวเท้าเข้าไปในไม้ไผ่ที่กระทบกัน ซึ่งผู้แสดงหญิงจะก้าวเท้าขวาเข้ามาก่อนตามด้วยผู้แสดงชายจะก้าวตามมาในลักษณะเดียวกัน สลับเป็นคู่ๆ คือผู้แสดงหญิง ผู้แสดงชาย จนครบ 4 คู่ และในทำรำของเพลงจะเน้นที่ลักษณะพลังของการก้าวเท้า คือเท้าจะก้าวขวาเข้าไปในไม้ไผ่เพียงข้างเดียวก่อน แล้วตามด้วยเท้าซ้ายจะก้าวตามมาเป็นจังหวะ 3 จังหวะ ส่วนเมื่อทั้งสองเท้าสะเอวทั้งสองข้างไม่มีการเปลี่ยนท่าจนจบกระบวนทำรำ ซึ่งทั้งนี้ผู้วิจัยจะขอแบ่งลักษณะทำออกเป็น 4 จังหวะย่อย คือ

- 1.1 จังหวะก้าวเท้าขวาลงในไม้ไผ่ จังหวะห่างช่องที่ 1
- 1.2 จังหวะก้าวเท้าซ้ายลงในไม้ไผ่ จังหวะห่างช่องที่ 2
- 1.3 จังหวะก้าวเท้าขวาลงในไม้ไผ่ จังหวะห่างช่องที่ 3
- 1.4 จังหวะก้าวเท้าซ้ายกระโดดข้ามไม้ไผ่จังหวะชิดคู่ที่ 4

1. กระบวนทำร่างกลมทวนเข็มนาฬิกาสามารถแบ่งเป็นท่าย่อยตามจังหวะ ฐานรองของไม้ไผ่ที่กระทบกันได้ดังนี้

- 1.1 จังหวะก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่ในจังหวัดต่าง
- 1.2 จังหวะก้าวเท้าซ้ายลงในไม้ไผ่ในจังหวัดต่าง
- 1.3 จังหวะก้าวเท้าขวาลงในไม้ไผ่ในจังหวัดต่าง
- 1.4 จังหวะก้าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่ในจังหวัดชิด

จังหวะกระทบของไม้ไผ่ในกระบวนทำร่างกลมทวนเข็มนาฬิกาซึ่งผู้วิจัยได้แยกและกำหนดเสียงของไม้ไผ่ที่กระทบกันทั้ง 12 ลำ ในจังหวัดชิดคือ ก๊อก และกึ่ง คือจังหวะของเสียงไม้ไผ่ที่แยกจากกันกระทบกับฐานรองไม้ไผ่ในจังหวัดต่างซึ่งมีจังหวะเสียง กึ่ง กึ่ง กึ่ง ก๊อก

ท่าออก

1. กระบวนท่าวงกลมทวนเข็มนาฬิกา

1.1 ท่ารำก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จ้งหะห่าง

ภาพที่ 4.51 : ท่าก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่ในจ้งหะห่าง

ศิลปะ : ดรง

ลำตัว : โน้มไปตามเท้าที่ก้าว

มือ : มือทั้งสองเท้าสะเอว

เท้า : ก้าวเท้าขวาลงในไม้ไผ่ เท้าซ้าย ยกเท้าไปข้างหลัง

อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงทั้งชายและหญิงก้าวเท้าตามการหมุนทวนเข็มนาฬิกา โดยการใช้เท้าขวาก้าวเข้าในไม้ไผ่ตามจ้งหะห่าง 1 ครั้ง เท้าซ้ายยกไปข้างหลังเล็กน้อย โน้มตัวไปตามเท้าที่ก้าวทุกครั้ง มือทั้งสองเท้าสะเอวจากนั้นจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติในท่าต่อไป

1.2 ทำรำก่าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จ้งหะห่าง

ภาพที่ 4.52 : ทำก่าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จ้งหะห่าง

ศิโรษะ : ตรง

ลำตัว : โน้มไปตามเท้าที่ก่าว

มือ : มือทั้งสองเท้าสะเอว

เท้า : ก่าวเท้าซ้ายลงไม้ไผ่ ยกเท้าขวาไปข้างหลัง

อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงทั้งชายและหญิงก่าวเท้าซ้ายลงไม้ไผ่จ้งหะห่างช่องที่ 2 ยกเท้าขวาไปข้างหลังเล็กน้อย จากนั้นจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติในท่าต่อไป

1.3 ทำรำก่าวเท้าขวานไม้ไผ่จังหวัดพะเยา

ภาพที่ 4.53 : ทำก่าวเท้าขวานไม้ไผ่ จังหวัดพะเยา

ศิลปะ : ดนตรี

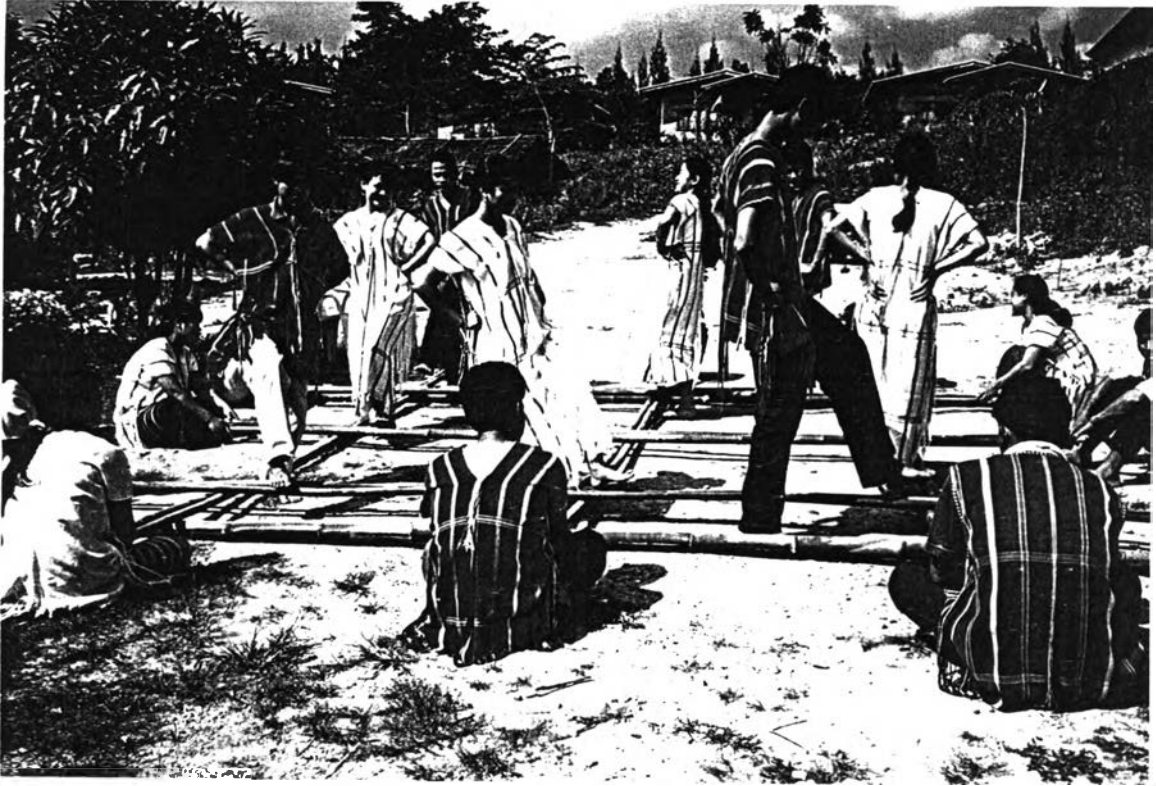
ลำตัว : โน้มไปตามเท้าที่ก่าว

มือ : มือทั้งสองเท้าสะเอว

เท้า : ก่าวเท้าขวานลงไม้ไผ่ ยกเท้าซ้ายไปข้างหลัง

อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงทั้งชายและหญิงก่าวเท้าขวานลงไม้ไผ่จังหวัดพะเยาช่องที่ 3 ยกเท้าซ้ายไปข้างหลัง จากนั้นจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติในท่าต่อไป

1.4 ทำร้าก้าวข้ามไม้ไผ่ ในจังหวัดชิต

ภาพที่ 4.54 : ทำก้าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่ ในจังหวัดชิต

คีระระ : ตรง

ลำตัว : โนมไปตามเท้าที่ก้าว

มือ : มือทั้งสองเท้าสะเอว

เท้า : ก้าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่ เท้าขวายืนเต็มเท้า

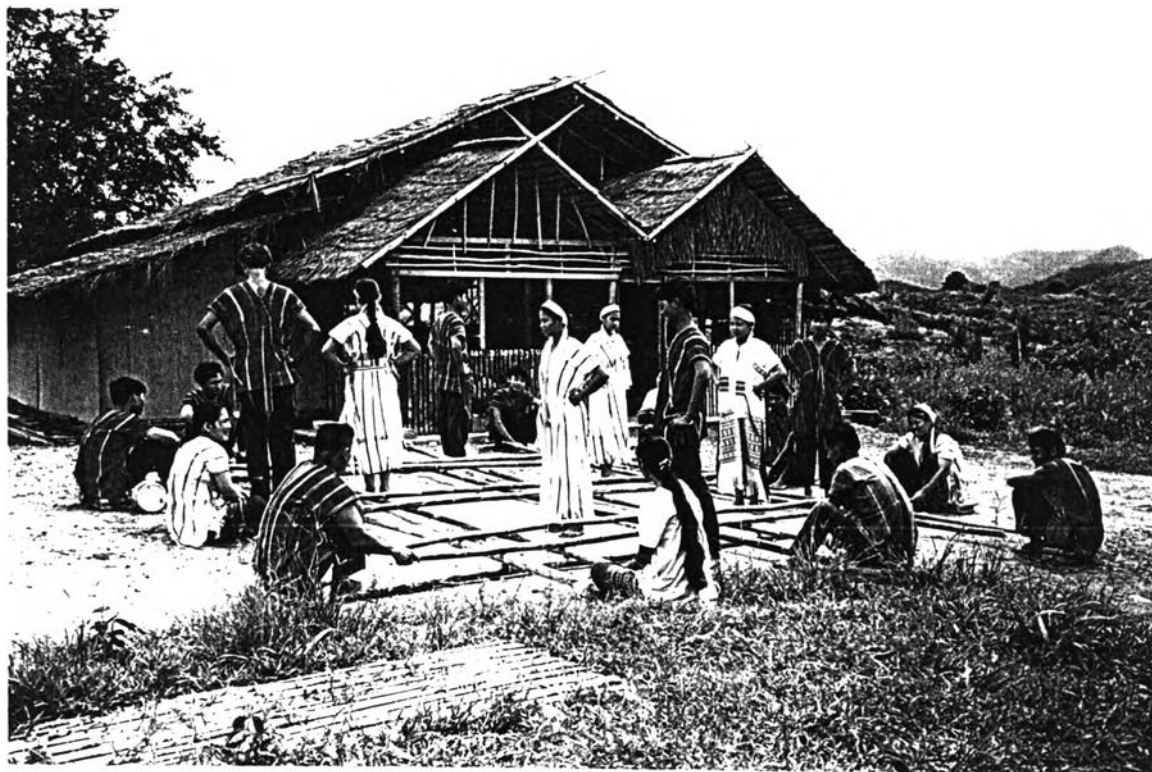
อธิบายท่ารำ : เมื่อผู้แสดงทั้งสองฝ่าย ก้าวเท้าครบ 3 จังหวะในจังหวะห่างแล้ว หลังจากนั้นจึงก้าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่ในจังหวัดชิตมาด้านหน้า เท้าขวายืนเต็มเท้า โนมตัวไปตามเท้าที่ก้าว มือทั้งสองเท้าสะเอว แล้วเริ่มปฏิบัติตามข้อ 1.1, 1.2, 1.3, 1.4 ซ้ำกัน จนครบกระบวนท่าที่ 1 ตามการหมุนทวนเข็มนาฬิกา 1 รอบ

ฉะนั้นในกระบวนท่ารำหมุนทวนเข็มนาฬิกานี้มีท่าย่อย 4 ท่า ด้วยกัน คือ ทำก้าวเท้าในไม้ไผ่ในจังหวะห่าง 3 จังหวะ โดยก้าวไปข้างหน้า จัดเป็น 3 ท่า และทำก้าวข้ามไม้ไผ่ในจังหวัดชิต ตามจังหวะเพลงรอบวงกลมทวนเข็มนาฬิกาจนจบกระบวนท่า และลักษณะการก้าวเท้าในไม้ไผ่นี้เป็นการก้าวเท้ากระโดดโดยใช้พลังในการก้าวเท้าซึ่งผู้แสดงจะต้องโนมตัวในการก้าวเท้าทุกครั้ง ซึ่งการรำกระทบไม้ไผ่นี่เป็นจังหวะที่เร็ว และเน้นจังหวะที่สม่ำเสมอตลอดทั้งเพลง ทำให้ท่วงท่าในการก้าวเท้าของการรำจะดูเหมือนกันตามลักษณะของจังหวะที่ไม่กระทบกัน ส่วนมือทั้งสองเท้าสะเอวจนจบกระบวนท่า

2. กระบวนท่ารำหมุนตัว

กระบวนท่ารำนี้ผู้แสดงทั้งสองฝ่ายจะเดินกลับตัวโดยหมุนตัวเดินหยุดรอจังหวะในไม้ไผ่ที่เกาะในจังหวะห่าง เพื่อที่จะปฏิบัติท่ารำตามการหมุนตามเข็มนาฬิกาเป็นวงกลมในขณะที่ไม่ได้กระทบกัน โดยจะเป็นลักษณะการรำคู่ดังรูปต่อไปนี้

2.1 ท่าหมุนตัวรอจังหวะ

- ภาพที่ 4.55 : ท่าหมุนตัว รอจังหวะ
- คีรีระ : ตรง
- ลำตัว : ตรง
- มือ : ทั้งสองเท้าสะเอว
- เท้า : ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง
- อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงทั้งสองฝ่ายยืนเต็มเท้าในไม้ไผ่ในจังหวะห่าง เพื่อยืนรอจังหวะ โดยก้าวเท้าขวาหมุนตัวมาตามการหมุนตามเข็มนาฬิกา หันหน้าไปในทางทิศเดียวกัน เพื่อที่จะปฏิบัติท่ารำในกระบวนท่า 3 ต่อไป

3. กระบวนท่าร่างกลมตามเข็มนาฬิกา

กระบวนท่าร่างกลมตามเข็มนาฬิกา มีวิธีการปฏิบัติเช่นเดียวกับกระบวนท่าร่างกลมทวนเข็มนาฬิกา จะต่างกันตรงที่การหันทิศทางไปตามการหมุนตามเข็มนาฬิกาเท่านั้น

3.1 ท่ารำ ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จ้งหะห่าง

ภาพที่ 4.56 : ท่าก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่ในจ้งหะห่าง

ศิระษะ : ตรง

ลำตัว : โน้มตัวตามเท้าที่ก้าว

มือ : ทั้งสองเท้าสะเอว

เท้า : ก้าวเท้าขวาลงในไม้ไผ่ ยกเท้าซ้ายไปข้างหลัง

อธิบายท่ารำ : ปฏิบัติท่ารำเหมือนกระบวนท่าที่ 1 ท่ารำที่ 1.1 ตามการหมุนทวนเข็มนาฬิกา

3.2 ทำกำก่าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จังหวัดพะเยา

ภาพที่ 4.57 : ทำกำก่าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จังหวัดพะเยา

ศิลปะ

ตรง

ลำตัว

: โน้มไปตามเท้าที่กำก่าว

มือ

: มือทั้งสองเท้าสะเอว

เท้า

: กำก่าวเท้าซ้ายลงในไม้ไผ่ ยกเท้าขวาไปข้างหลัง

อธิบายท่ารำ

: ผู้แสดงทั้งชายและหญิงกำก่าวเท้าซ้ายลงในไม้ไผ่ จังหวัดพะเยายกเท้าขวาไว้ด้านหลังเล็กน้อย จากนั้นจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติในท่าต่อไป

3.3 ทำรำก้ำวเท้าขวาในไม้ไผ่จ้งหวะห่าง

- ภาพที่ 4.58 : ทำก้ำวเท้าขวาในไม้ไผ่จ้งหวะห่าง
- ศิลปะ : ตรง
- ลำตัว : โน้มไปตามเท้าที่ก้ำว
- มือ : มือทั้งสองเท้าสะเอว
- เท้า : ก้ำวเท้าขวาลงในไม้ไผ่ ยกเท้าซ้ายไปข้างหลัง
- อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงทั้งชายและหญิงก้ำวเท้าขวาลงในไม้ไผ่จ้งหวะห่าง ยกเท้าซ้ายไปด้านหลังเล็กน้อย จากนั้นจึงก้ำวกระโดดปฏิบัติในท่ารำต่อไป

3.4 ทำรำก่าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่จังหวัด

ภาพที่ 4.59 : ทำก่าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่ในจังหวัด

ศิลปะ : ดนตรี

ลำตัว : โน้มไปตามเท้าที่ก่าว

มือ : มือทั้งสองเท้าสะเอว

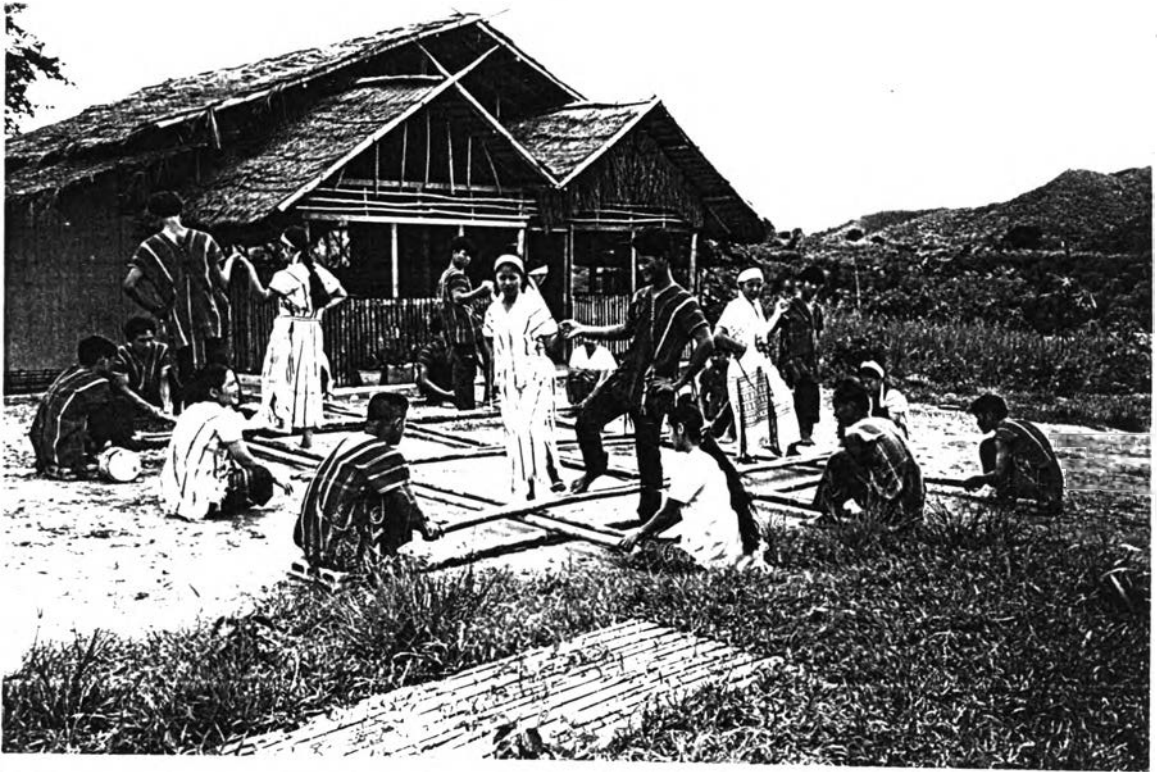
เท้า : ก่าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่ ยืนเต็มเท้าขวา

อธิบายท่ารำ : เมื่อผู้แสดงทั้งสองฝ่ายก่าวเท้าลงในไม้ไผ่ครบทั้ง 3 จังหวะ ในจังหวัดต่างแล้ว หลังจากนั้นจึงก่าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่ในจังหวัดมาด้านหน้า ยืนเต็มเท้าขวา โน้มตัวไปตามเท้าที่ก่าวมือทั้งสองเท้าสะเอว แล้วเริ่มปฏิบัติตามข้อ 2.2, 2.3, 2.4 ซ้ำกันจนครบกระบวนท่าที่ 2 ตามการหมุนตามเข็มของนาฬิกา 1 รอบ

ฉะนั้นกระบวนท่ารำหมุนตามเข็มของนาฬิกามีท่าย่อย 4 ท่าด้วยกันคือ ทำก่าวเท้าเข้าในไม้ไผ่จังหวัดต่าง 3 จังหวะ โดยก่าวไปข้างหน้า จัดเป็น 3 ท่าย่อย และทำก่าวข้ามไม้ไผ่ในจังหวัดอีก 1 ท่า เป็นการรำเป็นวงกลมตามทิศทางที่ได้กล่าวมา และลักษณะการก่าวเท้านั้นเป็นการก่าวเท้ากระโดดโดยใช้พลังในการก่าวเท้าซึ่งผู้แสดงจะต้องโน้มตัวไปข้างหน้าในการก่าวเท้าทุกครั้ง ซึ่งการรำกระทบไม้ไผ่นี้เป็นจังหวัดที่เร็วและเน้นจังหวะที่สม่ำเสมอตลอดทั้งเพลงทำให้ท่วงท่าในการก่าวเท้าของการรำจะดูเหมือนกันตามลักษณะของจังหวัดที่ไม่กระทบกัน ส่วนมือทั้งสองเท้าสะเอวจนจบกระบวนท่า

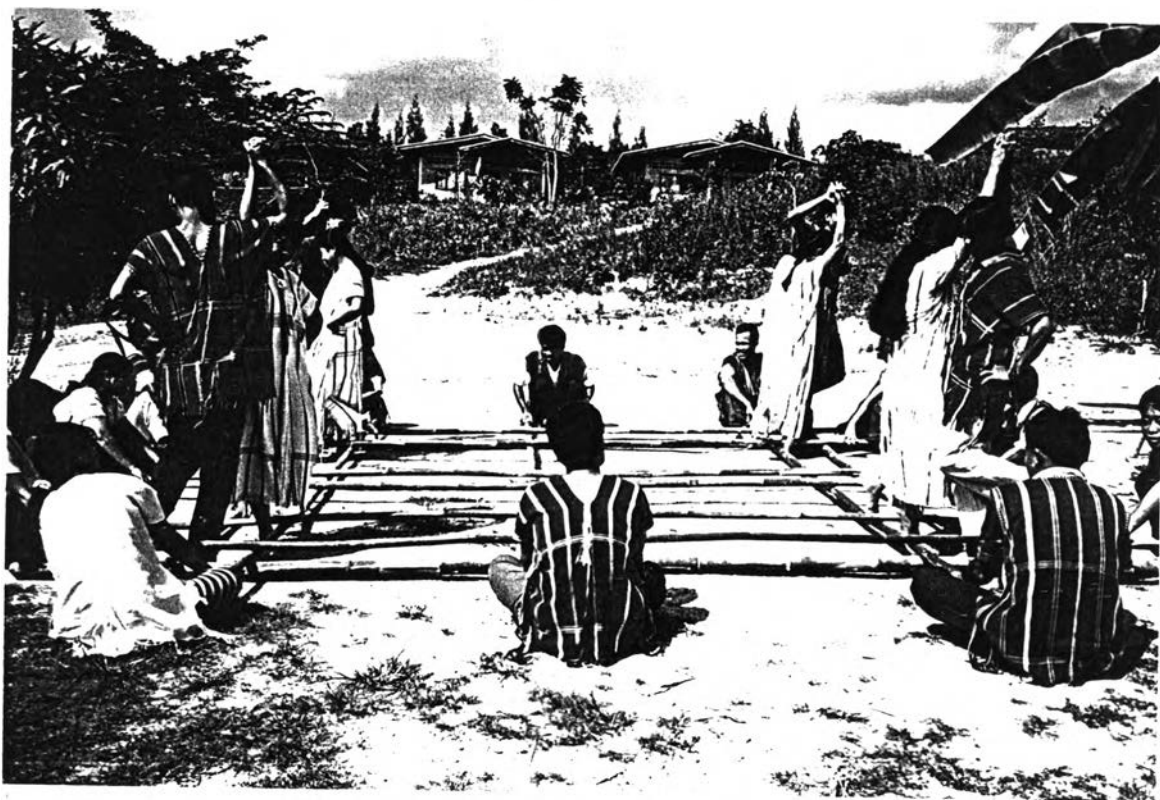
4. กระบวนท่ารำจับมือชาย-หญิง วงกลมตามเข็มนาฬิกา

- 4.1 ท่ารำจับมือคู่ชาย-หญิง ก้าวเท้าขวาลงในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ผู้แสดงชาย
ท่ารำจับมือคู่ชาย-หญิง ก้าวเท้าซ้ายลงในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ผู้แสดงหญิง

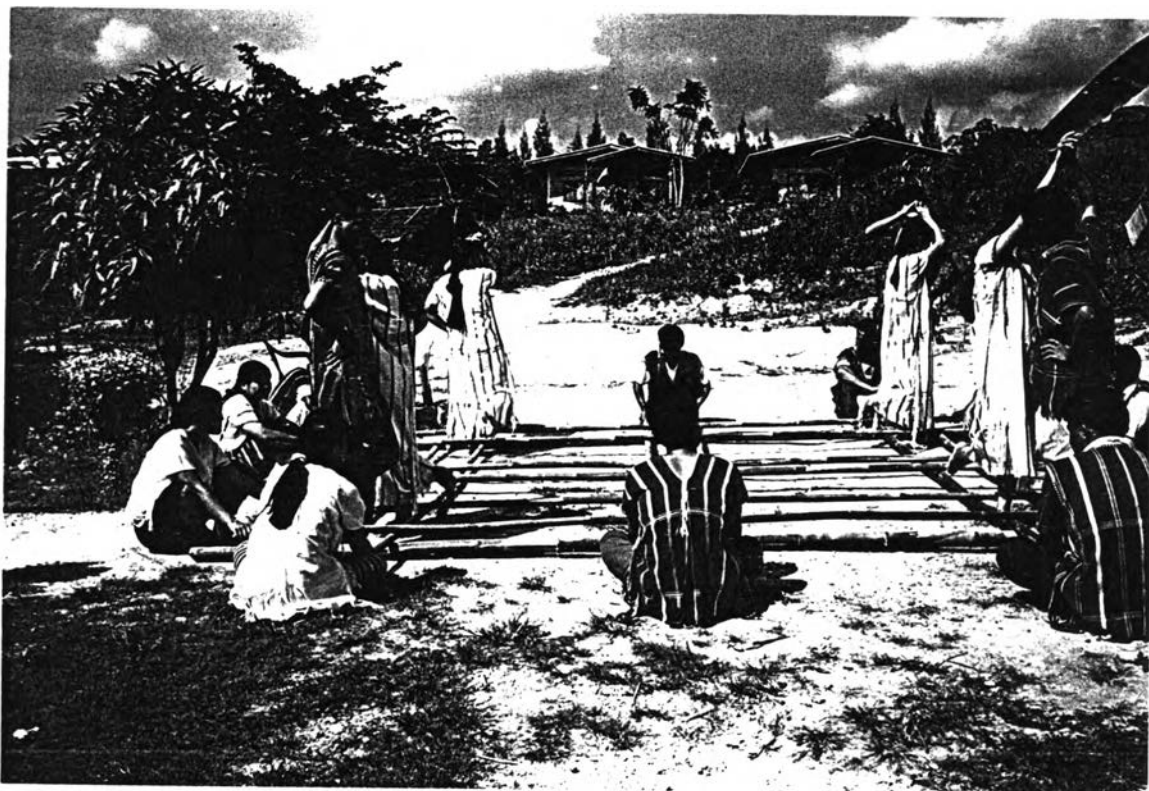
- ภาพที่ 4.60 ท่าจับมือเป็นคู่ชาย-หญิง
- คีรณะ ตรง
- ลำตัว เอียงตรงข้ามกับเท้าที่ยก
- มือ
- ผู้แสดงชาย มือซ้ายเท้าสะเอว มือขวาจับมือผู้แสดงหญิงชูสูงระดับไหล่
- ผู้แสดงหญิง มือขวาเท้าสะเอว มือซ้ายจับมือผู้แสดงชายชูสูง ระดับไหล่
- เท้า ก้าวเท้าขวาลงในไม้ไผ่ เท้าซ้ายยืนเต็มเท้า
- ผู้แสดงชาย ยกเท้าขวาสูง ยืนเต็มเท้าซ้าย
- ผู้แสดงหญิง ยกเท้าซ้ายสูง ยืนเต็มเท้าขวา
- อธิบายท่ารำ ผู้แสดงทั้งสองฝ่าย ก้าวเท้าเข้าไปในไม้ไผ่ในจังหวะห่างหันหน้าไปทิศทางเดียวกัน ในลักษณะวงกลมตามเข็มนาฬิกา โดยผู้แสดงชายใช้เท้าขวาก้าวเข้าไปในไม้ไผ่ ยืนเต็มเท้าซ้าย ผู้แสดงหญิงใช้เท้าซ้ายก้าวเข้าไปในไม้ไผ่ ยืนเต็มเท้าขวาเพื่อให้ลงจังหวะพร้อมกัน หลังจากนั้นจึงก้าวเท้าพร้อมกันเพื่อปฏิบัติในท่ารำต่อไป

4.2 ทำรำจับมือคู่ชาย-หญิง ก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ผู้แสดงชาย
ทำรำจับมือคู่ชาย-หญิง ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ผู้แสดงหญิง

- ภาพที่ 4.61 : ทำจับมือเป็นคู่ชาย-หญิง
- คีรณะ : ตรง
- ลำตัว : เอียงตรงข้ามกับเท้าที่ยก
- มือ :
- ผู้แสดงชาย : มือซ้ายเท้าสะเอว มือขวาจับมือผู้แสดงหญิง
- ผู้แสดงหญิง : มือซ้ายเท้าสะเอว มือขวาจับมือผู้แสดงชาย
- เท้า :
- ผู้แสดงชาย : ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้ายไปข้างหลัง
- ผู้แสดงหญิง : ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้ายไปข้างหลัง
- อธิบายท่าว่า : ผู้แสดงทั้งสองฝ่ายหันหน้าเข้าหากันจับมือชูสูงพร้อมกับก้าวเท้าขวาเข้าไปในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง โดยผู้แสดงชายก้าวเท้าซ้าย ผู้แสดงหญิงก้าวเท้าขวาพร้อมกัน หลังจากนั้นจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติในท่าต่อไป

4.3 ทำรำจับมือคู่ชาย-หญิง ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จ้งหวะห่าง ผู้แสดงชาย
ทำรำจับมือคู่ชาย-หญิง ก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จ้งหวะห่าง ผู้แสดงหญิง

ภาพที่ 4.62 : ทำจับมือเป็นคู่ชายหญิง

ศิลปะ : ตระ

ลำตัว : เอียงตรงข้ามกับเท้าที่ยก

มือ

ผู้แสดงชาย : มือขวาเท้าสะเอว มือซ้ายจับมือผู้แสดงหญิง

ผู้แสดงหญิง : มือซ้ายเท้าสะเอว มือขวาจับมือผู้แสดงชาย

เท้า

ผู้แสดงชาย : ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่ ยกเท้าซ้ายไว้ข้างหลัง

ผู้แสดงหญิง : ก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่ ยกเท้าขวาไว้ข้างหลัง

อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงทั้งสองฝ่าย ก้าวเท้าเข้าในไม้ไผ่จ้งหวะห่างโดยผู้แสดงชายก้าวเท้าขวา ผู้แสดงหญิง ก้าวเท้าซ้ายพร้อมกัน หลังจากนั้นจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติในท่ารำต่อไป

4.4 ทำรำจับมือคู่ชาย-หญิง ก้าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่จิ้งหะชิต ผู้แสดงชาย
ทำรำจับมือคู่ชาย-หญิง ก้าวเท้าขวาข้ามไม้ไผ่จิ้งหะชิต ผู้แสดงหญิง

- ภาพที่ 4.63 : ทำจับมือคู่ชาย-หญิงข้ามไม้ไผ่
- คีรณะ : ตรง
- ลำตัว : เอียงตรงข้ามกับเท้าที่ยก
- มือ :
- ผู้แสดงชาย : มือซ้ายเท้าสะเอว มือขวาจับมือผู้แสดงหญิง
- ผู้แสดงหญิง : มือขวาเท้าสะเอว มือซ้ายจับมือผู้แสดงชาย
- เท้า :
- ผู้แสดงชาย : ก้าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่ ยืนเต็มเท้าขวา
- ผู้แสดงหญิง : ก้าวเท้าขวาข้ามไม้ไผ่ ยืนเต็มเท้าซ้าย
- อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงทั้งสองฝ่ายก้าวข้ามไม้ไผ่ในจังหวะชิตโดยที่ผู้แสดงชายก้าวเท้าซ้าย ผู้แสดงหญิงก้าวเท้าขวาก้าวข้ามไม้ไผ่ในลักษณะก้าวสปริงตัวมาด้านหน้าอย่างรวดเร็ว พร้อมกัน แล้วเริ่มปฏิบัติตามข้อ 4.1-4.4 ซ้ำกันจนครบกระบวนท่าที่ 4 ตามการหมุนตามเข็มนาฬิกา 1 รอบ ฉะนั้นกระบวนท่ารำจับมือคู่ชาย-หญิง ตามการหมุนตามเข็มนาฬิกาจะปฏิบัติเหมือนกับกระบวนท่าที่ 1 จะต่างกันก็ตรงที่มีมือคือกระบวนท่าที่ 1 จะเท้าสะเอว ส่วนกระบวนท่าที่ 4 จะจับมือคู่ชาย-หญิง

5. กระบวนท่ารำหมุนตัว

กระบวนท่ารำหมุนตัว ผู้แสดงทั้งสองฝ่ายจะเดินกลับตัวโดยหมุนตัวเดิน หยุดรอจ้งหะในไม้ไผ่ที่เคาะในจ้งหะห่าง เพื่อที่จะปฏิบัติท่ารำการหมุนทวนเข็มของนาฬิกาเป็นวงกลม ในขณะที่ไม้ไผ่กระทบกัน โดยจะเป็นลักษณะการรำเป็นคู่ ดังรูปต่อไปนี้

5.1 ท่าหมุนตัวรอจ้งหะ

- ภาพที่ 4.61 : ท่าหมุนตัว
- คีระชะ : ตรง
- ลำตัว : ตรง
- มือ : กำสรวเอวทั้งสองข้าง
- เท้า : ผู้แสดงทั้งสองฝ่ายยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง
- อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงทั้งสองฝ่ายยืนเต็มเท้าในไม้ไผ่จ้งหะห่างทั้งสองเท้าเพื่อรอจ้งหะ และก้าวเท้าขวา หมุนตัวตามการหมุนทวนเข็มของนาฬิกา หันหน้าไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อที่จะปฏิบัติท่ารำในกระบวนท่าที่ 6 ต่อไป

6. กระบวนท่ารำจับมือคู่ชาย-หญิง ทวนซิมมนาฟิกา

6.1 ท่ารำจับคู่ชาย-หญิง ก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จ้งหะห่าง ผู้แสดงชาย

ท่ารำจับคู่ชาย-หญิง ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จ้งหะห่าง ผู้แสดงหญิง

ภาพที่ 4.64 : ท่าจับคู่

คีรีระ : ตรง

ลำตัว : เอียงตรงข้ามกับเท้าที่ยก

มือ :

ผู้แสดงชาย : มือขวาเท้าสะเอว มือซ้ายจับมือผู้แสดงหญิง

ผู้แสดงหญิง : มือซ้ายเท้าสะเอว มือขวาจับมือผู้แสดงชาย

เท้า :

ผู้แสดงชาย : ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้ายไปข้างหลัง

ผู้แสดงหญิง : ก้าวเท้าซ้าย ยกเท้าขวาไปข้างหลัง

อธิบายท่ารำ : ปฏิบัติท่ารำเหมือนกระบวนท่ารำที่ 4.1 เพียงแต่ให้วงกลมทวนซิมมนาฟิกาเท่านั้น

6.2 ทำรำจับคู่ชาย-หญิง ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จ้งหวะห่าง ผู้แสดงชาย
 ทำรำจับคู่ชาย-หญิง ก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จ้งหวะห่าง ผู้แสดงหญิง

- ภาพที่ 4.65 : ทำจับคู่
- คีระชะ : ตรง
- ลำตัว : เอียงตรงข้ามกับเท้าที่ยก
- มือ :
- ผู้แสดงชาย : มือขวาเท้าสะเอว มือซ้ายจับมือผู้แสดงหญิง
- ผู้แสดงหญิง : มือซ้ายเท้าสะเอว มือขวาจับมือผู้แสดงชาย
- เท้า :
- ผู้แสดงชาย : ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่ ยกเท้าซ้ายไปข้างหลัง
- ผู้แสดงหญิง : ก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่ ยกเท้าขวาไปข้างหลัง
- อธิบายท่ารำ : ปฏิบัติท่ารำเหมือนกระบวรท่าที่ 4.2 เพียงแต่ปฏิบัติท่ารำตามการหมุนทวนเข็มนาฬิกา

6.3 ทำรำจับคู่ชาย-หญิง ก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จ้งหวะห่าง ผู้แสดงชาย
ทำรำจับคู่ชาย-หญิง ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จ้งหวะห่าง ผู้แสดงหญิง

ภาพที่ 4.66 : ทำจับคู่

คีรีระชา : ตรง

ลำตัว : เอียงตรงข้ามกับเท้าที่ยก

มือ

ผู้แสดงชาย : มือขวาเท้าสะเอว มือซ้ายจับมือผู้แสดงหญิง

ผู้แสดงหญิง : มือซ้ายเท้าสะเอว มือขวาจับมือผู้แสดงชาย

เท้า

ผู้แสดงชาย : ก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่ เท้าขวายกไปข้างหลัง

ผู้แสดงหญิง : ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่ เท้าซ้ายยกไปข้างหลัง

อธิบายท่ารำ : ปฏิบัติท่ารำเหมือนกระบวันท่าที่ 4.3 เพียงแต่ปฏิบัติท่ารำตามการหมุนทวนเข็มนาฬิกา

6.4 ทำรำจับคู่ชาย-หญิง ก้าวเท้าขวาข้ามไม้ไผ่จ้งหะชิต ผู้แสดงชาย
ทำรำจับคู่ชาย-หญิง ก้าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่จ้งหะชิต ผู้แสดงหญิง

ภาพที่ 4.67 : ทำจับคู่ข้ามไม้ไผ่

คีรีระชา : ตรง

ลำตัว : เอียงตรงข้ามกับเท้าที่ยก

มือ

ผู้แสดงชาย : มือขวาเท้าสะเอว มือซ้ายจับมือผู้แสดงหญิง

ผู้แสดงหญิง : มือซ้ายเท้าสะเอว มือขวาจับมือผู้แสดงชาย

เท้า

ผู้แสดงชาย : ก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่ ยกเท้าขวาไปข้างหลัง

ผู้แสดงหญิง : ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่ ยกเท้าซ้ายไปข้างหลัง

อธิบายท่ารำ : ปฏิบัติท่ารำเหมือนกระบวนท่าที่ 4.4 เพียงแต่ปฏิบัติท่ารำตามการหมุนทวนเข็มนาฬิกา

7. กระบวนท่ารำจับมือสูงระหว่างผู้แสดงหญิง

7.1 ผู้แสดงหญิงจับมือกัน ผู้แสดงชายรำวงกลมตามเข็มนาฬิกา

7.2 ผู้แสดงหญิงจับมือกัน ผู้แสดงชายรำวงกลมทวนเข็มนาฬิกา

7.1 ผู้แสดงหญิงจับมือกัน ผู้แสดงชายรำวงกลมตามเข็มนาฬิกา

ภาพที่ 4.68 : ท่าจับมือสูงระหว่างผู้หญิง

คีรีชะ : ตรง

ลำตัว : ตรง

มือ

ผู้แสดงชาย : ทำสะเอวทั้งสองข้าง

ผู้แสดงหญิง : มือซ้ายทำสะเอว มือขวาจับมือสูงระหว่างผู้แสดงหญิงระดับคีรีชะ

เท้า

ผู้แสดงชาย : ก้าวเท้าขวาลงโนไม้ไผ่ ทำซ้ายยืนเต็มเท้า

ผู้แสดงหญิง : ก้าวเท้าขวาลงโนไม้ไผ่ ทำซ้ายยืนเต็มเท้า

อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงหญิงก้าวเท้าขวาแตะลงโนไม้ไผ่ในจังหวะห่าง 3 ครั้ง พร้อมกับยกเท้าขวาข้ามไม้ไผ่ในจังหวะชิด 1 ครั้ง และ แตะลงด้านข้างของเท้าซ้าย ปฏิบัติเช่นนี้จนจบกระบวนท่า
ผู้แสดงชาย ก้าวเท้าขวาลงโนไม้ไผ่ 3 จังหวะ ในจังหวะห่างหลังจากนั้นก้าวเท้าขวา ข้ามไม้ไผ่ในจังหวะชิด 1 จังหวะ ปฏิบัติทำกันจนจบกระบวนท่ารำวงกลมตามเข็มนาฬิกา

7.2 ผู้แสดงหญิงจับมือกัน ผู้แสดงชายรำวงกลมทวนเข็มนาฬิกา

- ภาพที่ 4.69 : ทำจับมือสูงระหว่างผู้หญิง
- คีระชะ : ตรง
- ลำตัว : เอียงตรงข้ามกับเท้าที่ยก
- มือ :
- ผู้แสดงชาย : มือทั้งสองเท้าสะเอว
- ผู้แสดงหญิง : มือขวาเท้าสะเอว มือซ้ายจับมือสูงระหว่างผู้แสดงหญิงระดับคีระชะ
- เท้า :
- ผู้แสดงชาย : ยกเท้าซ้าย ยืนเต็มเท้าขวา
- ผู้แสดงหญิง : ยกเท้าซ้าย ยืนเต็มเท้าขวา
- อธิบายท่าว่า : ผู้แสดงหญิงก้าวเท้าซ้ายแตะลงไม้ไผ่ในจังหวะห่าง 3 ครั้ง หลังจากนั้นจึงยกเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่ในจังหวะชิดและแตะลงด้านข้างของเท้าขวา ปฏิบัติซ้ำกันจนจบกระบวนท่า
- ผู้แสดงชาย ก้าวเท้าซ้ายลงไม้ไผ่ในจังหวะห่าง 3 จังหวะ ถ้าย่นน้ำหนักลงเท้าขวา หลังจากนั้นจึงก้าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่ในจังหวะชิด 1 จังหวะ ปฏิบัติซ้ำกันจนจบกระบวนท่าวงกลมทวนเข็มนาฬิกา

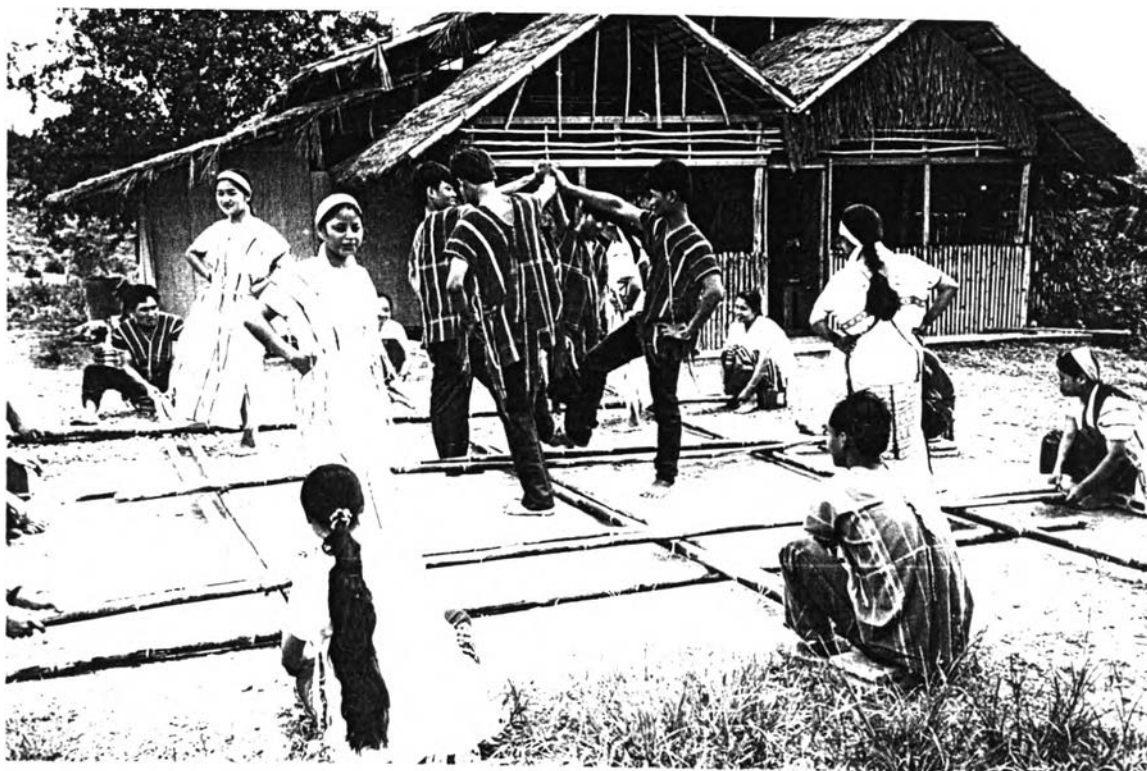

8. กระบวนท่ารำจับมือระหว่างผู้แสดงชาย

8.1 ผู้แสดงหญิง รำรอบวงผู้แสดงชายวงกลมทวนเข็มนาฬิกา

8.2 ผู้แสดงหญิง รำรอบผู้แสดงชายวงกลมตามเข็มนาฬิกา

8.1 ผู้แสดงหญิง รำรอบวงผู้แสดงชายวงกลมทวนเข็มนาฬิกา

ภาพที่ 4.70 : ทำจับมือสูงระหว่างผู้ชาย

คีรีระ : ตรง

ลำตัว : ตรง

มือ

ผู้แสดงชาย : มือทั้งซ้ายเท้าสะเอว มือขวาจับมือสูงระหว่างผู้แสดงชาย

ผู้แสดงหญิง : มือทั้งสองเท้าสะเอว

เท้า

ผู้แสดงชาย : ยกเท้าขวา ยืนเต็มเท้าซ้าย

ผู้แสดงหญิง : ยกเท้าขวา ยืนเต็มเท้าซ้าย

อธิบายท่ารำ : ปฏิบัติท่ารำเหมือนกระบวนท่าที่ 7 ซึ่งสลับจากเท้าซ้ายเป็นเท้าขวาแทนทั้งผู้แสดงชายและผู้แสดงหญิง

8.2 ผู้แสดงหญิง รำรอบผู้แสดงชายตามเข็มนาฬิกา

ภาพที่ 4.71 : ทำจับมือสูงระหว่างผู้ชาย

คีรีชะ : ตรง

ลำตัว : ตรง

มือ

ผู้แสดงชาย : มือขวาเท้าสะเอว มือซ้ายจับมือสูงระหว่างผู้แสดงชายระดับคีรีชะ

ผู้แสดงหญิง : มือทั้งสองเท้าสะเอว

เท้า

ผู้แสดงชาย : ยกเท้าซ้าย ยืนเต็มเท้าขวา

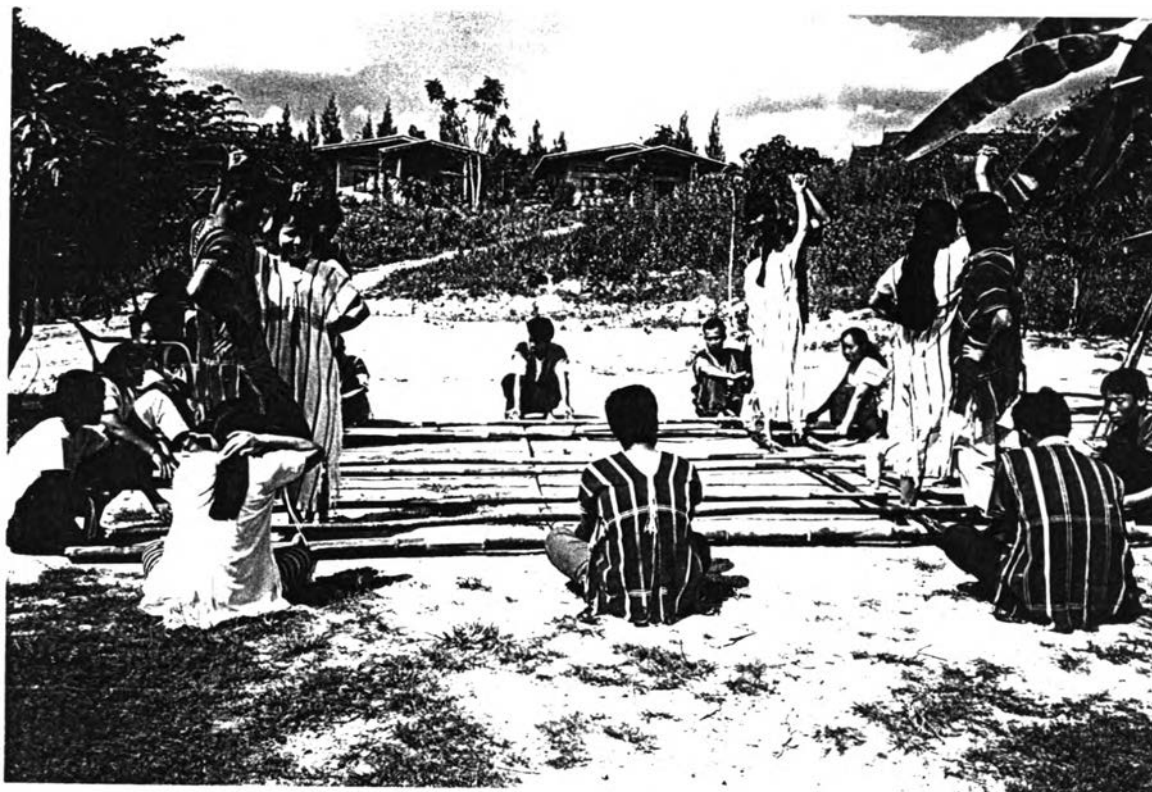
ผู้แสดงหญิง : ยกเท้าซ้าย ยืนเต็มเท้าขวา

อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงชาย ก้าวเท้าซ้ายแตะลงในไม้ไผ่ในจังหวะห่าง 3 ครั้ง หลังจากนั้นจึงยกเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่ในจังหวะชิด 1 ครั้ง ถ่ายน้ำหนักลงเท้าขวา และแตะลงด้านข้างของเท้าขวา ปฏิบัติซ้ำกันจนจบกระบวนท่า

ผู้แสดงหญิง ก้าวเท้าซ้ายลงในจังหวะห่าง 3 จังหวะ ถ่ายน้ำหนักลงเท้าขวาหลังจากนั้นก้าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่ในจังหวะชิด 1 จังหวะ โนมัดวมาด้านหน้าเล็กน้อย ตามเท้าที่ก้าวข้ามไม้ไผ่ ปฏิบัติซ้ำกันจนจบกระบวนท่ารำวงกลมตามเข็มนาฬิกา

9. กระบวนท่ารำจับคู่

9.1 แตะเท้า 3 จังหวะในจังหวะห่าง

ภาพที่ 4.72 ท่าจับคู่

คีระชะ ตรง

ลำตัว โน้มลงตามจังหวะที่ก้าว

มือ มือซ้ายเท้าสะเอว มือขวายกสูงจับมือเป็นคู่ ระดับคีระชะ

เท้า เท้าขวายกสูง ยืนเต็มเท้าซ้าย

อธิบายท่ารำ ผู้แสดงทั้งสองฝ่าย หันหน้าเข้าหากันในลักษณะเบี่ยงตัวเล็กน้อย หรือเอียงกัน ก้าวเท้าขวาแตะลงโน้มนิ้ว 3 จังหวะ ในจังหวะห่าง ยกเท้าขวาข้ามโน้มนิ้วในจังหวะชิด 1 ครั้ง โน้มตัวลงตามเท้าที่ก้าวข้าม พร้อมกับยกเท้าซ้ายข้ามโน้มนิ้วในจังหวะชิด โดยที่ผู้แสดงทั้งสองฝ่ายก้าวข้ามสลับที่กัน คือผู้แสดงชายยืนแทนผู้แสดงหญิง และผู้แสดงหญิงยืนแทนผู้แสดงชายเช่นเดียวกัน โน้มตัวเล็กน้อย ตามจังหวะเท้าที่ก้าว

9.2 ทำกำวกระโดดข้ามไม้ไผ่ในจังหวัด

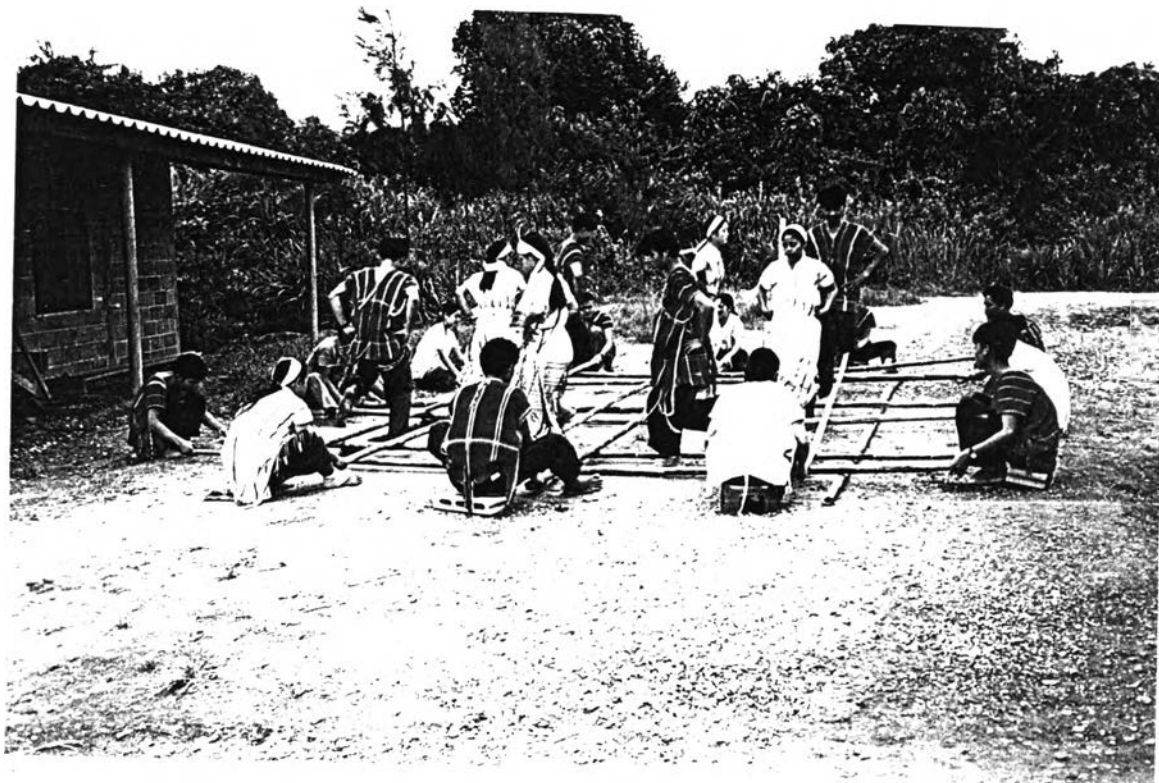
- ภาพที่ 4.73 : ทำกำวกระโดดข้ามไม้ไผ่
- ศิลปะ : ตรง
- ลำตัว : ตรง
- มือ :
- ผู้แสดงชาย : มือซ้ายเท้าสะเอว มือขวาชูสูงจับมือผู้แสดงหญิง
- ผู้แสดงหญิง : มือซ้ายเท้าสะเอว มือขวาชูสูงจับมือผู้แสดงชาย
- เท้า :
- ผู้แสดงชาย : ก้าวเท้าขวาข้ามไม้ไผ่ในจังหวัด
- ผู้แสดงหญิง : ก้าวเท้าขวาข้ามไม้ไผ่ในจังหวัด
- อธิบายท่าว่า : ผู้แสดงทั้งสองฝ่าย ก้าวเท้าขวาเตะลงไม้ไผ่ 3 จังหวะ ขณะที่ไม้แยกห่างออกจากกัน
เท้าซ้ายยืนเต็มเท้า หันหน้าเข้าหากัน หลังจากนั้นจึงก้าวเท้าขวาข้ามไม้ไผ่ในจังหวัด
เท้าซ้ายยกไปข้างหลังเล็กน้อย แล้วจึงปฏิบัติในท่าว่าต่อไป

ท่าเข้า

10. กระบวนท่าร่างกลมตามเข็มนาฬิกา

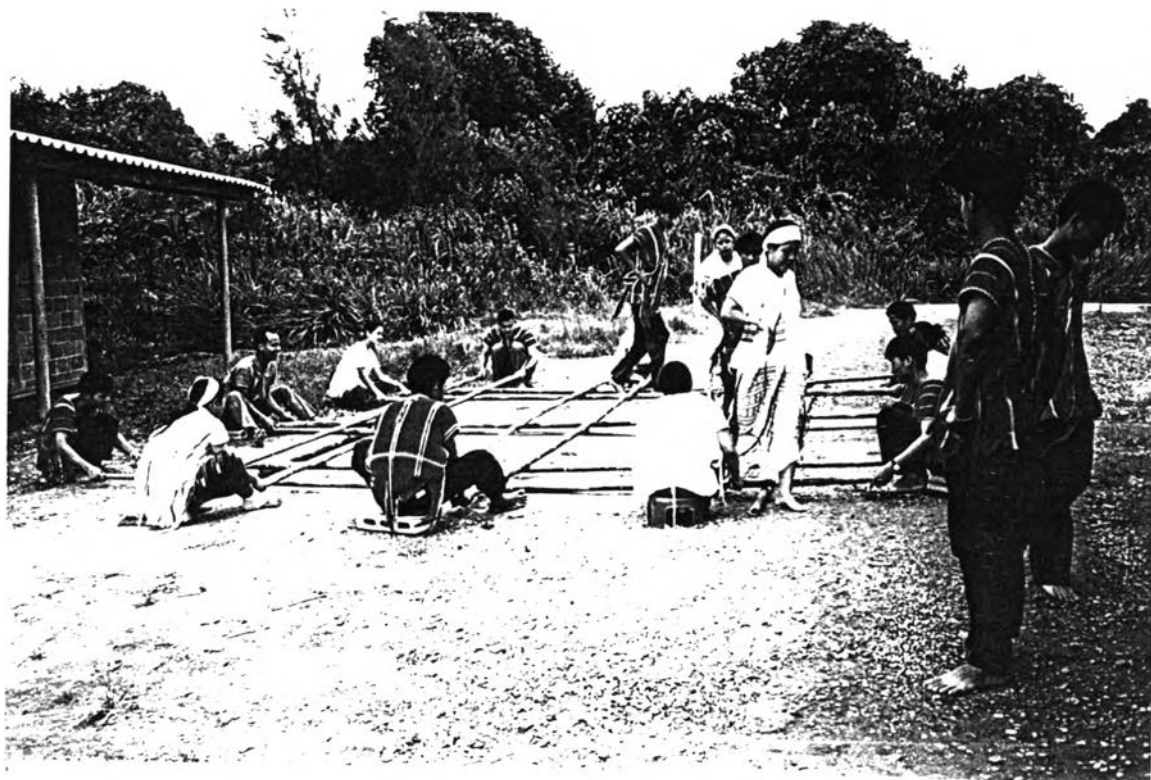
ในการรำกระบวนท่าที่ 10 มีรูปแบบการรำตลอดจนทิศทางการเคลื่อนไหวของผู้แสดงนั้น ปฏิบัติเช่นเดียวกับกระบวนท่ารำที่ 1 คือวงกลมตามเข็มนาฬิกา

10.1 ท่าร่างกลมตามเข็มนาฬิกา

- ภาพที่ 4.74 : ท่าวงกลมตามเข็มนาฬิกา
- คีรีระชา : ตรง
- ลำตัว : โน้มตัวตามเท้าที่ก้าว
- มือ : มือทั้งสองเท้าสะเอว
- เท้า : ก้าวเท้าขวา เท้าซ้ายยกสูง
- อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงทั้งสองฝ่าย ก้าวเท้าขวาไปด้านหน้าตามการหมุนตามเข็มนาฬิกา โดยผู้แสดงโน้มตัวไปตามเท้าที่ก้าว ยกเท้าซ้ายสูงหลังจากนั้นจึงก้าวเท้าซ้ายในลักษณะเช่นเดียวกับเท้าขวา ปฏิบัติซ้ำกันจนจบกระบวนท่า

10.2 ทำราววงกลมตามเข็มนาฬิกา

- ภาพที่ 4.75 : ทำเข้าเวทีลานแสดง
- ศิลปะ : ตรง
- ลำตัว : โน้มตัวตามเท้าที่ก้าว
- มือ : มือทั้งสองเท้าสะเอว
- เท้า : ก้าวเท้าขวา ยกเท้าซ้าย
- อธิบายท่ารำ : ปฏิบัติท่ารำเช่นเดียวกับท่ารำที่ 10.1 เมื่อจบกระบวนทำราววงกลมตามเข็มนาฬิกา ผู้แสดงหญิงเป็นฝ่ายรำออกจากลานแสดงก่อนแล้วผู้แสดงชายรำตามที่ละคนเป็นคู่จนครบทั้ง 4 คู่

วิเคราะห์ท่าวางกลมทวนเข็มนาฬิกาและวงกลมตามเข็มนาฬิกา

จากการศึกษาการขบวนท่าท่ากระทบไม้ไผ่หรือจิวะในครั้งนี้เพื่อที่จะสรุปการขบวนท่าท่าที่ได้ดังนี้

การขบวนท่าท่าวางกลมทวนเข็มนาฬิกาและวงกลมตามเข็มนาฬิกา แยกออกตามจังหวะไม้ไผ่ที่กระทบกัน 4 จังหวะ โดยที่มีมือทั้งสองเท้าสะเอวจนจบการขบวนท่า ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดตามลักษณะของการก้าวเท้าลงในไม้ไผ่คือ

- ท่าก้าวเท้าขวาลงในไม้ไผ่ จังหวะท่า ช่องที่ 1
- ท่าก้าวเท้าซ้ายลงในไม้ไผ่ จังหวะท่า ช่องที่ 2
- ท่าก้าวเท้าขวาลงในไม้ไผ่ จังหวะท่า ช่องที่ 3
- ท่าก้าวเท้าซ้ายกระโดดข้ามไม้ไผ่จังหวะชิด คู่ที่ 4

ในส่วนท่าท่าผู้วิจัยพบว่า ลักษณะของการใช้เท้า ได้แก่ การก้าวเท้า การยกเท้า การก้าวข้ามไม้ไผ่ เป็นท่าที่ใช้มากที่สุดตลอดทั้งการขบวนท่า ซึ่งมีลักษณะท่าที่แตกต่างกันบ้างเล็กน้อยตามจังหวะของไม้ที่กระทบกัน และทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่าลักษณะท่าท่าส่วนใหญ่ จะเน้นพลังในการก้าวเท้า ซึ่งจะเห็นได้ว่าการขบวนท่าท่าวางกลมทวนเข็มนาฬิกาและตามเข็มนาฬิกา นั้น ไม่ได้มีการเคลื่อนไหวของมือใดๆทั้งสิ้น นอกจากมือทั้งสองเท้าสะเอวเพียงอย่างเดียว

จากการขบวนท่าท่าวางกลมทวนเข็มนาฬิกาและท่าท่าตามเข็มนาฬิกาทั้งหมดนี้ มองเห็นได้ว่าท่าท่าส่วนใหญ่เป็นท่าท่าที่เน้นการใช้พลังในการก้าวเท้า การยกเท้า การกระโดดข้ามไม้ไผ่ในแต่ละช่วงของจังหวะซึ่งท่าท่าที่ปรากฏมักเป็นท่าท่าซ้ำๆ กัน

จากการขบวนท่าท่าวางกลมทวนเข็มนาฬิกาและวงกลมตามเข็มนาฬิกาผู้วิจัยขอแยกวิเคราะห์ออกตามส่วนของร่างกายดังนี้

1. ศีรษะ พบว่าเป็นลักษณะศีรษะ ตั้งตรงมากที่สุด และมีการเอียงข้างในบางท่า เพื่อให้เกิดความสมดุลของร่างกาย ที่ลำตัวโน้มไปด้านหน้า ลำตัวเอนไปด้านข้าง ศีรษะก็จำเป็นที่จะต้องเอียงตามไปด้วย และในบางท่าก็มีการก้มศีรษะลงบ้าง ซึ่งผู้แสดงชาย-หญิงต้องคอยระวังในการก้าวเท้าเข้าในไม้ไผ่ และการก้าวข้ามไม้ไผ่แต่ละอันซึ่งมีจำนวน 12 ลำ ดังนั้นผู้แสดงต้องก้มศีรษะลงเสมอ ดังนั้นผู้วิจัยมีความเห็นว่าในส่วนของศีรษะของผู้แสดงนั้นมักจะเป็นการตั้งตรง ส่วนถ้ามีการก้มหรือเอียงก็จะไปพร้อมๆ กับลำตัวเพื่อให้เกิดความสมดุลของร่างกาย

2. ลำตัว พบว่าเป็นลักษณะการตั้งตรงของลำตัว เช่น ในท่าท่าการก้าวเท้าข้ามไม้ไผ่ และการก้าวเท้าลงในไม้ไผ่ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวของเท้าตลอดในการท่า ผู้ร่างจะมีลำตัวตั้งตรง และในบางท่าผู้ร่างจะโน้มลำตัวไปด้านหลังขณะที่ก้าวเท้าไปด้านหลังด้วย นอกจากนี้ยังมีการเอียงลำตัวไปทางด้านตรงข้ามของเท้าที่ยกเพื่อที่จะถ่ายน้ำหนักลงที่เท้าเท่านั้น

3. มือ พบว่าไม่มีการเคลื่อนไหวของมือใดๆ ทั้งสิ้น นอกเสียจากการที่ผู้แสดงชาย-หญิงใช้มือทั้งสองเท้าสะเอวเพียงอย่างเดียวจนจบกระบวนการท่า

4. เท้า พบว่า การใช้เท้าในกระบวนการท่าว่างกลมทวนเข็มนาฬิกา ซึ่งต้องอาศัยการเคลื่อนที่หมุนไปตามวงนั้น มีการใช้เท้า 4 ลักษณะด้วยกันคือ

- 4.1 ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่คู่ 1 จังหวะทาง
- 4.2 ก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่คู่ 2 จังหวะทาง
- 4.3 ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่คู่ 3 จังหวะทาง
- 4.4 ก้าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่คู่ 4 จังหวะชิด

ในส่วนของการท่าที่รำในกระบวนการท่าวงกลมทวนเข็มนาฬิกาและวงกลมตามเข็มนาฬิกาท่าที่ปรากฏคือ มือทั้งสองเท้าสะเอวทุกจังหวะของกระบวนการท่า และเน้นการใช้เท้ามากที่สุด

จากกระบวนการท่าว่างกลมทวนเข็มนาฬิกาและตามเข็มนาฬิกา นี้ มองเห็นได้ว่าท่ารำส่วนใหญ่จะเน้นที่การใช้เท้า โดยในแต่ละจังหวะจะใช้พลังในการก้าวเท้าทุกครั้ง ซึ่งผู้รำแต่ละคนจะมีเทคนิคการก้าวเท้าที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับข้อกำหนดจังหวะในการกระทบของไม้ไผ่ทั้ง 12 ลำ ที่กระทบแยกออกหรือกระทบชิดกันเป็นสำคัญ

ในการรำเพลงกระทบไม้ไผ่ ซึ่งมีท่ารำทั้งหมด 10 กระบวนท่ารำ ซึ่งประกอบไปด้วยท่ารำต่างๆ ดังนี้

กระบวนท่ารำออก ในจังหวะเพลงกระทบไม้ไผ่หรือจี่วะ

การรำเพลงนี้เริ่มด้วยการตั้งแถวด้านซ้ายของลานแสดง ยืนเป็นแถวตอนเรียงหนึ่งเป็นคู่สลับผู้แสดงหญิง-ชาย จนครบ 4 คู่ แล้วรำออกเข้าไปในไม้ไผ่ที่แยกออกจากกันในจังหวะทางเป็นลักษณะวงกลมทวนเข็มนาฬิกา โดยผู้แสดงหญิงคู่ที่ 1 จะเป็นฝ่ายรำออกมาก่อน และตามด้วยผู้แสดงชายคู่ที่ 1 รำออกตามมาจนครบ 4 คู่ เป็นวงกลมทวนเข็มนาฬิกา หรือเวียนซ้ายของลานแสดง เว้นช่องว่างระหว่างคู่ให้เหมาะสมสวยงาม โดยให้ผู้แสดงชายยืนอยู่ด้านหลังของผู้แสดงหญิง เว้นช่องว่างระหว่างผู้แสดงชาย-หญิงให้ดูเหมาะสม เมื่อผู้แสดงรำจนจบกระบวนการท่าวงกลมทวนเข็มนาฬิกาแล้ว ผู้แสดงทั้งชายและหญิงยืนหยุดอยู่กับที่ในจังหวะทาง หมุนตัวเพื่อรอจังหวะ ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแยกวิเคราะห์เป็นกระบวนการท่าที่ 2 หลังจากนั้นจึงเปลี่ยนเป็นการรำในกระบวนการท่าวงกลมตามเข็มนาฬิกา ซึ่งมีลีลาท่ารำเหมือนกันกับกระบวนการท่าว่างกลมทวนเข็มนาฬิกา จะต่างกันตรงที่การหันทิศทางไปตามเข็มนาฬิกาและทวนเข็มนาฬิกาเท่านั้น ซึ่งกระบวนการท่าในกระบวนการท่าที่ 1, 3 นี้เป็นท่าที่เริ่มต้นของการรำ โดยการใช้พลังในการก้าวกระโดดเท้าเหมือนกันเกือบทุกกระบวนการท่า ตั้งแต่กระบวนการท่าที่ 1-10 ยกเว้นกระบวนการท่าที่ 2, 5 และในการรำกระทบไม้ไผ่นี้ผู้วิจัยได้กำหนดแผนผังเพื่อสะดวกต่อการแยกวิเคราะห์ที่กล่าวไว้ในบทที่ 3

4.2.2 การวิเคราะห์ท่ารำกระบองไม้ไผ่

ผู้วิจัยขอแยกวิเคราะห์ลักษณะท่ารำกระบองไม้ไผ่ที่ปรากฏทั้งหมดตามหัวข้อต่อไปนี้

1. การใช้วัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย การใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกายในการรำกระบองไม้ไผ่สามารถแยกวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. การใช้ศีรษะ มี 3 ลักษณะ คือ

1.1 ศีรษะตั้งตรง เป็นการใช้ศีรษะเบื้องต้นก่อนที่จะใช้ศีรษะในลักษณะอื่นๆ ต่อไป ซึ่งจะพบมากที่สุดในการรำกระบองไม้ไผ่เกือบทุกกระบวนท่าว่า เป็นเพราะว่าในการรำกระบองไม้ไผ่นี้ เป็นท่าที่ต้องใช้ความเร็วและความคล่องแคล่วในการปฏิบัติ นอกจากนี้ยังพบในท่าหนึ่งของแต่ละท่าว่า เพื่อให้เห็นท่าทำได้ อย่างชัดเจน ซึ่งมักจะเป็นช่วงเริ่มต้นของการขึ้นท่าว่าคือ ศีรษะจะตั้งตรงแต่เมื่อเริ่มเคลื่อนไหว การใช้ศีรษะก็จะเปลี่ยนไปให้สัมพันธ์กับลำตัวของนักแสดง

1.2 ศีรษะเอียงไปด้านข้าง พบว่าการใช้ศีรษะเอียงไปด้านข้างในท่าว่าที่มีการเอนลำตัวไปด้านข้างเพื่อให้สัมพันธ์กันได้แก่ ท่าจับคู่ซึ่งนักแสดงต้องก้าวกระโดดยกขาข้างใดข้างหนึ่งเพื่อถ่ายน้ำหนักตั้งลงที่เท้ารับน้ำหนัก ซึ่งลักษณะการเอียงศีรษะไปด้านข้างในแต่ละท่าว่านักแสดงจะเอียงศีรษะเล็กน้อย เพื่อให้สามารถเปลี่ยนเอียงศีรษะอีกข้างหนึ่งหรือใช้ศีรษะในลักษณะอื่นได้อย่างรวดเร็ว

1.3 ศีรษะก้มตามลำตัว พบว่าเป็นการก้มศีรษะลงเล็กน้อยเพื่อก้มมองเท้าขณะที่กำลังก้าวข้ามไม้ไผ่ และก้าวลงในไม้ไผ่ โดยที่หลังจากนั้นศีรษะก็จะตั้งตรงตามปกติอย่างรวดเร็ว ซึ่งแสดงถึงความสามารถของนักแสดงได้เป็นอย่างดี

2. การใช้ลำตัว มี 4 ลักษณะคือ

2.1 ลำตัวตั้งตรง เป็นการใช้ลำตัวในลักษณะเบื้องต้น เช่นเดียวกับการใช้ศีรษะตั้งตรง ส่วนมากจะพบในทุกกระบวนท่าของการรำกระบองไม้ไผ่ เพราะเป็นท่าที่ต้องการความคล่องแคล่วและรวดเร็วในการปฏิบัติ ซึ่งการใช้ลำตัวในลักษณะตั้งตรงนี้ช่วยให้การปฏิบัติเป็นไปได้อย่างรวดเร็วมากกว่าการใช้ลำตัวในลักษณะอื่นๆ

2.2 ลำตัวเอนไปด้านข้าง เป็นการเอนลำตัวไปด้านข้าง พบในท่าจับคู่ก้าวเข้าไปในไม้ไผ่ซึ่งเป็นการเอนลำตัวไปในด้านเท้าที่รับน้ำหนัก และอยู่ต่ำกว่าเท้าอีกข้างหนึ่ง

2.3 โน้มลำตัวไปด้านหน้า เป็นลักษณะการโน้มลำตัวไปด้านหน้าในท่าก้าวกระโดดข้ามไม้ไผ่ในกระบวนท่าวงกลมทวนเข็มนาฬิกา ท่าวงกลมตามเข็มนาฬิกา ท่าจับคู่ ซึ่งการโน้มตัวไปด้านหน้าที่พบในการรำกระบองไม้ไผ่นั้นเป็นการโน้มลำตัวไปด้านหน้าเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

2.4 หมุนตัว พบว่าท่าหมุนตัวนี้เมื่อนักแสดงต้องการจะเปลี่ยนตำแหน่งจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง โดยจะหมุนตัวไปทางด้านใดด้านหนึ่ง

3. การใช้มือและแขน มี 2 ลักษณะ คือ

3.1 การใช้มือระดับศีรษะ

3.2 การใช้มือระดับลำตัวด้านข้าง

3.1 การใช้มือระดับศีรษะ เป็นการใช้มือในระดับสูงกว่าศีรษะหรือเท่ากับศีรษะ โดยมีลักษณะแขนเหยียดตึง หรือองสูงระดับศีรษะ ได้แก่ ทำจับมือสูงระหว่างผู้แสดงหญิง และจับมือสูงระหว่างผู้แสดงชาย

3.2 การใช้มือระดับลำตัวด้านข้าง เป็นการใช้มือในระดับข้างลำตัว โดยส่งมือออกไปด้านข้างลำตัว พบเพียงลักษณะเดียวคือ มือทั้งสองเท้าสะเอว และทำจับคู่ผู้แสดงชาย-หญิง

4. การใช้เท้า วิเคราะห์ได้ว่ามีการใช้เท้าในกระบวนการท่ารำทั้งหมดปรากฏลักษณะของการใช้เท้า 7 ลักษณะ ดังนี้

4.1 ยืนตรง โดยผู้แสดงจะยืนตรงเต็มเท้า แยกเท้าห่างกันเล็กน้อย ลักษณะของการใช้เท้าแบบนี้มักพบในท่ารำ ซึ่งเป็นท่าทางการรำที่เป็นท่าเริ่มต้น เพื่อจะทำท่ารำอื่นต่อไป

4.2 การยกเท้าแตะ โดยยกเท้าด้วยขาข้างใดข้างหนึ่ง แล้วใช้ฝ่าเท้าแตะลงในไม้ไผ่ที่มีจังหวะห่าง 3 ครั้ง ถือเป็น 1 กระบวนท่า

4.3 การใช้เท้าก้าวหน้า โดยก้าวหน้าด้วยเท้าข้างใดข้างหนึ่ง เท้าหลังยกลอยไปด้านหลัง เป็นท่าเท้าที่ใช้เริ่มต้นการใช้เท้าในการรำกระทบไม้ไผ่ และรวมอยู่ในกระบวนท่าก้าวอื่นๆ ด้วย

4.4 ก้าวเท้าเป็นการก้าวเท้าที่ผู้แสดงก้าวเท้าข้างใดข้างหนึ่งในลักษณะเต็มเท้า ถ่าน้ำหนักไปอยู่เท้าที่ก้าวออกไปและเปิดส้นเท้าหลังเล็กน้อย เพื่อเตรียมจะก้าวเท้าต่อไปข้างหน้า

4.5 การย่อเท้าเป็นลักษณะการใช้เท้าโดยผู้รำยกเท้าข้างใดข้างหนึ่งแล้ววางลงในลักษณะเต็มเท้าพร้อมๆ กับยกเท้าอีกข้างหนึ่งขึ้นเพื่อวางต่อไป ลักษณะการย่อเท้านี้ ผู้รำมักจะยกขาสลับกันไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจากการศึกษารวบรวมท่ารำในครั้งนี้พบว่ามิลักษณะการย่อเท้าต่างๆ กันดังนี้คือ

4.5.1 ย่อเท้า 3 (ย่อแตะ) การย่อเท้า 3 จังหวะนี้ ได้แก่ การที่ผู้รำยกเท้าข้างใดข้างหนึ่งแล้วย่างไปวางโดยใช้ปลายเท้าแตะลงในไม้ไผ่ที่มีจังหวะห่าง 3 จังหวะ แล้วยกเท้าที่แตะในไม้ไผ่ยกมาแตะตรงเท้าข้างที่ยืนเต็มเท้า หลังจากนั้นยกข้างที่แตะย่างไปวางโดยใช้ปลายเท้าแตะลงในไม้ไผ่ในลักษณะเดิมจนจบกระบวนท่า

4.5.2 การย่อเท้าซ้าย-ขวา เป็นการย่อเท้าก้าวลงในไม้ไผ่แล้วยกเท้าขึ้นเพื่อก้าวกระโดดเท้าไปด้านหลังตามจังหวะของไม้ไผ่ที่กระทบกัน การยกเท้าจะยกเท้าขึ้นลงอย่างรวดเร็ว คือยกขึ้นทั้งเท้าและก้าววางลงเต็มเท้า

4.5.3 การย่อเท้าสลับซ้าย-ขวา โดยเมื่อยกเท้าให้ติดส้นเท้าขึ้นสูงอย่างรวดเร็วการย่อเท้าสลับซ้าย-ขวา โดยเมื่อยกเท้าให้ยกส้นส่งไปด้านหลังคล้ายท่ากระดกเท้าของนาฏยศิลป์ไทย แต่ไม่ส่งไปด้านหลังมากจนเกินไป

4.6 การก้าวกระโดดทำสลับกันทั้งสองข้างโดยใช้ปลายเท้ากระโดดหรือกระโดดเต็มเท้าอย่างรวดเร็วในการก้าวกระโดดเพื่อข้ามไม้ฝายที่กระทบกันในแต่ละครั้ง

4.7 ก้าวกระโดดยกเท้าเป็นการก้าวเท้าในลักษณะที่ผู้รำก้าวเท้าข้างใดข้างหนึ่งไปข้างหน้าจากนั้นผู้รำกระโดดพร้อมๆ กับยกเท้าอีกข้างหนึ่ง โดยดันหัวเข่าส่งออกไปข้างหน้า

ทิศทางการเคลื่อนที่ของเท้า

1. เคลื่อนที่ไปด้านหน้าตามวงกลมทวนเข็มนาฬิกา และวงกลมตามเข็มนาฬิกา เช่น การก้าวกระโดด การก้าวหน้า การย่อเท้าสลับซ้าย-ขวา และการก้าวกระโดดทำสลับกันทั้งสองข้าง ซึ่งการใช้เท้าเคลื่อนที่ไปด้านหน้านั้นเป็นการใช้ในท่าทุกกระบวนท่า ของการรำกระทบไม้ฝายเพราะการรำกระทบไม้ฝาย เป็นเคลื่อนที่ไปรอบโดยการหมุนตามเข็มนาฬิกาและหมุนทวนเข็มนาฬิกา

2. การเคลื่อนที่สลับตำแหน่ง พบในกระบวนท่าจับคู่ ซึ่งผู้แสดงหญิง-ชาย ก้าวกระโดดสวนกัน โดยหันหน้าเข้าหากัน ก้าวสลับตำแหน่งในแนวทแยงมุม

3. การเคลื่อนที่หมุนตัวกลับหลังหัน พบในกระบวนท่าหยุดกับที่ ซึ่งเป็นท่าทางการรำเพื่อที่จะทำท่าว่าอื่นต่อไป เช่นในกระบวนท่าวงกลมทวนเข็มนาฬิกา วงกลมตามเข็มนาฬิกา

สรุปการใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกายในการรำกระทบไม้ฝายได้ดังนี้

ศีรษะ พบว่ามีการใช้ศีรษะตั้งตรงในการรำมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปฏิบัติได้สะดวกและเหมาะสมกับการรำต้องการความคล่องแคล่วและรวดเร็วอย่างต่อเนื่อง หากเป็นการใช้ศีรษะในลักษณะอื่นอาจจะทำให้การเคลื่อนไหวไม่รวดเร็วเช่นนี้ นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้ศีรษะในลักษณะอื่นๆ เช่นกัน ได้แก่ ศีรษะเอียงไปด้านข้าง ซึ่งการใช้ศีรษะลักษณะต่างๆ มีความสัมพันธ์กันกับการใช้ลำตัวเช่นกัน แต่ในการใช้ศีรษะลักษณะใดก็ตามสายตาของผู้แสดงจะต้องจับจ้องอยู่ที่ไม้ฝายที่กระทบกันเป็นสำคัญ

ลำตัว พบว่าลำตัวตั้งตรงและโน้มลำตัวไปด้านหน้าและด้านข้างเป็นลักษณะการใช้ลำตัวที่พบมากที่สุด ซึ่งเหตุผลที่เลือกใช้ลำตัว ทั้ง 3 ลักษณะนี้ อาจเป็นเพราะว่าเป็นการรำกระทบไม้ฝาย นั้นต้องใช้กำลังขาในการก้าวที่ต้องการความคล่องแคล่วในการเคลื่อนไหว ซึ่งลำตัวตั้งตรงเป็นลักษณะลำตัวปกติในท่ารำส่วนใหญ่ที่อาจทำให้เคลื่อนไหวได้สะดวกในกระบวนท่ารำกระทบไม้ฝายและเพื่อไม่ให้ไม้ฝายกระทบเท้าขณะแสดง จึงจำเป็นต้องโน้มลำตัวไปด้านหน้าเข้าช่วย อีกทั้งการใช้กำลังขาเข้าช่วยในการก้าวเท้า จึงทำให้ทำได้ดีกว่าเมื่อใช้ลำตัวตรง นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้ลำตัวหลายลักษณะทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้แสดงสามารถแสดงในพื้นที่ที่กำหนดในตารางที่ไม้ฝายกระทบกันทั้ง 12 ลำ ดังนั้นการเคลื่อนไหวของลำตัวจึงอิสระตามไปด้วย มือและแขนพบว่าลักษณะมือที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นการใช้มือระดับลำตัว และเป็นการใช้มือง่ายๆ ได้แก่ มือแบ เท้าสะเอว จับมือหลวมๆ พบเมื่อมีการเคลื่อนที่จากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง และเป็นลักษณะมือที่ใช้ในท่ารำต่างๆ เพื่อให้ท่ารำนั้นมีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง เท้าสะเอวสองข้างในกระบวนท่าวงกลมทวนเข็มนาฬิกาและวงกลมตาม

เข็มนาฬิกา ให้สะเอวมือเดียวอีกมือหนึ่งเหยียดแขนตั้งตั้งขึ้นในลักษณะกำมือหลวมๆ เพื่อให้เคลื่อนไหวได้สะดวก

ขาและเท้า พบว่าในการรำทบไม้ไผ่ผู้แสดงต้องเป็นผู้ที่มีกำลังขาที่แข็งแรง เพื่อช่วยในการทรงตัวทั้งในการก้าวกระโดด การยกก้าวเท้าและการยกเท้าแตะซึ่งเป็นลักษณะการใช้เท้าที่พบมากในจำนวนหลายท่ารำ ซึ่งการกระโดดและการก้าวเท้านี้พบว่ามักจะใช้ควบคู่กันเสมอ เพราะการกระโดดช่วยทำให้การเคลื่อนไหวในการรำดูแคล่คล่องว่องไวมากยิ่งขึ้น

2. ทิศทางในการเคลื่อนไหว รำกระทบไม้ไผ่ใช้ทิศทางในการเคลื่อนไหวไปด้านหน้า โดยเปลี่ยนตำแหน่งจากจุดของตนเองไปยังอีกจุดหนึ่ง ซึ่งเป็นการยืนสลับตำแหน่งของผู้แสดงแต่ละคน ในลักษณะวงกลมทวนเข็มนาฬิกา วงกลมตามเข็มนาฬิกาในการเปลี่ยนตำแหน่งในการรำ และจะต้องเปลี่ยนตำแหน่งพร้อมกันทั้งคู่จึงจะดูสัมพันธ์กัน

ซึ่งทิศทางในการเคลื่อนไหวของการรำกระทบไม้ไผ่เป็นการเคลื่อนไหวที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะการกรทบไม้ไผ่ทั้ง 12 ลำ ซึ่งผู้รำจะต้องใช้พลังกำลังของขาในการยกขาเพื่อที่จะสามารถรำได้ อย่างเต็มที่ โดยเคลื่อนไหวไปรอบๆ ของพื้นที่ในไม้ไผ่ที่กระทบกัน

3. ลักษณะท่ารำกระทบไม้ไผ่ จากการศึกษาพบว่า ท่ารำกระทบไม้ไผ่นอกจากจะแสดงถึงความเข้มแข็งในการใช้พลังกำลังของขาแล้วยังแสดงให้เห็นถึงความพร้อมเพรียงในการรำ ทั้งผู้แสดงชาย-หญิงได้เป็นอย่างดี ซึ่งลักษณะท่ารำกระทบไม้ไผ่โดยส่วนใหญ่ไม่เน้นท่ารำแบบนาฏยศิลป์ไทยมีเพียงแต่เป็นท่าทางพื้นฐานของการรำแบบต่างๆ เช่น การจับมือ กำมือ ให้สะเอว และการยกขา เป็นต้น แล้วนำมาดัดแปลงให้เกิดความสวยงาม โดยใช้ไม้ไผ่เป็นอุปกรณ์ในการรำดังกล่าว ซึ่งลักษณะท่าทางของการรำที่ปรากฏแสดงให้เห็นนั้นบ่งบอกถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชนชาวกะเหรี่ยงได้เป็นอย่างดี

4. การใช้พลังในการรำ ในการรำกระทบไม้ไผ่ผู้แสดงต้องใช้พลังกำลังของเท้าเพราะเป็นการก้าวกระโดดเท้าเพื่อข้ามไม้ไผ่เพื่อไม่ให้กระทบเท้าของผู้แสดง โดยที่ผู้แสดงต้องมีความคล่องตัวในการรำ เพราะกระบวนท่ารำกระทบไม้ไผ่นั้นมีความเร็วที่ต่อเนื่องรวดเร็วอย่างสม่ำเสมอ และสร้างความเร้าใจ ซึ่งสอดคล้องกับจังหวะของไม้ไผ่ที่กระทบกันเป็นจังหวะต่อเนื่องตลอดทั้งเพลง

จากลักษณะท่ารำกระทบไม้ไผ่ พบว่ามีลักษณะเด่นดังนี้ คือ การใช้ลำตัวของผู้แสดงในลักษณะการโน้มลำตัวไปด้านหน้า ซึ่งเป็นการโน้มลำตัวเพื่อเป็นการถ่วงน้ำหนักตัวในการก้าวกระโดดเท้าเพื่อข้ามเข้าไปในไม้ไผ่ที่กระทบกันในจังหวะท่างและจังหวะชิด

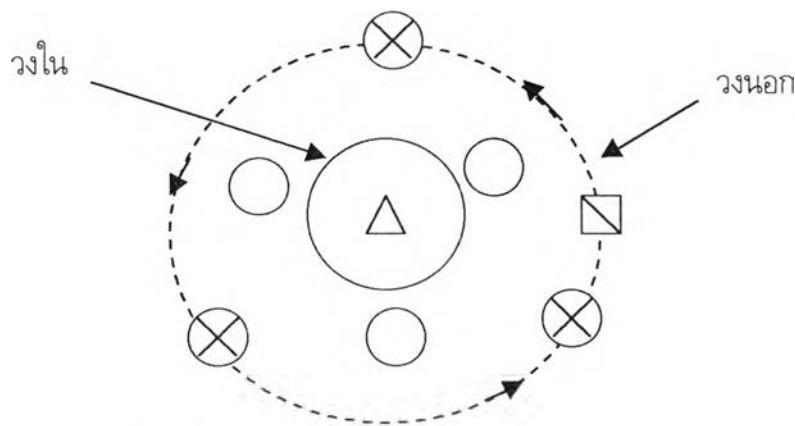
นอกจากนี้การกระโดดสปริงตัวขึ้นและก้าวเท้าข้างหนึ่งออกไปเมื่อก้าวเท้าอีกข้างหนึ่งต่อไป เป็นการแสดงถึงความว่องไวในการเคลื่อนไหวของผู้แสดงซึ่งก็เป็นอีกลักษณะหนึ่งที่ผู้วิจัยสังเกตเห็น ซึ่งการเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้เป็นลักษณะเฉพาะของการรำกระทบไม้ไผ่

4.3 การรำดำข้าว หรือจี้กรี

การรำดำข้าวนั้นในบางครั้งจะเรียกว่ารำซ้อมข้าว ซึ่งเป็นการเรียกชื่อการแสดงตามลักษณะและวิธีการรำดำของผู้แสดง โดยการรำดำข้าวนั้นจะมีการนำเอาไม้ไผ่ 3 ลำ ขนาดยาว 2 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 5 เซนติเมตร มาเป็นอุปกรณ์ประกอบในการแสดง ซึ่งจะมีผู้แสดงจำนวน 6 คน โดยแบ่งเป็นผู้แสดงชาย 3 คน และผู้แสดงหญิง 3 คน ซึ่งจะสมมุติว่ามีครกดำข้าว ตั้งอยู่ตรงกลางวง โดยผู้แสดงชายทั้ง 3 คน ยืนถือไม้ไผ่ที่สมมุติให้เป็นไม้ดำข้าว คอยดำข้าว โดยมีจังหวะเสียงของไม้ดำข้าวลงจังหวะชิต คือ กรุ กรุ ซึ่งแสดงถึงจังหวะของไม้ดำข้าวที่ยกออกมาจากครกดำข้าวนั้น เป็นจังหวะห่าง มีจังหวะเสียงของไม้ดำข้าวคือ กิ่ง ส่วนผู้แสดงหญิงทั้ง 3 คน นั้น ยืนอยู่ด้านหลังของตัวเองโดยผู้แสดงชายอยู่วงใน ผู้แสดงหญิงอยู่วงนอกและผู้แสดงชาย เป็นฝ่ายดำข้าว ซึ่งผู้แสดงหญิง ทั้ง 3 คน ปฏิบัติทำรำต่าง ๆ ตามจังหวะห่างและจังหวะชิต ดังแผนผัง ดังนี้

4.3.1 ลักษณะท่ารำดำข้าว

ลักษณะตำแหน่งและทิศทางของผู้แสดงชาย-หญิง

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการแสดงรำดำข้าว

- ⊗ = นักแสดงหญิง
- = นักแสดงชาย
- △ = พื้นดินที่สมมุติเป็นครกดำข้าว จังหวะกรุ
- ⊠ = ไม้ซ้อมข้าวที่ลงในจังหวะกิ่ง

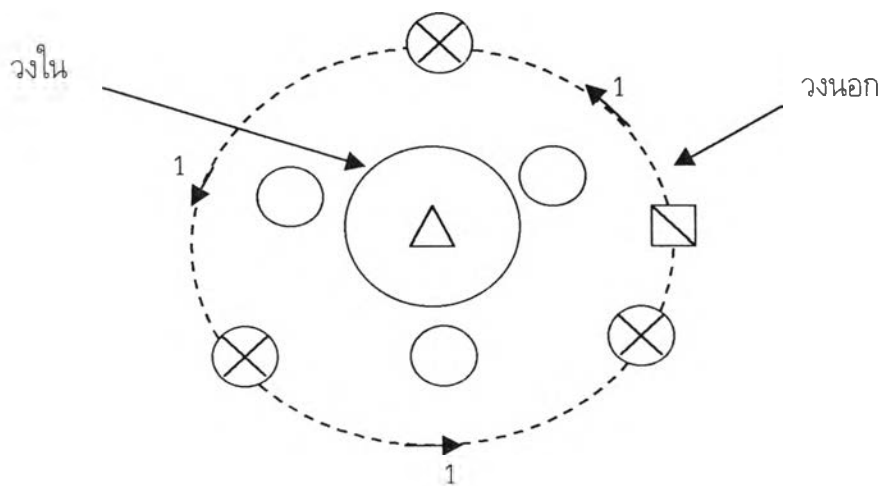
หมายเหตุ

- กรุ หมายถึง จังหวะของไม้ไผ่ที่ดำข้าวอยู่วงใน 2 จังหวะ
- กิ่ง หมายถึง จังหวะของไม้ไผ่ที่ดำข้าวอยู่วงนอก 1 จังหวะ

การแสดงรำดำข้าวนิยมแสดงในงานประเพณีของหมู่บ้าน งานขออนุญาตสิ่งศักดิ์สิทธิ์ งานขอคุณเจ้าป่า เจ้าเขาตามความเชื่อบรรพบุรุษ และงานรื่นเริงต่างๆ ร่วมกับองค์การที่ขอความร่วมมือไปยังกลุ่มชนชาว กระเหรี่ยง และจากการศึกษาในครั้งนี้นำผู้วิจัยได้ทำการศึกษาลักษณะของท่ารำและรูปแบบของการแสดงมาจากการเข้าร่วมสังเกตการณ์แสดงจริง ในงานแสดงเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ณ หมู่บ้านป่าเต็ง เมื่อวันที่ 6 ธันวาคม 2544 และงานอนุรักษ์ศิลปะการแสดงของชนชาวกระเหรี่ยงในงานพระนครคีรีบนพระราชวัง บริเวณลานโชน อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2545 และนอกจากนี้ยังได้ทำการศึกษาลักษณะของท่ารำรูปแบบแสดง มาจากการสัมภาษณ์ครูผู้สอนรำและผู้แสดงรำดำข้าว ซึ่งมีท่ารำดังต่อไปนี้

ลักษณะและตำแหน่งทิศทางของผู้แสดงรำดำข้าวที่มีปรากฏในการแสดงตามกระบวนท่ารำดำข้าว ซึ่งผู้แสดงชายจะเป็นฝ่ายดำข้าวก่อนส่วนผู้แสดงหญิงจะเป็นฝ่ายรำ จนครบทุกกระบวนท่ารำหลังจากนั้นจะสลับตำแหน่งกันโดยผู้แสดงชายเป็นฝ่ายรำ ผู้แสดงหญิงเป็นฝ่ายดำข้าวบ้างโดยที่กระบวนท่ารำต่างๆ ตลอดจนวิธีการดำข้าวจะปฏิบัติเช่นเดียวกันทั้งสองฝ่าย ดังแผนผังดังนี้

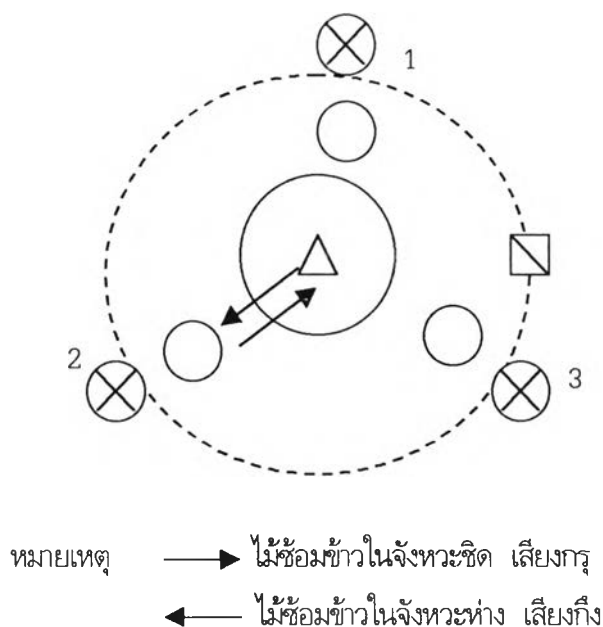
ลำดับที่ 1 ลักษณะและตำแหน่งทิศทางของผู้แสดงรำดำข้าว

หมายเหตุ หมายเลข 1 = ทิศทางการเคลื่อนที่ของผู้แสดงฝ่ายหญิง

ลำดับที่ 1 นี้ผู้แสดงชายทั้งหมด 3 คน ถือไม้ซ้อมข้าว เพื่อที่จะตำลงในครก โดยจะยืนในตำแหน่งดังนี้ คือ ผู้แสดงชายยืนหันหน้าเข้าวงตามตำแหน่งโดยไม่มี การเคลื่อนที่ ยกเว้นจังหวะของไม้ซ้อมข้าว โดยจะยืนด้านหลังผู้แสดงชายซึ่งกำหนดไว้เป็นคู่ ๆ 3 คู่ จะหันหน้าเข้าวงเช่นเดียวกันทิศทางในลำดับที่ 1 นี้ ผู้แสดงหญิง จะปฏิบัติท่ารำในกระบวนท่าที่ 1 จนกระทั่งจบกระบวนท่าปฏิบัติท่ารำ และเตรียมปฏิบัติท่ารำในท่าต่อไป

ลำดับที่ 2 ลักษณะและทิศทางในจังหวะของไม้ซ้อมข้าวที่กระทบพื้นดิน

ลำดับที่ 2 นี้เป็นทิศทางในจังหวะของไม้ซ้อมข้าวที่กระทบพื้นดินในจังหวะชิดและในจังหวะห่าง โดยที่ผู้แสดงชายจะต่ำลงในพื้นดินที่สมมุติให้เป็นครบ 3 จังหวะ โดยกำหนดให้เป็นจังหวะชิด คือหลังจากนั้นผู้แสดงชายจะต่ำลงในพื้นดินที่สมมุติให้เป็นจังหวะห่างหรือจังหวะแยก 1 ครั้ง

สรุปลักษณะทิศทางและการเคลื่อนที่ในการแสดงรำดำข้าวจะประกอบไปด้วยตำแหน่งในการยืนของผู้แสดงชายในลักษณะเป็นวงหันหน้าเข้าหากันทั้ง 3 คน ซึ่งตำแหน่งการยืนแบบนี้จะใช้ยืนตั้งแต่เริ่มต้นปฏิบัติทำรำหรือเริ่มต้นแสดงไปจนจบการแสดง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการรำดำข้าวเป็นการแสดงที่ไม่มีซ้อมข้าวเป็นอุปกรณ์ประกอบในการแสดงประกอบกับการรำดำข้าวซึ่งเป็นลักษณะการดำข้าวของกลุ่มชนโดยนำมาสร้างสรรค์เป็นการแสดง ดังนั้นจึงไม่มีการเคลื่อนที่ ส่วนผู้แสดงหญิงจะอยู่หลังของผู้แสดงชาย ซึ่งกำหนดได้เป็นคู่ๆ โดยที่จะกำหนดทิศทางของผู้แสดงหญิงจะประกอบไปด้วยการทำรำใน 2 ทิศทาง คือ หันหน้าเข้าหาวง และหันหน้าออกนอกวง

4.3.2 การวิเคราะห์ท่ารำดำข้าว

ท่าเตรียม

ภาพที่ 4.76 : ท่าเตรียม

ศีรษะ : ก้มศีรษะเล็กน้อย

ลำตัว : ตรง

แขน,มือ : ชาย มือทั้งสองจับไม้ดำข้าว

หญิง มือทั้งสองเท้าสะเอว

เท้า : ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง

อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงหญิงยืนรอจังหวะโดยยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง มือทั้งสองเท้าสะเอว ก้มศีรษะ เพื่อมองจังหวะของไม้ซ้อมข้าว ส่วนผู้แสดงชายทั้ง 3 คน ยืนอยู่กับที่และจับไม้ซ้อมข้าวในลักษณะที่มือขวาอยู่สูงกว่ามือซ้ายเล็กน้อย หลังจากนั้นจึงยกไม้ซ้อมข้าว ลอยห่างจากพื้นเล็กน้อยและต่ำลงตรงพื้นดินที่กำหนดไว้เป็นครกดำข้าว โดยให้ไม้ทั้ง 3 ลำกระทบกันจนเกิดเสียงดังให้ลงจังหวะ กรุ 2 ครั้ง และลงจังหวะ กิ่ง 1 ครั้ง

1 กระบวนท่ารำในจังหวัด่าง

1.1 ท่ารำดำข้าวในจังหวัด่าง ยกเท้าขวา

ภาพที่ 4.77 ท่ารำดำข้าวในจังหวัด่าง

คีรีระ = กัมคีรีระ

ลำตัว = ตรง

แขน มือ = ชาย มือทั้งสองจับไม้ไผ่

หญิง มือทั้งสองเท้าสะเอว

เท้า = ชาย ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง

หญิง ยืนเต็มเท้าซ้าย เท้าขวายกลอยมาแตะชิดกันทั้ง 3 คน

อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงหญิงเท้าสะเอว หลังจากนั้นจึงยกเท้าขวาดึงมาด้านหน้า โดยที่ให้ปลายเท้าทั้ง 3 คนมาแตะกัน พร้อมทั้งยกเท้าทำท่ากดลงตามจังหวะ กรู 3 ครั้ง เมื่อครบจังหวะแล้วจึงยกเท้าขวาแตะตรงเท้าซ้าย ทำเช่นนี้สลับกันไปมาจนครบ 10 ครั้ง ส่วนที่ผู้แสดงชายยังคงยกไม้ซ้อมข้าวตำลงในจังหวัด่าง กรู และจังหวัด่าง กิ่ง

1.2 ทำรำดำข้าวในจังหวัด่าง ยกเท้าซ้าย

ภาพที่ 4.78 : ทำรำดำข้าวในจังหวัด่าง ยกเท้าซ้าย

เครื่องแต่งกาย : กั่มเครื่องแต่งกาย

ลำตัว : ตรง

แขน, มือ : ชาย มือทั้งสองจับไม้ไผ่

หญิง มือทั้งสองเท้าสะเอว

เท้า : ชาย ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง

หญิง ยืนเต็มเท้าขวา เท้าซ้ายยกลอย

อธิบายท่ารำ : ทำท่ารำดำข้าวพร้อมกับยกเท้าซ้ายตั้งมาด้านหน้า โดยที่ให้ปลายเท้าทั้ง 3 คนมาแตะกันพร้อมทั้งยกเท้าทำท่ากดลงตามจังหวะ กรู 3 ครั้ง ในจังหวะของไม้ซ้อมข้าว เมื่อครบจังหวะแล้วจึงยกเท้าซ้ายและตรงเท้าขวา ทำเช่นนี้สลับกันไปมาจนครบ 10 ครั้ง โดยที่ผู้แสดงชายยังคงยกไม้ซ้อมข้าวต่ำลงพื้นดินที่สมควรให้เป็นครกดำข้าวในจังหวัด่าง กรู และจังหวะ กิ่ง

2. กระบวนท่ารำใช้มือซ่อนข้าวในครก
 2.1 ท่า ใช้มือซ่อนข้าวในครก มือขวา

- ภาพที่ 4.79 : ท่าใช้มือซ่อนข้าวในครก (สมมุติพื้นดินเป็นครกดำข้าว)
 คีระชะ : ก้มคีระชะ
 ลำตัว : ชาย ตรง
 หูยง โนม้ตัวไปด้านหน้า
 แขนมือ : ชาย มือทั้งสองจับไม้ไผ่ซ่อนข้าว
 หูยง มือซ้ายเท้าสะเอว มือขวาเหยียดตั้ง
 เท้า : ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง
 อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงหูยงหันหน้าเข้าวง และโน้มลำตัวก้มต่ำไปด้านหน้า มือซ้ายเท้าสะเอว และยกมือขวาเหยียดตั้งลง ด้านหน้าพร้อมกับแบมือโดยให้ฝ่ามือองเล็กน้อย ทำท่าโกยสิ่งของอย่างรวดเร็ว 3 จังหวะ ในจังหวะ กรุ โดยที่ผู้แสดงชายยังยืนในจุดเดิม และยังคงดำข้าวในจังหวะ กิ่ง และกระแทกไม้ไผ่ตามจังหวะ กิ่ง

2.2 ทำรำ ใช้มือซ้อนข้าวในครก มือซ้าย

ภาพที่ 4.80 : ทำใช้มือซ้อนข้าวในครก มือซ้าย

คีรีชะ : ชาย ก้มคีรีชะ

หญิง ก้มคีรีชะไปตามลำตัว

ลำตัว : ชาย ตรง

หญิง โน้มไปด้านหน้า

แขน,มือ : ชาย มือทั้งสองจับไม้ตำข้าว มือขวาอยู่บนมือซ้ายเล็กน้อย

หญิง มือขวาทำสะเอว มือซ้ายกำมือเหยียดตั้งลงพื้น

เท้า : ชาย ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง

หญิง ยืน

อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงหญิงโน้มลำตัวไปด้านหน้า มือขวาทำสะเอว ก้มคีรีชะ และยกมือซ้ายเหยียดตั้งลงด้านหน้าพร้อมกับแบมือโดยให้ฝ่ามืองอเล็กน้อยโดยทำท่าโกยสิ่งของอย่างรวดเร็ว 3 จังหวะในจังหวะกรู โดยที่ผู้แสดงชายยังยืนในจุดเดิม และยังคงตำข้าวในจังหวะกึ่ง เมื่อครบตามจังหวะแล้วจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติในท่าต่อไป

หมายเหตุ : ผู้แสดงชายจะปฏิบัติท่าตำข้าวในจังหวะ กรู และจังหวะกึ่งจนจบกระบวนท่ารำ โดยกระแทกไม้ไผ่ตามจังหวะ กรู และจังหวะ กึ่ง

3. กระบวนท่าตบมือ

3.1 ตบมือยกเท้าขวา

ภาพที่ 4.81 : ทำตบมือ ยกเท้าขวา หันหน้าเข้าวง

คีรีระชา : กัมคีรีระชา

ลำตัว : ตรง

แขน,มือ : ชาย มือทั้งสองจับไม้เท้าขวา มือขวาอยู่บน

หญิง ตบมือระดับอก

เท้า : ชาย ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง

หญิง ยืนเต็มเท้าซ้าย ยกเท้าขวาลอยขึ้นไปด้านหน้า

อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงหญิง ทำท่าตบมือระดับอก โดยให้ฝ่ามือตบกันให้เกิดเสียงดัง 1 ครั้ง พร้อมกับยกเท้าขวาตั้งมาด้านหน้า ไม้งอเข่า ยืนเต็มเท้าซ้าย หลังจากนั้นจึงหมุนตัวมาทางด้านซ้าย แล้วจึงปฏิบัติในท่ารำต่อไป

ผู้แสดงชาย ยังคงดำขาไว้ในจังหวะกรู

3.2 ทำตบมือ ยกเท้าขวา วงกลมตามเข็มนาฬิกา

ภาพที่ 4.82 : ทำตบมือ ยกเท้าขวา วงกลมตามเข็มนาฬิกา

คีรีชะ : ผู้แสดงชาย ก้มคีรีชะ

ผู้แสดงหญิง ตรง

ลำตัว : ตรง

แขน,มือ : ผู้แสดงชาย มือทั้งสองจับไม้ดำข้าว

ผู้แสดงหญิง ตบมือ

เท้า : ผู้แสดงชาย ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง

ผู้แสดงหญิง ยืนเต็มเท้าซ้าย ยกเท้าขวาลอย

อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงหญิงทำท่าตบมือระดับอกโดยให้ฝ่ามือตบกันให้เกิดเสียงดัง 1 ครั้ง พร้อมกับยกเท้าขวาตั้ง ยืนเต็มเท้าซ้ายแล้วถ่าน้ำหนักตัวไปด้านหลัง หลังจากนั้นวางเท้าขวาลงเต็มเท้า พร้อมกับยกเท้าซ้าย ยืนเต็มเท้าขวา ปฏิบัติสลับซ้ำกันจนครบกระบวนท่าวงกลมตามเข็มนาฬิกา จนกลับมาถึงที่เดิม ส่วนผู้แสดงชายยังคงจับไม้ซ้อมข้าว ดำข้าวในจังหวะกรู

3.3 ทำตบมือ ยกเท้าขวา วงกลมทวนเข็มนาฬิกา

ภาพที่ 4.83 : ทำตบมือ ยกเท้าขวา วงกลมทวนเข็มนาฬิกา

คีระชะ : ตรง

ลำตัว : ตรง

แขน,มือ : ผู้แสดงชาย มือทั้งสองจับไม้ตำข้าว

ผู้แสดงหญิง ตบมือระดับอก

เท้า : ผู้แสดงชาย ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง

ผู้แสดงหญิง ยืนเต็มเท้าซ้าย ยกเท้าขวาลอยมาด้านหน้า

อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงหญิงทำทำตบมือระดับอก โดยให้ฝ่ามือตบกันทำให้เกิดเสียงดัง 1 ครั้ง พร้อมกับยกเท้าขวาตั้ง ยืนเต็มเท้าซ้ายแล้วถ่างน้ำหนักตัวไปด้านหลัง จากนั้นจึงวางเท้าขวาลงเต็มเท้าพร้อมกับยกเท้าซ้าย ยืนเต็มเท้าขวา ปฏิบัติซ้ำกันจนครบกระบวนท่าวงกลม ทวนเข็มนาฬิกาจนกลับมาถึงที่เดิม ส่วนผู้แสดงชายยังคงจับไม้ซ้อมข้าว ตำข้าวในจิ้งหะกรู โดยที่ก้าวเท้าขวาและเท้าซ้ายไปด้านหน้ายืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง

4. กระบวนท่าจับมือชาวสูง
4.1 ทำจับมือชาวผู้แสดงหญิง-หญิง

ภาพที่ 4.85 : ทำจับมือชาวผู้แสดงหญิง-หญิง

คีรีชะ : ผู้แสดงชาย กัมคีรีชะ

ผู้แสดงหญิง ตรง

ลำตัว : ตรง

แขน,มือ : ผู้แสดงชาย มือทั้งสองจับไม้ต่ำข้าว

ผู้แสดงหญิง มือซ้ายเท้าสะเอว มือขวายกสูงระดับคีรีชะจับมือกันทั้ง 3 คน

เท้า : ผู้แสดงชาย ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง

ผู้แสดงหญิง ยืนเต็มเท้าขวา เท้าซ้ายยกมาแตะกันทั้ง 3 คน

อธิบายท่าว่า : ผู้แสดงหญิงยกมือขวาระดับคีรีชะจับมือกัน หันหน้าเข้าวง โดยใช้ปลายนิ้วจับกันทั้ง 3 คน ให้อยู่ตรงกลางของวง มือซ้ายเท้าสะเอว ยืนเต็มเท้าขวาพร้อมกับยกเท้าซ้ายไปด้านหน้า ทำท่ากดลงตามจังหวะ กรู 3 ครั้ง เมื่อครบจังหวะแล้วจึงยกเท้าซ้ายแตะตรงเท้าขวา ทำเช่นนี้ สลับกันไปมาจนครบ 10 ครั้ง จากนั้นจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติในท่าต่อไป ส่วนผู้แสดงชายยังคง ยกไม้ข้ามข้าวต่ำข้าวลงในจังหวะกรู และจังหวะกึ่ง จนจบกระบวนท่า

5. ทำเตรียม

เมื่อผู้แสดงหญิง-ชายรำจนครบกระบวนท่าที่ 1-4 แล้ว หลังจากนั้นผู้แสดงหญิง-ชายจะสลับสับเปลี่ยนตำแหน่งการแสดงโดยผู้แสดงหญิงเป็นฝ่ายดำข้าว ส่วนผู้แสดงชายเป็นฝ่ายรำบ้าง ซึ่งลีลาท่ารำและลักษณะการดำข้าวจะเหมือนกันกับกระบวนท่าที่ 1-4 ซึ่งผู้วิจัยได้อธิบายและวิเคราะห์ภาพการสาธิตในการดำข้าวของผู้แสดงหญิง และการรำของผู้แสดงชาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- ภาพที่ 4.85 : ทำเตรียม
- ศิลปะ : กัมศิลปะเล็กน้อย
- ลำตัว : ตรง
- แขน-มือ : ผู้แสดงชาย มือทั้งสองเท้าสะเอว
ผู้แสดงหญิง มือทั้งสองจับไม้ดำข้าว
- เท้า : ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง
- อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงหญิงทั้ง 3 คน ยืนอยู่กับที่ และจับไม้ดำข้าวในลักษณะที่มือขวาอยู่สูงกว่ามือซ้ายเล็กน้อย หลังจากนั้นจึงยกไม้ซ้อมข้าวลอยห่างจากพื้นเล็กน้อยต่ำลงบนดินที่กำหนดได้เป็นครกดำข้าวโดยให้ไม้ทั้ง 3 ลำ กระทบกันให้ลงจังหวะกรุ 3 ครั้ง และจังหวะกึ่ง 1 ครั้ง ปฏิบัติเช่นนี้จนจบกระบวนท่ารำ ส่วนผู้แสดงชาย ยืนรอจังหวะ ซึ่งยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง โดยที่มือทั้งสองเท้าสะเอวก็มศิลปะเพื่อมองจังหวะของไม้ดำข้าว

6. กระบวนท่ารำในจังหวัด่าง

6.1 ท่ารำดำข้าวในจังหวัด่าง เก้าขวาเตะพื้น

ภาพที่ 4.86 : ท่ารำดำข้าวในจังหวัด่าง เก้าขวาเตะพื้น

คีระชะ : ก้มคีระชะ

ลำตัว : ตรง

แขน,มือ : ผู้แสดงชาย มือทั้งสองเท้าสะเอว

ผู้แสดงหญิง มือทั้งสองจับไม้ไผ่

เท้า : ผู้แสดงชาย ยืนเต็มเท้าซ้าย เท้าขวาทยอยมาเตะชิดกันทั้ง 3 คน

ผู้แสดงหญิง ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง

อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงชายทำท่าเท้าสะเอวทั้งสองข้าง หลังจากนั้นจึงยกเท้าขวามาต้านหน้า โดยที่ให้ปลายเท้าทั้ง 3 คนยกเตะบนพื้น พร้อมทั้งยกเท้าทำท่ากดลงตามจังหวะกรู 3 ครั้ง เมื่อครบจังหวะแล้ว จึงก้าวเท้าขวามาเตะตรงเท้าซ้าย ทำเช่นนี้สลับกันไปมาจนครบ 10 ครั้ง ส่วนผู้แสดงหญิงยังคงยกไม้ซุ่มข้าวต่ำลงพื้นดินที่สมมุติให้เป็นครกดำข้าวในจังหวัด่าง และจังหวะกึ่ง

6.2 ทำรำดำข้าวในจังหวะห่าง ยกเท้าขวา

ภาพที่ 4.87 : ทำรำดำข้าวในจังหวะห่าง ยกเท้าขวา

คีระชะ : กุ่มคีระชะ

ลำตัว : ตรง

แขน,มือ : ผู้แสดงชาย มือทั้งสองเท้าสะเอว

ผู้แสดงหญิง มือทั้งสองจับไม้ไผ่

เท้า : ผู้แสดงชาย ยืนเต็มเท้าซ้าย เท้าขวาขกลอย

ผู้แสดงหญิง ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง

อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงชายเท้าสะเอวพร้อมกับยกเท้าขวาตั้งมาด้านหน้า โดยที่ให้ปลายเท้าทั้ง 3 คนมาแตะกัน โดยที่ยกเท้าทำท่ากดลงตามจังหวะกรู 3 ครั้ง ในจังหวะของไม้ซ้อมข้าวที่ตำลงบนพื้นดินเมื่อครบจังหวะแล้วจึงยกเท้าซ้ายมาแตะตรงเท้าขวา ทำเช่นนี้สลับกันไปมาจนครบ 10 ครั้ง โดยที่ผู้แสดงหญิงยังคงยกไม้ซ้อมข้าวตำลงในจังหวะกรู 3 ครั้ง และจังหวะกึ่ง 1 ครั้ง

7. กระบวนท่ารำ ใช้มือซ่อนข้าวในครก

ภาพที่ 4.88 : ทำใช้มือซ่อนข้าวในครก (สมมุติให้พื้นดินเป็นครกตำข้าว)

คีรีชะ : ผู้แสดงหญิง ก้มคีรีชะต่ำ

ผู้แสดงชาย ก้มคีรีชะ

ลำตัว : ผู้แสดงหญิง โน้มตัวไปด้านหน้า

ผู้แสดงชาย ตรง

แขน,มือ : ผู้แสดงหญิง มือขวาเท้าสะเอว มือซ้ายเหยียดตึง

ผู้แสดงชาย มือทั้งสองจับไม้ซ่อนข้าว

เท้า : ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง

อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงชายโน้มลำตัวก้มต่ำไปด้านหน้า มือขวาเท้าสะเอว และยกมือซ้ายเหยียดตึงลงด้านหน้าพร้อมกับแบมือโดยให้ฝ่ามือองเล็กน้อย ทำท่าโกยสิ่งของอย่างรวดเร็ว 3 จังหวะในจังหวะกรู โดยที่ผู้แสดงหญิงยืนในจุดเดิมและยังคงตำข้าวในจังหวะกรู และจังหวะกึ่งจนจบกระบวนท่ารำ

8. กระบวนท่าตบมือ

8.1 ท่าตบมือยกเท้าขวา วงกลมตามเข็มนาฬิกา

ภาพที่ 4.89 ท่าตบมือ ยกเท้าขวา วงกลมตามเข็มนาฬิกา

คีรีระ : ตรง

ลำตัว : ตรง

แขน,มือ : ผู้แสดงหญิง ตบมือระดับสะเอว

 : ผู้แสดงชาย มือทั้งสองจับไม้ตำข้าว

เท้า : ผู้แสดงหญิง ยืนเต็มเท้าซ้าย ยกเท้าขวาลอย

 : ผู้แสดงชาย ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง

อธิบายท่าจำ : ผู้แสดงชายทำท่าตบมือระดับเอว โดยให้ฝ่ามือตบกันให้เกิดเสียงดัง 1 ครั้ง พร้อมกับยกเท้าขวาลอยงอเข่าเล็กน้อย ยืนเต็มเท้าซ้ายแล้วถ่ายน้ำหนักตัวไปด้านหลังหลังจากนั้นจึงวางเท้าขวาลงเต็มเท้าพร้อมกับยกเท้าซ้าย ยืนเต็มเท้าขวา ปฏิบัติสลับซ้ำกันจนครบกระบวนท่าวงกลมตามเข็มนาฬิกา ส่วนผู้แสดงหญิงยังคงจับไม้ซ้อมข้าวตำข้าวในพื้นดิน (สมมุติให้เป็นครกตำข้าว) ในจังหวะกรุ

8.2 ทำตบมือ ยกเท้าซ้าย วงกลมทวนเข็มนาฬิกา

ภาพที่ 4.90 : ทำตบมือ ยกเท้าซ้าย วงกลมทวนเข็มนาฬิกา

คีรุษะ : ตรง

ลำตัว : ตรง

แขน,มือ : ผู้แสดงหญิง ตบมือระดับอก
ผู้แสดงชาย มือทั้งสองจับไม้ซ้อมข้าว

เท้า : ผู้แสดงหญิง ยืนเต็มเท้าขวา ยกเท้าซ้ายลอยมาด้านหน้า
ผู้แสดงชาย ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง

อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงชายทำท่าตบมือระดับอกโดยให้ฝ่ามือตบกันทำให้เกิดเสียงดัง 1 ครั้ง พร้อมกับยกเท้าซ้ายมาด้านหน้า งอเข่าเล็กน้อย ยืนเต็มเท้าขวา แล้วถ่ายน้ำหนักตัวไปด้านหลัง จากนั้นจึงวางเท้าซ้ายลงเต็มเท้าพร้อมกับยกเท้าขวามาด้านหน้า งอเข่าเล็กน้อย ยืนเต็มเท้าซ้าย ปฏิบัติซ้ำกันจนครบกระบวนท่าวงกลมทวนเข็มนาฬิกา ส่วนผู้แสดงหญิงยังคงจับไม้ซ้อมข้าวตำข้าวในจังหวะกรู โดยยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง

9. กระบวนท่ารำจับมือชาวสูง

9.1 ท่าจับมือชาว ผู้แสดงชาย

ภาพที่ 4.91 ท่าจับมือชาวผู้แสดงชาย-ชาย

คีรีชะ : ตรง

ลำตัว : ตรง

แขน,มือ : ผู้แสดงหญิง มือซ้ายเท้าสะเอว มือขวายกสูงระดับคีรีชะจับมือกันทั้ง 3 คน

ผู้แสดงชาย มือทั้งสองจับไม้ซ้อมข้าว

เท้า : ผู้แสดงหญิง ยืนเต็มเท้าซ้าย เท้าขวาตามมาแตะกันทั้ง 3 คน

ผู้แสดงชาย ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง

อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงชายยกมือขวาสูงระดับคีรีชะ โดยจับมือกันซึ่งใช้ปลายนิ้วจับกันทั้ง 3 คน ให้อยู่สูงเหนือคีรีชะตรงกลางวง มือซ้ายเท้าสะเอว ยืนเต็มเท้าซ้ายพร้อมกับยกเท้าขวาไปด้านหน้าทำท่ากดลงตามจังหวะ กรู 3 ครั้ง เมื่อครบจังหวะแล้วจึงยกเท้าขวาแตะตรงเท้าซ้าย ทำเช่นนี้สลับกันไปมาจนครบ 10 ครั้ง จากนั้นจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติในท่าต่อไป ส่วนผู้แสดงหญิงยังคงยกไม้ซ้อมข้าวต่ำขาลงในจังหวะกรู และจังหวะกิ่งจนจบกระบวนท่า

9.2 ทำจับมือซ้ายผู้แสดงชาย-ชาย

ภาพที่ 4.92 : จับมือซ้ายผู้แสดงชาย-ชาย

คีระชะ : ผู้แสดงหญิง ก้มคีระชะ

ผู้แสดงชาย ตรง

ลำตัว : ตรง

แขน,มือ : ผู้แสดงหญิง มือซ้ายยกสูงจับมือกันทั้ง 3 คน มือขวาเท้าสะเอว

ผู้แสดงชาย มือทั้งสองจับไม้ซ้อมชัก

เท้า : ผู้แสดงหญิง เท้าซ้ายยกสูงงอเข่าเล็กน้อยยืนเต็มเท้าขวา

ผู้แสดงชาย ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง

อธิบายท่าว่า : ผู้แสดงชายยกมือซ้ายชูสูงเหนือคีระชะ โดยจับมือกันทั้ง 3 คน ซึ่งใช้ปลายนิ้วจับกันให้อยู่สูงเหนือคีระชะตรงกลางวง มือขวาเท้าสะเอว ยืนเต็มเท้าขวา พร้อมกันยกเท้าซ้าย งอเข่าเล็กน้อยไปด้านหน้าโดยทำท่ากดลงตามจังหวะกรู 3 ครั้ง เมื่อครบจังหวะแล้วจึงยกเท้าซ้ายแตะตรงเท้าขวา ทำเช่นนี้สลับกันไปมาจนครบ 10 ครั้ง จากนั้นจึงเปลี่ยนไปปฏิบัติในท่าต่อไป ส่วนผู้แสดงหญิงยังคงตำข้าวลงในจังหวะกรู และจังหวะกิ่งจนจบกระบวนการ

ภาพที่ 4.93 : ทำจบ

คีระชะ : ตรง

ลำตัว : ตรง

แขน,มือ : ชูมือทั้งสองเหนือคีระชะ

เท้า : ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง

อธิบายท่ารำ : ผู้แสดงชูมือสูงเหนือคีระชะ โดยคว่ำฝ่ามือลงให้ปลายนิ้วชนกันทั้งผู้แสดงชาย และผู้แสดงหญิง ยืนเต็มเท้าทั้งสองข้าง ส่วนไม้ซุ่มซำยังคงวางไว้ในลักษณะตั้งโดยให้แนบกับลำตัวของผู้แสดงหญิงซึ่งอยู่ตรงด้านหน้าของผู้แสดงหญิง หลังจากนั้นจึงแยกย้ายเดินออกจากลานแสดงซึ่งเป็นกระบวนการทำจบในการรำตำข้าว

จากการศึกษาวิเคราะห์ท่ารำดำข้าวในลักษณะต่างๆ ทำให้สามารถเห็นถึงลักษณะของกระบวนการท่ารำหรือรูปแบบของการแสดงรำดำข้าวดังนี้

1. ลักษณะของท่าและรูปแบบที่ปรากฏซึ่งมีอยู่ 9 กระบวนท่า ได้แก่ กระบวนท่าเข้าวงกระบวนท่าออกจากวงกระบวนท่าวงกลมทวนเข็มนาฬิกา และกระบวนท่าวงกลมตามเข็มนาฬิกา ซึ่งลักษณะการปฏิบัติท่ารำจะเป็นลักษณะเลียนแบบการดำข้าวของกะเที๋ยงที่ใช้ทำเหยียบอุปกรณ์ดำข้าว คือ ครกกะเดี๋ยง ซึ่งใช้ทำท่าทำเหยียบครกกะเดี๋ยง ใช้มือท่าทำกอบข้าวและซ้อนข้าวในครกเป็นต้น การแสดงรำดำข้าวเป็นการแสดงเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตการดำรงชีพที่ต้องอาศัยข้าวเป็นอาหารหลักในการดำรงชีพ และเป็นการแสดงจึงมิได้เน้นการรำเพียงแต่เป็นการแสดงความสุขสนุกสนานและเป็นการสื่อให้เห็นลักษณะของการดำข้าว ซึ่งเป็นการดำรงชีพภายในกลุ่มชน ดังนั้นท่ารำหรือท่าทางต่างๆ ที่แสดงออกมาก็จะต้องเป็นท่าทางที่สามารถสื่อถึงลักษณะที่สำคัญที่ออกมาได้ด้วย ซึ่งสามารถแยกลักษณะท่ารำตามส่วนของร่างกายได้หลายลักษณะดังนี้

2. ลักษณะการใช้มือพบว่า ผู้แสดงชายจะถือไม้ไผ่คนละ 1 ลำ ซึ่งมีขนาดยาว 2 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 5 เซนติเมตร เป็นอุปกรณ์ประกอบในการแสดงรำดำข้าว เพื่อแสดงลักษณะการดำข้าว ส่วนผู้แสดงหญิง เป็นฝ่ายรำโดยใช้มือทำสะเอว ตบมือและจับมือ

1. การใช้ศีรษะ

1.1 ศีรษะตั้งตรง เป็นท่าที่พบมากที่สุดในหลายกระบวนท่ารำ โดยเฉพาะท่ารำตบมือ, ท่ารำจับมือ

1.2 ศีรษะเอียงตามลำตัว เป็นท่าที่พบมากในกระบวนท่ารำอวงกลมตามเข็มนาฬิกา และท่ารำอวงกลมทวนเข็มนาฬิกา

1.3 ศีรษะไปตามลำตัว เป็นท่าที่พบมากในกระบวนท่าโน้มลำตัว ซึ่งมักเป็นท่าโน้มลำตัว โดยใช้มือซ้อนข้าวในครกดำข้าว

2. การใช้ลำตัว

2.1 ลำตัวตั้งตรง การใช้ลำตัวในลักษณะนี้ เป็นท่าใช้ขณะเดินรำเข้าไปในวง เดินรำออกนอกวง ท่ารำวงกลมตามเข็มนาฬิกาและท่ารำวงกลมทวนเข็มนาฬิกา

2.2 โนม้ตัวไปด้านหลัง เป็นท่ารำที่ใช้ขณะรำเคลื่อนที่ในการก้มตัวในท่ารำโดยใช้มือซ้อนข้าวในครกซึ่งมีการโน้มลำตัวประมาณ 45 องศา

3. การใช้มือ

ในการรำดำข้าวผู้วิจัยพบว่ามีการใช้มือ ดังนี้

3.1 การทำสะเอว

3.2 การอฝ่ามือ

3.3 การตบมือ

3.4 การจับมือ

3.1 การทำสะเอว

3.1.1 การทำสะเอวข้างเดียว ใช้ในกระบวนการทำรำซ้อนข้าวในครกตำข้าว

3.1.2 การทำสะเอวสองข้าง ใช้ในกระบวนการทำยื่นหรือจังหวะกระทบของไม้ซ้อมข้าว

3.2 การงอฝ่ามือ พบว่าใช้ในการทำทำซ้อนข้าวในครกตำข้าว ในลักษณะหงายฝ่ามือแล้วงอฝ่ามือเข้าหาตัวเล็กน้อย

3.3 การตบมือ พบว่าเป็นการใช้ฝ่ามือทั้ง 2 ข้างตบกันเพื่อให้เกิดเสียงดัง

3.4 การจับมือ พบว่าใช้ในการช้อนข้าวเข้าวงโดยที่ผู้แสดงหญิงใช้มือขวาชูสูงจับมือกันในลักษณะกำมือหลวมๆ จังกันทั้ง 3 คน

4. การใช้เท้า

4.1 ท่ายกเท้าตามจังหวะ โดยใช้เท้าซ้ายสลับซ้าย-ขวาไปตามจังหวะของไม้ซ้อมข้าวโดยวางเท้าลงเต็มเท้าและวางเท้าเสมอกัน

4.2 ท่ายกเท้าเตะ พบว่ายกเท้าขวาไปด้านหลังทำท่าเตะ 3 ครั้ง โดยไม่ถูกพื้น (ยกลอย) โดยใช้เท้าขวาทำท่ายกเท้าเตะพื้น เท้าซ้ายยืนเต็มเท้า และปฏิบัติสลับเท้าขวาและซ้ายจนครบกระบวนการทำที่ 2-3

4.3 ท่ายกเท้า พบว่ามีการยกเท้าสลับซ้าย-ขวาไปตามจังหวะของไม้ซ้อมข้าวโดยยกเท้าขวาไปด้านหลัง ในลักษณะเท้าตั้งห่างจากพื้นเล็กน้อย มักจะพบในท่ารำที่ 7-8 คือกระบวนการทำรำตามเข็มนาฬิกาและท่ารำทวนเข็มนาฬิกา

4.4 ท่ากระโดด พบว่าเป็นการกระโดดก้าวเท้าไปด้านหลังที่ละข้างตามจังหวะ ส่วนเท้าอีกข้างหนึ่งยกขาตั้งไปด้านหลังโดยให้ปลายเท้าชี้ไปด้านหลัง โดยใช้เท้าก้าวกระโดดสลับซ้าย-ขวาไปตามจังหวะของดนตรีและไม้ซ้อมข้าว

ทิศทางการเคลื่อนที่ของเท้า

1. เคลื่อนที่ไปด้านหลัง

ในท่ายกเท้าเตะ เดินเข้าวง

ท่าก้าวกระโดด หมุนตามวงกลมทวนเข็มนาฬิกา และวงกลมตามเข็มนาฬิกา

ท่าก้าวกระโดด หมุนตามวงกลมตามเข็มนาฬิกา และวงกลมทวนเข็มนาฬิกา

2. เคลื่อนที่ถอยหลัง

ในท่ายกเท้าก้าวตามจังหวะ

จะเห็นได้ว่าในท่ารำตำข้าวทั้งหมดนี้ เป็นท่ารำซึ่งจัดได้ว่าเป็นการทำท่าทางประกอบการเลียนท่าแบบ ท่าทางการตำข้าว

ลักษณะเด่นของการแสดงรำดำข้าวคือการให้เท้าก้าวแต่ละซึ่งมีลักษณะเป็นการเลียนแบบการเหยียบครกตำข้าว (ครกกระเดื่อง) และการก้มตัวโดยใช้มือซ้อนข้าวในครกอย่างรวดเร็วซึ่งเป็นการสื่อให้เห็นถึงวิถีการดำรงชีพของกลุ่มชนได้อย่างชัดเจน

4. การใช้เท้า

4.1 ยืนเต็มฝ่าเท้า วางเท้าทั้งสองข้างเต็มฝ่าเท้า โดยให้เท้าซ้ายและเท้าขวาห่างกันเล็กน้อย ยกเท้าโดยส่งปลายเท้าออกไป เป็นการยกเท้าขึ้นสูงแต่ไม่งอเข่า ส่งปลายเท้าไปด้านหลัง พบในท่าวงกลมทวนเข็มนาฬิกา และวงกลมตามเข็มนาฬิกา

กระโดดเป็นการสปริงตัวขึ้นจากพื้นและก้าวเท้าออกไปข้างหนึ่ง การกระโดดใช้เมื่อต้องการจะก้าวเท้าพร้อมกับโน้มลำตัวไปด้านหลัง และเมื่อจะเปลี่ยนไปปฏิบัติท่ารำอีกข้างหนึ่งหรือเมื่อปฏิบัติท่ารำนั้นๆ ซ้ำอีกซึ่งการกระโดดช่วยให้การรำดำข้าวดูคล่องแคล่วว่องไวมากยิ่งขึ้น

สรุปการใช้ส่วนของร่างกายในการรำดำข้าวได้ดังนี้

ศีรษะ พบว่ามีการใช้ศีรษะตั้งตรงในการรำมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะปฏิบัติได้สะดวก และเหมาะสมกับการรำดำข้าวที่ต้องการความคล่องแคล่วรวดเร็วอย่างต่อเนื่องหากเป็นการใช้ศีรษะในลักษณะอื่น อาจจะทำให้การเคลื่อนไหวไม่รวดเร็วเช่นนั้น และยังพบว่ามีการใช้ศีรษะในลักษณะอื่นๆ เช่นก้มได้แก่ ศีรษะเอียงไปด้านข้าง และก้มศีรษะซึ่งการใช้ศีรษะลักษณะต่างๆ มีความสัมพันธ์กับการใช้ลำตัวเช่นกัน แต่ในการใช้ศีรษะลักษณะใดก็ตามสายตาของผู้รำ และผู้ดำข้าวจะต้องจับอยู่ที่ไม้ดำข้าวที่ลงกระทบพื้นเป็นสำคัญ

ลำตัว พบว่า ลำตัวตั้งตรง เป็นลักษณะการใช้ลำตัวที่พบในท่ารำดำข้าวมากที่สุดซึ่งลำตัวตั้งตรงเป็นลักษณะลำตัวปกติในท่ารำส่วนใหญ่ ที่อาจจะเคลื่อนไหวได้สะดวกในท่ารำส่วนใหญ่ นอกจากนี้ยังมีการใช้ลำตัวในหลายลักษณะทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้แสดงสามารถใช้ลำตัวเคลื่อนไหวในท่าอื่นๆ ได้โดยสะดวก เช่น ลำตัวโน้มไปด้านหลังในท่าตบมือรอบวงกลมทวนเข็มนาฬิกาและวงกลมตามเข็มนาฬิกา เป็นต้น

มือและแขน พบว่าลักษณะที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นการใช้มือระดับลำตัว และเป็นการใช้มือง่ายๆ ได้แก่ ตบมือ จับมือ และพบเมื่อในลักษณะงอฝ่ามือ พบเมื่อมีการทำท่าทางซ้อนข้าวในครกตำข้าว ตบมือพบในท่าวงกลมตามเข็มนาฬิกาและวงกลมทวนเข็มนาฬิกา ซึ่งมีตำแหน่งในการรำแตกต่างกันไปตามกระบวนการ และตั้งข้อมือในลักษณะมือแบส่วนลักษณะของแขนในท่ารำดำข้าวเป็นลักษณะแขนงอไม่เหยียดตึง เพื่อให้เคลื่อนไหวได้สะดวก และเหยียดแขนตั้งโดยมือหนึ่งจะส่งออกไปด้านหลังระดับศีรษะ ในท่าจับมือกันระหว่างผู้รำ 3 คน ส่วนมืออีกข้างหนึ่งจะยกขึ้นทำสะเอว

ขาและเท้า พบว่าในการรำดำข้าวต้องเป็นผู้ที่มีกำลังขาที่แข็งแรงเพื่อช่วยในการทรงตัวในการก้าวกระโดดเท้า เพื่อแสดงความสามารถในการใช้ลำตัวลักษณะต่างๆ นอกจากนี้ยังพบว่าตลอดการรำเท้าของผู้แสดงจะไม่มีการงอเข่า ส่วนการใช้เท้าพบว่ามี 4 ลักษณะ มีการยกเท้า การยืนเต็มฝ่าเท้า การก้าวเท้าและ

การก้าวกระโดด ซึ่งการกระโดดและการก้าวทำนั้นพบว่ามักจะใช้ควบคู่กันเสมอ เพราะการกระโดดช่วยทำให้การเคลื่อนไหวในการรำดูแคล่วคล่องว่องไวมากยิ่งขึ้น

2. ทิศทางในการเคลื่อนไหว จากการศึกษาพบว่า ท่ารำดำข้าวมีทิศทางการเคลื่อนไหวไปด้านหน้า, ถอยหลัง วงกลมตามเข็มนาฬิกา และวงกลมทวนเข็มนาฬิกา

3. ลักษณะท่ารำ จากการศึกษาพบว่า ท่ารำดำข้าวนอกจากจะแสดงถึงท่าทางที่สื่อให้เห็นถึงวิถีชีวิตดำรงชีวิตของกลุ่มชนแล้วยังแสดงให้เห็นถึงความสวยงาม และความพร้อมเพรียงในการดำข้าวอีกด้วย ซึ่งลักษณะท่ารำดำข้าวโดยส่วนใหญ่เป็นท่าทางที่เลียนแบบกิริยาท่าทางธรรมชาติของมนุษย์ในการดำข้าว แล้วนำมาดัดแปลงให้เกิดความสวยงามและความพร้อมเพรียง ซึ่งลักษณะท่าทางที่ปรากฏแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชนชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านโดยสามารถจำแนกออกได้ดังนี้

3.1 ทำเลียนแบบกิริยาของมนุษย์ ได้แก่ ท่าดำข้าว ท่าซ้อนข้าวในครกและท่าเหยียบครกกระเดื่อง

3.2 ท่าเบ็ดเตล็ด ได้แก่ ท่าตบมือ ท่าทำสะเอว ท่าจับมือ

สังเกตได้ว่าโดยส่วนใหญ่ท่ารำจะเป็นการเลียนแบบกิริยาของมนุษย์ ซึ่งท่ารำที่มาจากการเลียนแบบกิริยาของมนุษย์ซึ่งเป็นกระบวนการท่ารำ ทั้งนี้เพื่อเป็นการสื่อแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต และการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชนชาวกะเหรี่ยง

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าในการรำดำข้าวแต่ละครั้ง ผู้แสดงชายและผู้แสดงหญิงจะปฏิบัติท่ารำเหมือนกัน โดยที่ผู้แสดงชายจะเป็นฝ่ายดำข้าวก่อน ซึ่งผู้แสดงหญิงจะเป็นฝ่ายรำจนจบกระบวนการท่ารำแล้วหลังจากนั้นจะสลับเปลี่ยนกันระหว่างผู้แสดงด้วยกัน กล่าวคือ ผู้แสดงหญิงเป็นฝ่ายดำข้าว และผู้แสดงชายเป็นฝ่ายรำบ้างซึ่งรูปแบบของการดำข้าว ตลอดจนการรำนั้นจะมีลีลาท่าทางซึ่งเหมือนกันเพียงแต่ได้มีการสลับเปลี่ยนผู้แสดงหญิงและผู้แสดงชายเท่านั้นเอง

4. การใช้พลังในการรำ ในการรำดำข้าวผู้แสดงต้องใช้พลังในการรำ ซึ่งเป็นพลังที่มีความแรงต่อเนื่องและหนักแน่น โดยในขณะที่รำผู้แสดงจะต้องใช้พลังของขาและมือเป็นส่วนมาก เพราะเป็นการรำในการเลียนแบบกิริยาของมนุษย์ในการดำข้าว ซึ่งเสียงของไม้ซ้อมข้าวและเสียงดนตรีตลอดจนเสียงของผู้ร้องเพลงนั้นก็แสดงถึงความคล่องตัวในการรำ เพราะมีความเร็วสม่ำเสมอ และสร้างความเร้าใจ ซึ่งสอดคล้องกับการรำดำข้าวที่มีจังหวะเร็วกระชับ สม่ำเสมอตลอดทั้งเพลง แสดงถึงความสามารถในการใช้วัยวะส่วนต่างๆ ในหลายรูปแบบอย่างชัดเจน เช่น การใช้มือซ้อนข้าวในครกและการใช้เท้าเหยียบครกกระเดื่อง เป็นต้น

จากลักษณะท่ารำดำข้าว พบว่ามีลักษณะเด่นดังนี้คือ การใช้ไม้ไผ่ซึ่งมีขนาดยาว 2 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 5 เซนติเมตร นำมาเป็นไม้ซ้อมข้าวซึ่งกำหนดให้เป็นจังหวะ กรู กรู กิ่ง มาเป็นอุปกรณ์ในการแสดง โดยจัดแบ่งเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายดำข้าว และฝ่ายรำ ดังกล่าว และการใช้ลำตัวของผู้แสดงในลักษณะการโน้มลำตัวไปด้านหน้ามาก และสามารถใช้มือซ้อนข้าว ในครกดำข้าว (สมมุติพื้นดินเป็นครกดำข้าว) ซึ่งแสดงถึงความสามารถในการใช้ลำตัวและการใช้มือของผู้แสดง นอกจากนี้ การก้าวเท้ากระโดดสปริงตัวขึ้น และก้าวเท้า

ข้างหนึ่งออกไปด้านหน้า เพื่อเปลี่ยนท่าร่างกลมทวนเข็มนาฬิกาและวงกลมตามเข็มนาฬิกา และนอกจากนี้ยังมีท่าโน้มตัวไปด้านหน้าโดยที่ใช้มือซ้อนขั้วในครกอย่างรวดเร็ว ซึ่งผู้แสดงจะต้องใช้ความสามารถ ตลอดจนปฏิภาณไหวพริบของแต่ละคน ถ้ายกมือข้างจะถูกไม้ซ้อมขั้วโดนมือ ดังนั้นผู้แสดงต้องคอยจับจังหวะ และต้องจดจำท่าว่าได้อย่างแม่นยำ ซึ่งเป็นการแสดงถึงความว่องไวในการเคลื่อนไหวของผู้แสดง ซึ่งเป็นอีกลักษณะหนึ่งที่ผู้วิจัยสังเกตเห็น ซึ่งการเคลื่อนไหวดังกล่าวนี้เป็นลักษณะเฉพาะของการรำท่าข้าว

4.4 การแสดงเพลงกล่อมลูก

การแสดงเพลงกล่อมลูกเป็นการแสดงถึงความรักและความผูกพันของผู้เป็นพ่อและแม่ที่มีต่อลูก โดยแสดงให้เห็นถึงลักษณะการอุ้มลูก กล่อมลูกที่มาจากตำนานที่เล่าสืบต่อกันมาเป็นนิทานพื้นบ้านของกลุ่มชนชาวกะเหรี่ยงซึ่งร้องเป็นบทกล่อมลูก โดยภรรยาจะเป็นฝ่ายเลี้ยงลูกอยู่กับบ้าน ทำงานบ้าน ส่วนสามีจะทำงานนอกบ้านเมื่อกลับจากทำงานก็จะรีบไปหาลูก ไปเล่นกับลูกในขณะที่นอนเปล หรือพูดภาษากะเหรี่ยงว่า ท่วมโพลาจีย แปลเป็นภาษาไทย คือ การเล่นจะเอ๋ กับลูก แล้วร้องเพลงกล่อมลูก ซึ่งเนื้อหาความหมายของเพลงเพื่อกล่อมให้ลูกหลับ เพื่อที่ว่าผู้เป็นแม่จะได้ทำงานบ้านต่อไป

จากข้อมูลต่างๆ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้น ทำให้ผู้วิจัยได้ทำการอนุมานลักษณะท่าทางและบันทึกภาพถ่าย เพลงกล่อมลูก ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการบันทึกภาพโดยใช้ผู้แสดง 2 คน แสดงเป็นแม่ 1 คน เป็นพ่อ 1 คน แสดงท่าทางต่างๆ ในการร้องเพลงกล่อมลูก และทำไกวเปล ซึ่งจากการสันนิษฐานแล้วน่าจะเป็นลักษณะท่าทางการแสดงของผู้เป็นแม่และพ่อที่แสดงความรักและห่วงใยที่มีต่อลูกไม่ว่าจะเป็นการนอน การอุ้มลูก โดยที่ลักษณะท่าทางและลำดับขั้นตอนในการแสดงเพลงกล่อมลูก จะมีลักษณะดังนี้

4.4.1 ลักษณะท่าแสดงเพลงกล่อมลูก

1. ผู้ที่แสดงเป็นแม่ร้องเพลงกล่อมลูก โดยอุ้มลูกไว้ที่อก
2. ผู้ที่แสดงเป็นพ่อกลับมาจากทำงานนอกบ้าน เดินไปหาลูกที่ผู้แสดงเป็นแม่อุ้มลูกอยู่ แสดงท่าทางเล่นกับลูก และช่วยกันดูแลลูกเพื่อให้ลูกนอน

3. ผู้ที่แสดงเป็นแม่นำลูกนอนในเปล ผู้ที่แสดงเป็นพ่อช่วยไกวเปลจนกระทั่งลูกหลับ

ซึ่งลักษณะท่าทางต่างๆ มีลักษณะดังต่อไปนี้

ลักษณะท่าทางและลำดับขั้นตอนในการแสดงเพลงกล่อมลูก ในงานวิจัยฉบับนี้เป็นเพียงภาพการสาธิตการแสดงเพลงกล่อมลูก ซึ่งจากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปสัมภาษณ์ผู้ที่เคยแสดงเพลงกล่อมลูก ทำให้ผู้วิจัยได้ทำการอนุมานลักษณะท่าทางโดยบันทึกภาพถ่าย โดยให้ชาวกะเหรี่ยง คือ หน่อแอเอะแสดงเป็นแม่และนายสีโม แสดงเป็นพ่อ เป็นผู้สาธิตท่าทางการแสดงเพลงกล่อมลูก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.4.2 การวิเคราะห์ท่าแสดงเพลงกล่อมลูก

ภาพที่ 4.94 : ลักษณะท่าทางในการแสดง เพลงกล่อมลูก ทำที่ 1

วิธีปฏิบัติ : ผู้แสดงหญิงเดินอุ้มลูกก้าวมาด้านหน้า 6 ก้าว มองดูลูกโดยผู้แสดงชายยังยืนอยู่ด้านหลัง

ภาพที่ 4.95 : ลักษณะท่าทางในการแสดง เพลงกล่อมลูก ทำที่ 2

วิธีปฏิบัติ : ผู้แสดงหญิงคนเดิม เดินอุ้มลูกถอยหลัง 4 ก้าว เหมือนท่าที่ 1 ผู้แสดงหญิงมองดูลูกใน
 กิริยาท่าทางต่าง ๆ ผู้แสดงชายเดินมาหยุดอยู่ตรงเปล

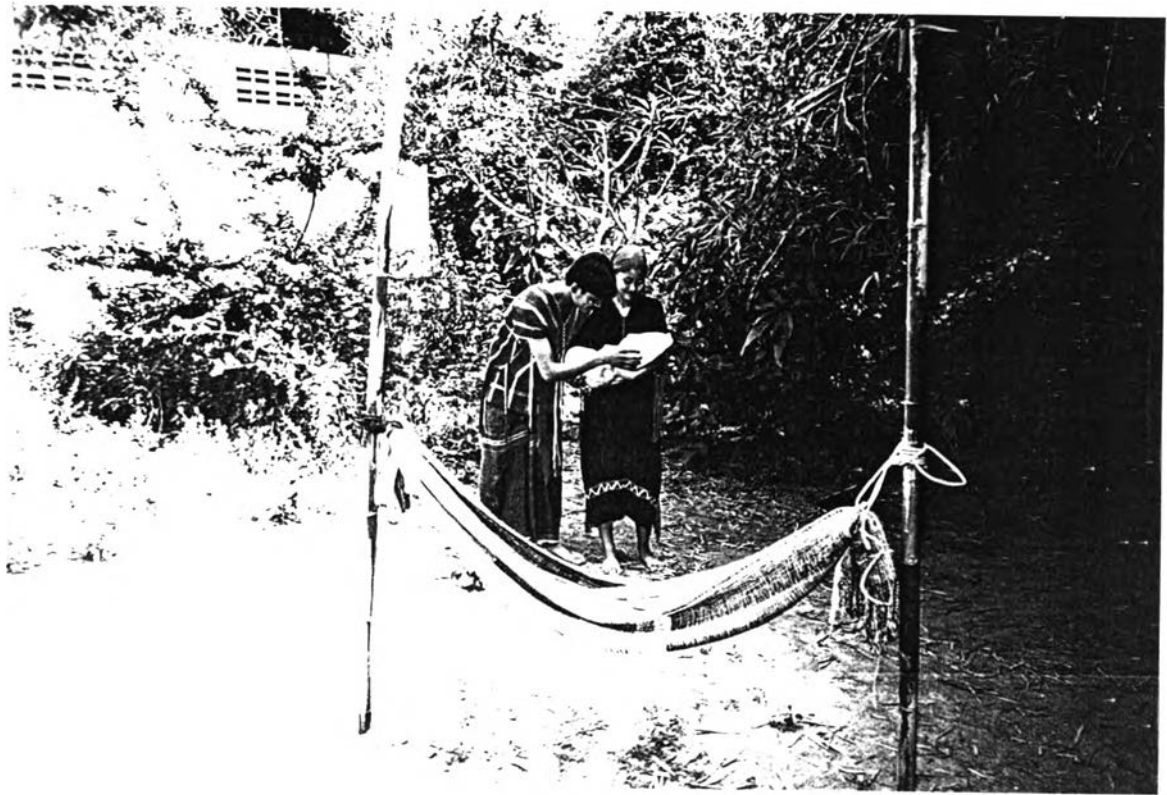
ภาพที่ 4.96 : ลักษณะท่าทางในการแสดง เพลงกล่อมลูก ทำที่ 3

วิธีปฏิบัติ : ผู้แสดงชาย 1 คน ซึ่งแสดงเป็นพ่อ ใช้มือขวาจับข้อศอกของผู้แสดงหญิงเดินมาทางด้านหน้า หรือจะเดินไปเดินมาก็ได้

ภาพที่ 4.97 : ลักษณะท่าทางในการแสดง เพลงกล่อมลูก ทำที่ 4

วิธีปฏิบัติ : ผู้แสดงชายยังคงใช้มือซ้ายจับแขนผู้แสดงหญิงในลักษณะเดิม (ทำที่ 3) ผู้แสดงหญิงอุ้มลูกไว้ระดับอก ผู้แสดงทั้ง 2 คนมองดูลูก ในกิริยาท่าทางต่างๆ และเดินไปมาทางด้านซ้ายมือของผู้แสดง

- ภาพที่ 4.98 : ลักษณะท่าทางในการแสดง เพลงกล่อมลูก ทำที่ 5
- วิธีปฏิบัติ : ผู้แสดงชายและผู้แสดงหญิงอุ้มลูก แล้วหยุดยืนอยู่กับที่มองดูลูกในกิริยาท่าทางต่างๆ อาจจะเล่นหรือพูดคุยกับลูกในระหว่างนี้ก็ได้

ภาพที่ 4.99 : ลักษณะท่าทางในการแสดง เพลงกล่อมลูก ทำที่ 6

วิธีปฏิบัติ : ผู้แสดงชายเดินก้าวเท้ามาทางด้านขวามือของผู้แสดงหญิงทางด้านหน้า หยุดตรงแปลซึ่ง
จัดเตรียมไว้ให้ลูกนอน หลังจากนั้นใช้วิธีการหลอกล้อ ชี้ชวนให้ดูสิ่งของบนท้องฟ้า
โดยผู้แสดงหญิงยังยืนอุ้มลูกในท่าเดิมทางด้านหลังของผู้แสดงชาย

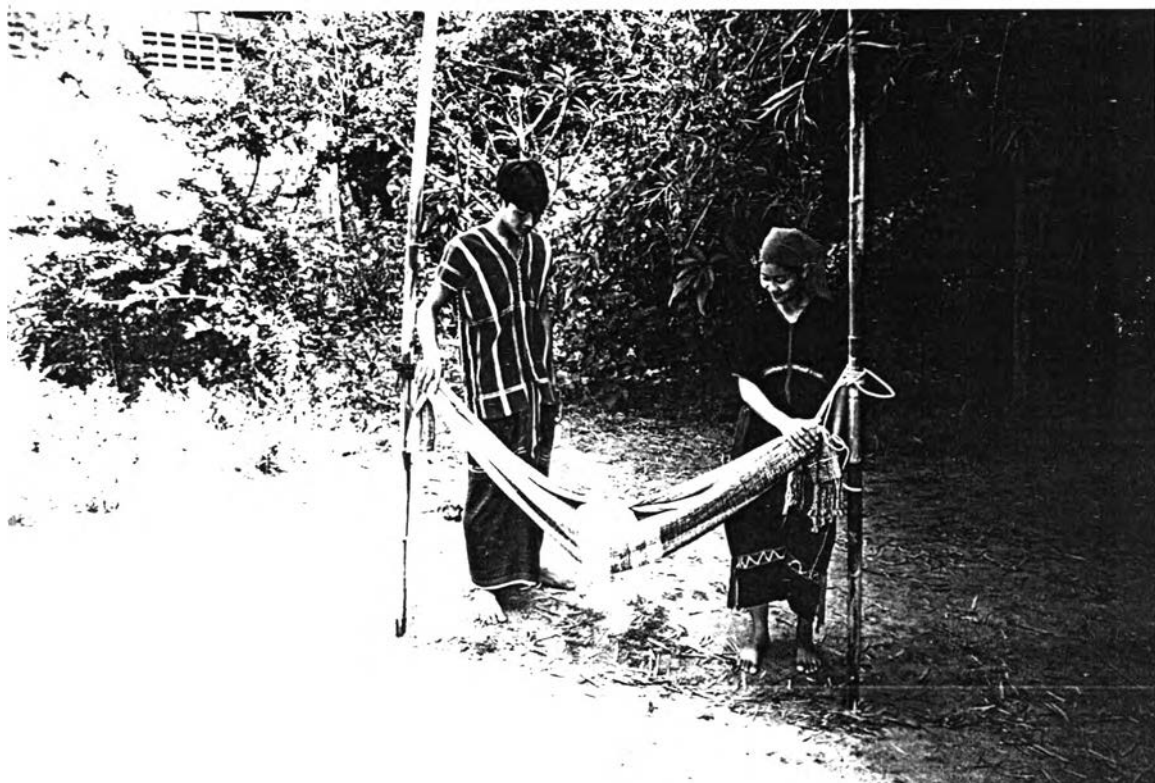

ภาพที่ 4.100 : ลักษณะท่าทางในการแสดง เพลงกล่อมลูก ท่าที่ 7

วิธีปฏิบัติ : ผู้แสดงชาย ยืนอยู่กับที่ มือขวาจับเชือกก้ามมองดูลูก ซึ่งผู้แสดงหญิงอุ้ม มือขวาจับเปล ผู้แสดงหญิง ก้ามมองลูก อุ้มลูกนอนในเปล

- ภาพที่ 4.101 : ลักษณะท่าทางในการแสดง เพลงกล่อมลูก ท้าที่ 8
 วิธีปฏิบัติ : ผู้แสดงชาย นั่งลงโดยใช้มือซ้ายไกวเปล มองดูลูก
 ผู้แสดงหญิง ยังคงอุ้มลูกวางในเปล มองดูลูก พยายามกล่อมให้ลูกหลับ

ภาพที่ 4.102 : ลักษณะท่าทางในการแสดง เพลงกล่อมลูก ทำที่ 9
 วิธีปฏิบัติ : ผู้แสดงชาย ผู้แสดงหญิง ยืนจับเชือกไกวเปลคนละด้านมองดูลูก โดยผู้แสดงชายยืนทางด้านขวามือผู้แสดง ผู้แสดงหญิงยืนทางด้านซ้ายมือของผู้แสดง

สรุป การแสดงเพลงกล่อมลูกเป็นลักษณะการแสดงที่มุ่งเน้นไปที่ความรัก ความสัมพันธ์ของผู้ที่เป็นพ่อและแม่ ซึ่งท่าทางหรือกิจวัตรที่แสดงออกมาทั้ง 2 คน ในขณะอุ้มลูก ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่แสดงเป็นแม่ทำตามเนื้อเพลงกล่อมลูก ซึ่งจะเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างแม่และลูกได้เป็นอย่างดี ดังจะเห็นได้จากความสัมพันธ์ระหว่างแม่และลูกของคนไทยที่เราพบเห็นกันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่ทั้งนี้ในปัจจุบันไม่มีปรากฏการแสดงเพลงกล่อมลูกแล้ว ทำให้ลักษณะการแสดงรวมทั้งท่าทางหรือกิจวัตรต่างๆ ของผู้แสดงนั้น ไม่มีการสืบทอดต่อ นอกจากนี้การแสดงเพลงกล่อมลูกยังเป็นการแสดงที่มุ่งเน้นให้ผู้ชมเกิดจินตนาการ และให้ความรับผิดชอบต่อครอบครัวมากยิ่งขึ้น ดังนั้นลักษณะของท่าทางต่างๆ จึงไม่มีแบบแผนที่แน่นอนตายตัว เพียงแต่ให้นักแสดงสามารถแสดงให้เกิดความรัก ความผูกพันที่มีต่อลูก ซึ่งใช้บทเพลงกล่อมลูกของชาวกระเหรี่ยงนำมาร้องเพื่อให้เกิดความเชื่อมโยง และดึงดูดความสนใจของผู้ชมก็เป็นได้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการอนุมานถึงลักษณะของท่าทางในการแสดง รวมทั้งลำดับขั้นตอนในการแสดง โดยนำเอาข้อมูลต่างๆ มาประกอบกัน ทำให้สามารถสรุปลักษณะหรือขั้นตอนในการแสดงได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ผู้ที่แสดงเป็นแม่ร้องเพลงกล่อมลูก โดยอุ้มลูกไว้ที่อก
2. ผู้ที่แสดงเป็นพ่อกลับมาจากทำงานนอกบ้าน เดินไปหาลูกที่ผู้แสดงเป็นแม่อุ้มลูกอยู่ แสดงท่าทางต่างๆ เล่นกับลูก และช่วยกันดูแลลูกเพื่อให้ลูกนอนหลับ
3. ผู้ที่แสดงเป็นแม่นำลูกนอนในเปล ผู้ที่แสดงเป็นพ่อช่วยไกวเปลจนกระทั่งลูกหลับ ซึ่งลักษณะท่าทางที่ใช้ก็จะเป็นท่าที่อุ้มลูกระดับอก เช่น ท่าอุ้มลูกโย้ไปทางด้านขวา และโย้ไปทางด้านซ้าย สลับไปมาตามเนื้อร้องของเพลงกล่อมลูก ท่าที่ผู้แสดงเป็นพ่อและแม่อุ้มลูก หรือท่าที่ผู้แสดงเป็นพ่อและแม่จับเชือกไกวเปล แล้วมองดูลูกเพื่อกล่อมให้ลูกหลับ เป็นต้น

ทั้งนี้ลักษณะและการอนุมานลำดับขั้นตอนในการแสดงและท่าทางต่างๆ ที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นนั้น เป็นเพียงการอนุมานขึ้นจากข้อมูลการสัมภาษณ์เพียงอย่างเดียว ดังนั้นจึงไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัดว่าการแสดงเพลงกล่อมลูกนั้นใช้ท่าอะไรบ้าง เพราะในปัจจุบันไม่มีปรากฏการแสดงเพลงกล่อมลูกแล้วเพียงแต่ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกหรือสรุปลักษณะความน่าจะเป็นในการแสดงเพลงกล่อมลูกเท่านั้น เพื่อให้เห็นรูปแบบของการแสดงบทเพลงกล่อมลูก ซึ่งหากในอนาคตมีผู้ที่ทำการรื้อฟื้นการแสดงบทเพลงกล่อมลูกขึ้นก็สามารถนำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์และเป็นแนวทางในการจัดการแสดงขึ้นได้

สรุป

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาการแสดงของชุมชนชาวกะเหรี่ยงในจังหวัดเพชรบุรี พบว่า มีการแสดงทั้งหมด 4 ชุด ประกอบด้วย รำตง รำกระทบไม้ไผ่ รำตำข้าว และการแสดงเพลงกล่อมลูก ซึ่งในการแสดงแต่ละชุดนั้น มีรายละเอียด กล่าวคือ

รำตงหรือจิดาว ผู้วิจัยพบ เป็นการรำอวยพรหมู่ของผู้แสดงหญิง-ชาย ประกอบด้วยกระบวนท่า 12 ชุด มีท่าย่อย 38 ท่า ดังนี้

กระบวนท่ารำตง

ชุดที่ 1 ทำตบมือและเหยียดมือ

- 1.1 ทำตบมือด้านขวา
- 1.2 ทำเหยียดมือด้านหน้า
- 1.3 ทำเหยียดมือด้านซ้าย

ชุดที่ 2 ทำสับตบมือขวาระดับศีรษะ

- 2.1 ทำสับตบมือด้านขวา
- 2.2 ทำตั้งวงด้านขวา
- 2.3 ทำสับตบมือด้านซ้าย
- 2.4 ทำตั้งวงด้านซ้าย

ชุดที่ 3 ทำตั้งมือด้านหน้า

- 3.1 ทำตั้งมือขวาด้านหน้า
- 3.2 ทำตั้งมือซ้าย ด้านหน้า

ชุดที่ 4 ทำตบมือ

- 4.1 ทำตบมือระดับอก
- 4.2 ทำตบมือซ้าย ด้านหน้า
- 4.3 ทำตั้งมือขวา ด้านหน้า

ชุดที่ 5 ทำนั่งขยับตัว

- 5.1 ทำชูมือขวา ย่อเข้า

ชุดที่ 6 ทำสลับแถว

- 6.1 ทำสลับแถวด้านขวา
- 6.2 ทำสลับแถวตรงกัน
- 6.3 ทำสลับแถวด้านซ้าย
- 6.4 ทำตั้งวงด้านซ้าย

6.5 ทำสลับแถวตั้งวงขวา

6.6 ทำสลับแถวตรงกัน

6.7 ทำสลับแถวตั้งวงขวา

6.8 ทำตั้งวงด้านซ้าย

ชุดที่ 7 ทำยืน-นั่งสลับมือ

7.1 ทำยืนสลับมือด้านซ้าย ผู้แสดงชาย

7.1.1 ทำนั่งสลับมือด้านซ้าย ผู้แสดงหญิง

7.2 ทำยืนสลับมือด้านซ้าย ผู้แสดงชาย

7.2.1 ทำนั่งสลับมือด้านขวา ผู้แสดงหญิง

7.3 ทำยืนสลับมือด้านซ้าย ผู้แสดงชาย

7.3.1 ทำยืนสลับมือด้านซ้าย ผู้แสดงหญิง

7.4 ทำยืนสลับมือด้านซ้าย ผู้แสดงชาย

7.4.1 ทำยืนสลับมือด้านขวา ผู้แสดงหญิง

ชุดที่ 8 ทำรำวาดมือ

8.1 ทำวาดมือด้านขวา

8.2 ทำป้องหน้าด้านขวา

8.3 ทำวาดมือด้านซ้าย

8.4 ทำป้องหน้าด้านซ้าย

ชุดที่ 9 ทำกำมือ 2 ข้าง

9.1 ทำกำมือด้านหน้า

9.2 ทำกำมือด้านขวา

9.3 ทำกำมือด้านซ้าย

9.4 ทำกำมือระดับอก

ชุดที่ 10 ทำพนมมือ

10.1 ทำพนมมือระดับปาก

ชุดที่ 11 ทำกำมือชูสูง

11.1 ทำกำมือขวายกมือขวา ผู้แสดงชาย

11.1.1 ทำย่าเท้า ผู้แสดงหญิง

11.2 ทำกำมือขวาย่าเท้าขวา ผู้แสดงชาย

11.2.1 ทำย่าเท้า ผู้แสดงหญิง

11.3 ทำย่าเท้า ผู้แสดงชาย

11.3.1 ทำกำมือชาวซูดานยกเท้าขวา ผู้แสดงหญิง

ชุดที่ 12 ทำม้วนมือสูงด้านขวา

12.1 ทำม้วนมือชาวซูดานขวา ยกเท้า

เมื่อนำลักษณะท่าร่างดังกล่าวมาฝึกสมาธิวิเคราะห์ถึงการใช้อวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายและทิศทางการเคลื่อนไหว ซึ่งผลจากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ลักษณะท่าร่างที่ปรากฏมีลักษณะการใช้ร่างกายโดยส่วนใหญ่ดังนี้ การใช้ศีรษะมี 2 ลักษณะ คือ ศีรษะตั้งตรง และศีรษะเอียงไปตามลำตัว ลักษณะการใช้ลำตัวพบว่า มี 3 ลักษณะคือ ท่าแบมือ แปรเป็น แบมือตั้ง การม้วนมือ แบมือตั้งระดับหน้าผาก ท่ากำมือ แปรเป็น กำมือไปด้านหน้า กำมือเข้าหาลำตัว และกำมือสูงระดับเหนือศีรษะ ท่าม้วนมือ ท่ามือตั้งวง ท่าสบัดมือ และท่าหักสะอึก ลักษณะการใช้เท้าพบว่า มี 4 ลักษณะ คือ ท่ายืนตรง ท่าก้าวเท้า ท่าเตะเท้า และท่าย่อเท้า

ทิศทางการเคลื่อนไหวพบว่า ร่างเป็นการรำทั้งบนเวที และลานบ้าน ลานปูน และสนามซึ่งมีทิศทางการเคลื่อนไหวไปด้านหน้าโดยเคลื่อนจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง เคลื่อนไหวด้านขวา และด้านซ้ายสลับกับการหันหน้าตรง ซึ่งลักษณะท่าร่างสามารถปฏิบัติซ้ำไปได้เรื่อยๆ จนกระทั่งจบเพลง ดังนั้น ผู้แสดงจึงต้องปฏิบัติท่าร่างซ้ำกันโดยที่เมื่อเริ่มการร้องใหม่ท่อนท่าร่างและเนื้อร้องจะเหมือนเดิม

ลักษณะเด่นของการรำตงคือ การใช้มือในหลายลักษณะ เช่น แบมือ กำมือ สบัดมือ และตบมืออย่างรวดเร็วและพร้อมเพรียงกันและนอกจากนั้นผู้วิจัยยังพบว่า การก้าวเท้าไปด้านหน้ามีการตีไหล่ในกระบวนการรำตบมือและเมื่อต้องการจะเปลี่ยนท่าร่างจากด้านขวาไปด้านซ้าย ทำให้การรำดูอ่องไว และสัมพันธ์กลมกลืนกับเสียงร้องและดนตรี

รำกระบองไม้ไผ่ เป็นการรำหมู่ของผู้แสดงชาย-หญิงชาวกะเหรี่ยงซึ่งใช้ไม้ไผ่ขนาดยาว 4 เมตร เส้นผ่าศูนย์กลาง 5 เซนติเมตร จำนวน 14 ลำ วางเป็นตารางสี่เหลี่ยมโดยมีผู้แสดงจำนวน 20 คน แบ่งเป็นผู้แสดงชาย-หญิง 8 คน ผู้เคาะไม้ไผ่ชาย-หญิง 12 คน ซึ่งจะเคาะในจังหวะต่าง ซึ่งกำหนดได้เป็นจังหวะ กิ่ง และเคาะในจังหวะซัดโดยกำหนดให้เป็นจังหวะ ก๊อก ซึ่งการรำกระบองไม้ไผ่ประกอบด้วยกระบวนการท่าร่าง 9 ชุด แบ่งเป็นท่าย่อย กล่าวคือ

ชุดที่ 1 กระบวนท่าร่างกลมทวนเข็มนาฬิกา

- 1.1 ท่าร่างก้าวเท้าขวา ในไม้ไผ่จังหวะห่างช่องที่ 1
- 1.1 ท่าร่างก้าวเท้าซ้าย ในไม้ไผ่จังหวะห่างช่องที่ 2
- 1.3 ท่าร่างก้าวเท้าขวา ในไม้ไผ่จังหวะห่างช่องที่ 3
- 1.4 ท่าร่างก้าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่จังหวะซัด คู่ที่ 4

ชุดที่ 2 กระบวนท่าร่างหมุนตัว

ชุดที่ 3 กระบวนท่าร่างกลมตามเข็มนาฬิกา

- 3.1 ท่าร่างก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จังหวะห่าง ช่องที่ 1
- 3.3 ท่าร่างก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จังหวะห่าง ช่องที่ 2

3.3 ทำรำก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ช่องที่ 3

3.4 ทำรำก้าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่จิ้งหะชิด คู่ที่ 4

ชุดที่ 4 กระบวนท่ารำจับมือคู่ชาย-หญิง วงกลมตามเข็มนาฬิกา

4.1 ทำรำจับคู่ชาย-หญิงก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ผู้แสดงชาย ทำรำจับคู่ชาย-หญิงก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ผู้แสดงหญิง

4.2 ทำรำจับคู่ชาย-หญิงก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ผู้แสดงชาย ทำรำจับคู่ชาย-หญิงก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ผู้แสดงหญิง

4.3 ทำรำจับคู่ชาย-หญิงก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ผู้แสดงชาย ทำรำจับคู่ชาย-หญิงก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ผู้แสดงหญิง

4.4 ทำรำจับคู่ชาย-หญิงก้าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่จิ้งหะชิด ผู้แสดงชาย ทำรำจับคู่ชาย-หญิงก้าวเท้าขวาข้ามไม้ไผ่จิ้งหะชิด ผู้แสดงหญิง

ชุดที่ 5 กระบวนท่ารำจับมือคู่ชาย-หญิงวงกลมทวนเข็มนาฬิกา

5.1 ทำรำจับมือคู่ชาย-หญิงก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ผู้แสดงชาย

ทำรำจับมือคู่ชาย-หญิงก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ผู้แสดงหญิง

5.2 ทำรำจับมือคู่ชาย-หญิงก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ผู้แสดงชาย

ทำรำจับมือคู่ชาย-หญิงก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ผู้แสดงหญิง

5.3 ทำรำจับมือคู่ชาย-หญิงก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ผู้แสดงชาย

ทำรำจับมือคู่ชาย-หญิงก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ผู้แสดงหญิง

5.4 ทำรำจับมือคู่ชาย-หญิงก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จิ้งหะชิด ผู้แสดงชาย

ทำรำจับมือคู่ชาย-หญิงก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จิ้งหะชิด ผู้แสดงหญิง

ชุดที่ 6 กระบวนท่ารำจับมือสูง

6.1 ผู้แสดงหญิง ยืนรำตรงช่องที่ 4

- ทำรำจับมือสูงระหว่างผู้หญิง-ผู้หญิง ยกเท้าขวาแตะในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง 3 ครั้ง

- ทำรำจับมือสูงระหว่างผู้หญิง-ผู้หญิง ยกเท้าขวาข้ามไม้ไผ่จิ้งหะชิด

ผู้แสดงชาย รำวงกลมตามเข็มนาฬิกา

ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ช่องที่ 1

ก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ช่องที่ 2

ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ช่องที่ 3

ก้าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่จิ้งหะชิด คู่ที่ 4

6.2 ผู้แสดงหญิง ยืนรำตรงช่องที่ 4

- ทำรำจับมือสูงระหว่างผู้หญิง-ผู้หญิง ยกเท้าซ้ายแตะในไม้ไผ่
จิ้งหะ 3 ครั้ง
- ทำรำจับมือสูงระหว่างผู้หญิง-ผู้หญิง ยกเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่
จิ้งหะชิต

ผู้แสดงชาย รำวงกลมตามเข็มนาฬิกา
ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ช่องที่ 1
ก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ช่องที่ 2
ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ช่องที่ 3
ก้าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่จิ้งหะชิต คู่ที่ 4

ชุดที่ 7 กระบวนท่ารำจับมือสูง

7.1 ผู้แสดงชาย ยืนรำตรงช่องที่ 4

- ทำรำจับมือขวาสูงระหว่างผู้ชาย-ผู้ชาย ยกเท้าขวาแตะในไม้ไผ่
จิ้งหะห่าง 3 ครั้ง ในช่องที่ 4
- ทำรำจับมือสูงระหว่างผู้ชาย-ผู้ชาย ยกเท้าขวาข้ามไม้ไผ่
จิ้งหะชิต

ผู้แสดงหญิง รำวงกลมตามเข็มนาฬิกา
ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ช่องที่ 1
ก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ช่องที่ 2
ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ช่องที่ 3
ก้าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่จิ้งหะชิต คู่ที่ 4

7.2 ผู้แสดงชาย ยืนรำตรงช่องที่ 4

- ทำรำจับมือขวาสูงระหว่างผู้ชาย-ผู้ชาย ยกเท้าขวาแตะในไม้ไผ่
จิ้งหะห่าง 3 ครั้ง
- ทำรำจับมือสูงระหว่างผู้ชาย-ผู้ชาย ยกเท้าขวาข้ามไม้ไผ่
จิ้งหะชิต

ผู้แสดงหญิง รำวงกลมทวนเข็มนาฬิกา
ก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ช่องที่ 1
ก้าวเท้าขวาในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ช่องที่ 2
ก้าวเท้าซ้ายในไม้ไผ่จิ้งหะห่าง ช่องที่ 3
ก้าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่จิ้งหะชิต คู่ที่ 4

- ชุดที่ 8 กระบวนท่ารำจับคู่ชาย-หญิง หันหน้าเข้าหากัน
- 8.1 ท่าก้าวเท้าขวา-ซ้าย-ขวา ในไม้ไผ่จังหวะห่าง ในช่องที่ 1 , 2 , และ 3
- 8.2 ท่าก้าวเท้าซ้ายข้ามไม้ไผ่ในจังหวะชิด เปลี่ยนตำแหน่ง คู่ที่ 4
- 9 ท่าจบ (เหมือนกระบวนท่ารำที่ 1)
- 9.1 ท่าวางกลมตามเข็มนาฬิกา
- 9.2 ท่าวางกลมทวนเข็มนาฬิกา

เมื่อนำลักษณะท่ารำดังกล่าวมาศึกษาวิเคราะห์ถึงการใช้อวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายและทิศทางในการเคลื่อนไหว ซึ่งผลจากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ลักษณะท่ารำที่ปรากฏมีลักษณะการใช้ร่างกายโดยส่วนใหญ่ดังนี้ การใช้ศีรษะพบว่ามี 3 ลักษณะ คือ ศีรษะตั้งตรง ศีรษะเอียงไปด้านข้าง ศีรษะโน้มตามลำตัว การใช้ลำตัวพบว่ามี 4 ลักษณะ คือ ลำตัวตั้งตรง ลำตัวเอนไปด้านข้าง ลำตัวโน้มไปด้านหน้า และหมุนตัวแล้วหยุดกับที่เพื่อรอจังหวะในท่ารำต่อไป การใช้มือและแขนพบว่ามี 2 ลักษณะ คือ การใช้มือระดับศีรษะและการใช้มือระดับลำตัวด้านข้าง ลักษณะการใช้เท้าพบว่ามี 7 ลักษณะคือ ยืนตรง การยกเท้าเตะ การก้าวเท้า การย่อเท้า การใช้เท้าก้าวหน้า การก้าวกระโดด และการก้าวกระโดดยกเท้า

ทิศทางในการเคลื่อนไหวพบว่า รำกระทบไม้ไผ่มีทิศทางการเคลื่อนไหวไปด้านหน้าตามวงกลมทวนเข็มนาฬิกา วงกลมตามเข็มนาฬิกา ตลอดการรำ เช่น การก้าวกระโดด การก้าวหน้า การย่อเท้าสลับซ้าย-ขวา การยกเท้า และการก้าวกระโดดเท้าสลับกันทั้งสองข้าง ซึ่งการใช้เท้าเคลื่อนไหวไปด้านหน้าเป็นการใช้เท้าในทุกกระบวนท่าของการรำกระทบไม้ไผ่ และลักษณะการรำที่พบเป็นแบบธรรมชาติของกลุ่มชนไม่ซ้อมข้าวซึ่งรูปแบบกระบวนการรำนั้นไม่ซับซ้อนมากนัก และมีจำนวนท่ารำไม่มาก เพราะผู้รำสามารถปฏิบัติท่ารำซ้ำกัน โดยที่ผู้แสดงชาย-หญิงจะปฏิบัติท่ารำเหมือนกัน และซ้ำกันซึ่งเน้นการใช้เท้าเป็นหลัก เพราะชนชาวกะเหรี่ยงจะมีลีลาท่ารำที่พร้อมเพรียงกันโดยเฉพาะการใช้พลังในการรำของเท้ามีทั้งหนักและเบาสลับกันไป ซึ่งจังหวะหนักจะเป็นจังหวะของการก้าวกระโดดเท้าโดยใช้ลำตัวในลักษณะโน้มตัวไปด้านหน้าและจังหวะเบาเป็นจังหวะของการย่อเท้า นอกจากนั้นลำตัวของนักแสดงยังตั้งตรงปล่อยไปตามธรรมชาติ

ลักษณะเด่นของการรำกระทบไม้ไผ่ คือ การใช้ลำตัวโน้มไปด้านหน้า เพื่อเป็นการถ่ายน้ำหนักตัวในการก้าวกระโดดเท้าเพื่อข้ามเข้าในไม้ไผ่ที่กระทบกันในจังหวะห่างและจังหวะชิด ซึ่งนอกจากนี้แล้วการก้าวกระโดดสปริงตัวขึ้น โดยที่ก้าวเท้าข้างใดข้างหนึ่งออกไปเมื่อก้าวเท้าอีกข้างหนึ่งต่อไปเป็นการแสดงถึงความว่องไวในการเคลื่อนไหวของนักแสดงโดยเฉพาะที่ผู้วิจัยสังเกตเห็น

รำดำข้าวเป็นการรำหมู่ของผู้ชาย-หญิงชาวกะเหรี่ยงซึ่งใช้ไม้ไผ่ขนาดยาว 2 เมตร กว้าง 5 เซนติเมตร จำนวน 3 ลำ สมมติเป็นไม้ดำข้าว และพื้นดิน พื้นปูน พื้นหญ้า เป็นครก เพื่อใช้สำหรับดำข้าว โดยมีผู้แสดงชาย-หญิง จำนวน 6 คน แบ่งเป็นผู้รำ 3 คน ผู้ดำข้าว 3 คน โดยกำหนดให้ผู้แสดงชาย เป็นฝ่ายดำข้าวก่อน ผู้แสดงหญิงเป็นฝ่ายรำ จนจบกระบวนท่า รำแล้วหลังจากนั้นจึงเปลี่ยนกันโดยสลับให้ผู้แสดงชายเป็นฝ่ายรำ ผู้แสดงฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายดำข้าวบ้าง ซึ่งลีลาตลอดจนกระบวนท่ารำนั้นจะเหมือนกันดังได้กล่าว

ไว้ในวิเคราะห์ท่าท่า ซึ่งในการดำขำจะใช้ไม้ไผ่จำนวน 3 ลำ นำมาเป็นอุปกรณ์ในการรำขำคือไม้ดำขำ โดยกำหนดให้เป็นจังหวะกรู กรู ในจังหวะชิต เมื่อไม้ไผ่กระทบกันและจังหวะกึ่งในจังหวะห่างเมื่อยกไม้ไผ่ออกมาซึ่งผู้แสดงชายจะยืนในลักษณะเดียวกันคือ ยืนเต็มเท้าทั้ง 2 ข้าง และยกไม้ไผ่ต่ำลงในจังหวะกรู และจังหวะกึ่ง จนกระทั่งจบกระบวนการท่าท่าดำขำ หลังจากนั้นจึงสลับตำแหน่งกันซึ่งผู้แสดงชายเป็นฝ่ายรำ และผู้แสดงหญิงเป็นฝ่ายดำขำ ซึ่งลีลาท่าท่าตลอดจนการดำขำเหมือนกันทุกประการดังได้กล่าวไว้แล้วในวิเคราะห์ท่าท่าดำขำ ซึ่งการรำดำขำประกอบด้วย กระบวนท่าท่า 4 ชุด แบ่งเป็น 8 ท่าย่อยดังนี้คือ

- ชุดที่ 1 กระบวนท่าท่าในจังหวะห่าง
 - 1.1 ท่าท่าดำขำในจังหวะห่าง ยกเท้าขวา
 - 1.2 ท่าท่าดำขำในจังหวะห่าง ยกเท้าซ้าย
- ชุดที่ 2 กระบวนท่าท่าใช้มือช้อนข้าวในครก
 - 2.1 ท่าใช้มือช้อนข้าวในครก มือขวา
 - 2.2 ท่าใช้มือช้อนข้าวในครก มือซ้าย
- ชุดที่ 3 กระบวนท่าตบมือ
 - 3.1 ท่าตบมือยกเท้าขวา หันหน้าเข้าวง
 - 3.2 ท่าตบมือยกเท้าขวา วงกลมตามเข็มนาฬิกา
 - 3.3 ท่าตบมือยกเท้าขวา วงกลมทวนเข็มนาฬิกา
- ชุดที่ 4 กระบวนท่าจับมือขวาสูง
 - 4.1 ท่าจับมือขวาผู้แสดงหญิง-หญิง

เมื่อนำลักษณะท่าท่าดังกล่าวมาศึกษาวิเคราะห์ถึงการใช้อวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกายและทิศทางในการเคลื่อนไหว ซึ่งผลจากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ลักษณะท่าท่าที่ปรากฏมากที่สุดมีลักษณะการใช้ร่างกาย โดยส่วนใหญ่ดังนี้ การใช้ศีรษะตั้งตรงพบมากที่สุดในกระบวนท่าท่าดำขำ ศีรษะเอียงตามลำตัว และศีรษะไม่ตามลำตัว ลักษณะการใช้ลำตัวพบว่ามี 2 ลักษณะ คือ ลำตัวตั้งตรงและโน้มตัวไปด้านหน้า ลักษณะการใช้มือพบว่ามี 4 ลักษณะคือ การเท้าสะเอว การงอฝ่ามือ การตบมือ และการจับมือ ลักษณะการใช้เท้าพบว่ามี 4 ลักษณะคือ การยกเท้า การยกเท้าเตะ การยกเท้าและการก้าวกระโดด

ทิศทางการเคลื่อนไหวพบว่า ท่าท่าดำขำมีทิศทางการเคลื่อนไหวไปด้านหน้า วงกลมทวนเข็มนาฬิกา วงกลมตามเข็มนาฬิกา และเคลื่อนที่ถอยหลังซึ่งจะเห็นได้ว่าท่าท่าดำขำทั้งหมดนี้เป็นท่าท่าซึ่งจัดได้ว่าเป็นการรำท่าท่าทางประกอบการเลียนท่าทางของการดำขำซึ่งเป็นแบบธรรมชาติ

ลักษณะเด่นของการรำดำขำคือ การใช้ไม้ไผ่ซึ่งนำมาเป็นไม้ดำขำ ในการดำขำ โดยกำหนดให้เป็นจังหวะกรู กรู ในจังหวะชิต และจังหวะกึ่งในจังหวะห่าง และนอกจากนี้ยังแสดงถึงความสามารถในการใช้ลำตัว และการใช้อวัยวะของร่างกาย เช่น การใช้มือช้อนข้าว การใช้เท้าท่าท่าเหยียบครกกระเดื่อง (ซึ่งเป็นการสมมุติว่าเป็นครกกระเดื่องจริง) และการก้าวเท้ากระโดดสปริงตัวขึ้นซึ่งผู้แสดงต้องใช้ความสามารถ ตลอดจน

ปฏิภาณไหวพริบของแต่ละคนซึ่งเป็นการแสดงถึงความว่องไวในการเคลื่อนไหวของผู้แสดง ซึ่งเป็นอีกลักษณะหนึ่งที่ผู้วิจัยสังเกตเห็น

การแสดงเพลงกล่อมลูกซึ่งผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้สูงอายุชาวกะเหรี่ยงทำให้ผู้วิจัยได้ทำการอนุมานลักษณะท่าทางโดยการบันทึกภาพถ่ายจากการสาธิตการแสดงเพลงกล่อมลูกนั้นน่าจะเป็นท่าทางการแสดงของผู้เป็นแม่และพ่อ แสดงถึงความรักความห่วงใยที่มีต่อลูกซึ่งการแสดงมุ่งเน้นให้ผู้ชมเกิดจินตนาการและให้ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ซึ่งจากการอนุมาน มีลักษณะดังนี้

1. ผู้ที่แสดงเป็นแม่ร้องเพลงกล่อมลูก โดยอุ้มลูกไว้ที่อก
2. ผู้ที่แสดงเป็นพ่อกลับมาจากทำงานนอกบ้าน เดินไปหาลูกที่ผู้แสดงเป็นแม่อุ้มอยู่ ซึ่งแสดงท่าทางดูลูก และช่วยกันดูแลลูกเพื่อให้ลูกนอน

3. ผู้ที่แสดงเป็นแม่นำลูกนอนเปล ผู้ที่เป็นพ่อช่วยไกวเปลจนกระทั่งลูกหลับ ซึ่งมีลักษณะและลำดับขั้นตอนในการแสดงเพลงกล่อมลูกทั้งหมด 9 ท่า ดังนี้

1. ผู้แสดงหญิงเดินอุ้มลูกก้าวมาด้านหน้า
2. ผู้แสดงหญิงเดินอุ้มลูกก้าวถอยหลัง
3. ผู้แสดงชายจับข้อศอกด้านซ้ายของผู้แสดงหญิง เดินไปมา
4. ผู้แสดงชาย-หญิงเดินไปทางขวามือของผู้ชมมองดูลูกที่ผู้แสดงหญิงอุ้มอยู่
5. ผู้แสดงชาย-หญิงหยุดยืนมองดูลูกในกิริยาท่าทางต่างๆ
6. ผู้แสดงชาย-หญิงเดินมาหยุดตรงเปลโดยที่ผู้แสดงชายชี้ให้ดูสิ่งของต่างๆ เพื่อกล่อมให้ลูกนอน

7. ผู้แสดงชายยืนดูลูก ผู้แสดงหญิงอุ้มลูกนอนเปล
8. ผู้แสดงชาย-หญิงนั่งมองลูกในเปลค่อยๆ ไกวเปล
9. ผู้แสดงชาย-หญิงยืนไกวเปลคนละข้าง

เมื่อนำลักษณะการแสดงท่าทางต่างๆ ของเพลงกล่อมลูก ซึ่งจากการอนุมานลักษณะท่าทางในการสาธิตการแสดงเพลงกล่อมลูก แล้วน่าจะเป็นท่าทางการแสดงของผู้เป็นแม่ และพ่อแสดงถึงความรักความห่วงใยที่มีต่อลูกซึ่งการแสดงมุ่งเน้นให้ผู้ชมเกิดจินตนาการ และให้ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ดังนั้นลักษณะท่าทางที่แสดงออกมานั้นจึงไม่มีแบบแผนตายตัว

ทั้งนี้ลักษณะและการอนุมานลำดับขั้นตอนในการแสดงเพลงกล่อมลูก ตลอดจนท่าทางต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้กล่าวมานั้นเป็นเพียงข้อมูลการสัมภาษณ์ และการสาธิตท่าทางการแสดงเพียงอย่างเดียว ดังนั้นจึงไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัดว่าการแสดงเพลงกล่อมลูกใช้ท่าอะไรบ้าง เพราะในปัจจุบันไม่มีปรากฏการแสดงเพลงกล่อมลูกแล้ว เพียงแต่ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกหรือสรุปลักษณะความน่าจะเป็นในการแสดงเพลงกล่อมลูกเท่านั้น